

LETËR ENCIKLIKE

DILEXIT NOS

E ATIT TË SHENJTË

FRANÇESKU

MBI DASHURINË NJERËZORE E HYJNORE
TË ZEMRËS SË JEZU KRISHTIT

Përkthyes:
Mond Marku

Titulli i origjinalit:
Dilexit nos. Lettera enciclica sull'amore umano e divino del cuore di
Gesù Cristo - *Francesco (Jorge Mario Bergoglio)*
Libreria Editrice Vaticana, 2024

Redaktor:
Dom Gjovalin Simoni

Grafika:
Rezart Kulli

Botuar nga:
Konferenca Ipeshkvnore e Shqipërisë
www.kish.al

© Të gjitha të drejtat e rezervuara, 2026

ISBN 9789928476159

1. «NA KA DASHUR», thotë Pali duke iu referuar Krishtit (*Rom 8,37*), për të na treguar se, nga kjo dashuri, asgjë «nuk mund të na ndajë» (*Rom 8,39*). Pali e pohon me siguri këtë gjë sepse vetë Krishti ua kishte shprehur kështu dishepujve të vet: «Unë ju kam dashur ju» (*Gjn 15,9.12*). Ai na ka thënë gjithashtu: «Unë ju quajta miq» (*Gjn 15,15*). Zemra e tij e hapur na paraprin dhe na pret pa kushte, pa pretenduar ndonjë rekuizitë paraprake që të mund të na donte e të na ofronte miqësinë e vet: Ai na deshi i pari (krh. *1 Gjn 4,10*). Falë Jezusit «ne e njohëm dashurinë që Hyji ka kundrejt nesh dhe i besuam asaj» (*1 Gjn 4,16*).

I RËNDËSIA E ZEMRËS

2. Për të shprehur dashurinë e Jezusit, shpeshherë përdoret simboli i zemrës. Disa pyesin nëse ajo ka ende një kuptim të vlefshëm. Por kur ne tundohejmë që t'u shkojmë gjërave në sipërfaqe, të jetojmë nxitimthi pa e ditur arsyen, të bëhemi konsumistë të pangopur dhe skllëvër të ingranazheve të një tregu të cilit nuk i intereson kuptimi i ekzistencës sonë, kemi nevojë që të rikuperojmë rëndësinë e zemrës.¹

ÇFARË KUPTOJMË KUR THEMI “ZEMËR”?

3. Në greqishten klasike profane termi *kardía* tregon realitetin më të brendshëm të qeniet njerëzore, kafshët dhe bimët. Te Homeri tregon jo vetëm qendrën trupore, por edhe shpirtin dhe bërthamën shpirtërore të qenies njerëzore. Tek *Iliada*, mendimi dhe ndjenja i

¹ Një pjesë e mirë e reflektimeve të këtij kapitulli të parë frymëzohen nga shkrimet e pabotuara të Atë Diego Fares, S.I. Zoti e pastë në parajsë.

përkasin zemrës dhe janë shumë afër njëra-tjetrës.² Zemra shfaqet aty si qendra e dëshirës dhe vendi ku vendimet e rëndësishme të personit marrin formë.³ Te Platoni, zemra merr një funksion “përmbledhës” të asaj që është rationale dhe e tendencave të secilit, pasi qoftë mandati i fakulteteve sipërore qoftë pasionet përçohen përmes venave që mblidhen në zemër.⁴ Kësisoj, që në lashtësi u kuptua rëndësia për ta çmuar qenien njerëzore jo si një shumë aftësish të ndryshme, por si një botë shpirtërore-trupore me një qendër njësuese, e cila i jep personit një sfond kuptimi dhe orientimi në gjithçka që ai jeton.

4. Bibla thotë se «Fjala e Hyjit është e gjallë dhe vepruese [...] shqyrton ndjenjat dhe mendimet e zemrës» (*Heb 4,12*). Në këtë mënyrë ajo na flet për një bërthamë, zemër, e cila qëndron pas çdo dukjeje, edhe pas mendimeve sipërfaqësore që na ngatërrojnë. Dishepujt e Emausit, gjatë udhëtimit të tyre të mistershëm me Krishtin e ngjallur, jetonin një moment ankthi, konfuzioni, dëshpërimi, zhgënjimi. Megjithatë, përtej gjithë kësaj e pavarësisht çdo gjëje, në thellësinë e tyre po ndodhte diçka: «Po a nuk na ndizej zemra neve ndërsa po bisedonte udhës me ne?» (*Lk 24,32*).

² Krh. HOMERI, *Iliada*, 21, 441.

³ Krh. po aty, 10, 244.

⁴ Krh. *Timeo* 65 c-d; 70.

5. Zemra është njëkohësisht vendi i sinqeritetit, ku njeriu nuk mund të mashtrojë e të shtiret. Zakonisht tregon qëllimet e vërteta, atë që personi mendon, beson dhe dëshiron me të vërtetë, “sekretet” që nuk i tregohen askujt, me pak fjalë, të vërtetën e njeriut pa zbukurime. Bëhet fjalë, pra, për atë që nuk është dukje e jashtme e as gënjeshtër, por autentike, reale, tërësisht personale. Për këtë arsye, Dalila e pyet Samsonin, i cili nuk ia tregonte asaj sekretin e forcës së tij: «Pse thua se më dashuron, kur zemra jote s’është me mua?» (Gjyq 16,15). Vetëm kur ai ia zbuloi sekretin e vet të fshehtë, ajo pa «se ia kishte hapur krejtësisht zemrën e tij» (Gjyq 16,18).

6. Kjo e vërtetë e secilit person shpeshherë fshihet nën një masë të madhe “gjethesh” që e mbulojnë atë, gjë që na e bën të vështirë ta njohim veten në vërtetësi, por, edhe më shumë, që ta njohim një person tjetër: «Më dinake se çdo gjë tjetër është zemra, e pashërueshme; kush është ai që mund ta njohë?» (Jer 17,9). Kështu ne e kuptojmë pse libri i Fjalëve të Urta na kërkon: «Me më të madhin kujdes ruaje zemrën tënde, sepse prej saj burimin e ka jeta. Dëboje larg teje gojën gënjeshtare» (4,23-24). Gjërat sa për sy e faqe, shtirja dhe mashtrimi e dëmtojnë zemrën. Njëmend, përtej përpjekjeve të shumta për të treguar ose shprehur diçka që ne nuk jemi, gjithçka luhet në zemër: aty nuk vlen ajo që tregohet nga ana e jashtme ose ajo që fshihet, aty ne jemi vetvetja. Dhe kjo është baza e çdo projekti të

qëndrueshëm për jetën tonë, pasi, pa zemër, nuk mund të ndërtohet asgjë e vlefshme. Dukja e jashtme dhe gënjeshtrat ofrojnë vetëm zbrazëti.

7. Si një metaforë, më lejoni të kujtoj diçka që e kam treguar tashmë në një rast tjetër: «Për karnavale, kur ishim fëmijë, gjyshja na bënte petulla dhe brumi që përfntonte ishte mjaft i hollë. Pastaj ajo e hidhte atë në vaj dhe ai brumë fryhej e fryhej ... kur ne i merrnim petullat për t'i ngrënë, ishin bosh. Këto petulla, në dialekt, quheshin “rrena”. Dhe ishte pikërisht gjyshja që na e shpjegonte arsyen: “Këto petulla janë si rrenat, duken të mëdha, por nuk kanë asgjë brenda, nuk ka asgjë të vërtetë, janë bosh”».⁵

8. Njeriu, në vend se të kërkojë kënaqje sipërfaqësore dhe të aktrojë para të tjerëve, bën gjënë më të mirë kur shtron para vetes pyetje që vlejnë: kush jam unë me të vërtetë, çfarë po kërkoj, çfarë kuptimi dua që të kenë jeta ime, zgjedhjet e mia ose veprimet e mia, pse e për çfarë qëllimi jam në këtë botë, si do ta vlerësoj ekzistencën time kur të arrijë në fund, çfarë domethënieje do të doja të kishte gjithçka që unë jetoj, kush dua të jem para të tjerëve, kush jam para Hyjit. Këto pyetje më çojnë te zemra ime.

⁵ *Homilia në Meshën e mëngjesit në Domus Sanctae Marthae*, 14 tetor 2016: *Osservatore Romano*, 15 tetor 2016, fq. 8.

9. Në këtë botë likuide është e nevojshme të flasim sërish për zemrën; të synohet ai vend ku çdo person, i çdo kategorie dhe gjendjeje, bën përmbledhjen e vet; aty ku njerëzit konkretë kanë burimin dhe rrënjën e të gjitha forcave të tyre të tjera, bindjet, pasionet, zgjedhjet. Porse ne lëvizim në një shoqëri konsumatorësh serialë që jetojnë sa për atë ditë dhe të mbizotëruar nga ritmet dhe zhurmat e teknologjisë, pa pasur shumë durim për proceset që kërkon brendësia. Në shoqërinë e sotme, qenia njerëzore «rrezikon të humbasë qendrën, qendrën e vetvetes».⁶ «Njeriu bashkëkohor, në të vërtetë, shpesh gjendet i trullësuar, i ndarë, pothuajse pa një parim të brendshëm që krijon njësim dhe harmoni në qenien e në të vepruarit e tij. Modele të sjelljes, fatkeqësisht shumë të përhapura, e teprojnë me dimensionin racional-teknik ose, në të kundërt, me atë të instinktit».⁷ Mungon zemra.

10. Tani, problemi i shoqërisë likuide është aktual, por zhvlerësimi i qendrës intime të njeriut – zemra – vjen nga larg: atë e ndeshim që te racionalizmi grek dhe para krishterimit, te idealizmi pas krishterimit dhe te materializmi në format e veta të ndryshme. Zemra ka

⁶ SHËN GJON PALLI II, *Angelus*, 2 korrik 2000: *Osservatore Romano*, 3-4 korrik 2000, fq. 4.

⁷ ID., *Katekeze*, 8 qershor 1994: *Osservatore Romano*, 9 qershor 1994, fq. 5.

pasur pak hapësirë në antropologji dhe është një nocion i huaj për mendimin e gjerë filozofik. Janë parapëlqyer koncepte të tjera të tilla si ai i arsyes, i vullnetit ose i lirisë. Domethënia e saj është e pasaktë dhe nuk i është dhënë një vend specifik në jetën e njeriut. Ndoshta sepse nuk ishte e lehtë për ta vendosur atë në mesin e ideve “të qarta e të dallueshme” ose për shkak të vështirësisë që bashkëmbart njohja e vetvetes: duket se realiteti më i brendshëm është gjithashtu më i largëti për njohjen tonë. Me shumë gjasë kjo gjë ndodh ngaqë takimi me tjetrin nuk është konsoliduar si një mënyrë për të gjetur vetveten, duke qenë se mendimi ndjek përsëri hullinë e një individualizmi jo të shëndetshëm. Shumë njerëz ndihen të sigurt në sferën më të kontrollueshme të inteligjencës e të vullnetit për të ndërtuar sistemet e tyre të mendimit. Dhe duke mos gjetur një vend për zemrën, të dalluar nga fakultetet dhe pasionet njerëzore të konsideruara ndaras nga njëra-tjetra, nuk është zhvilluar mjaftueshëm as ideja e një qendre personale në të cilën realiteti i vetëm që mund të bashkojë gjithçka është, përfundimisht, dashuria.

11. Nëse zhvlerësojmë zemrën, zhvlerësojmë edhe domethënien që ka të flasësh me zemër, të veprosh me zemër, ta kultivosh e ta kurosh zemrën. Nëse nuk arrijmë ta vlerësojmë veçantinë e zemrës, humbasim përgjigjet, që vetëm inteligjenca nuk mund t’i japë, humbasim pasurinë e takimeve tona me të tjerët,

humbasim poezinë. Humbasim gjithashtu gjurmët e historisë dhe të së kaluarës sonë, pasi historia jonë njëmend personale është ajo që ndërtohet me zemër. Në fund të jetës sonë ka rëndësi vetëm zemra.

12. Duhet ta pohojmë se kemi një zemër, se zemra jonë bashkëjeton me zemrat e tjera që e ndihmojnë atë të jetë një “ti”. Duke mos qenë e mundur që ta zhvillojmë këtë temë gjerësisht, do të shërbehemi me personazhin e një romani, Stavrogini i Dostoevskit.⁸ Romano Guardini e shquan atë si mishërimin e vetë së keqes, sepse tipari i tij kryesor është mungesa e zemrës: «Stavrogini nuk ka zemër; prandaj shpirti i tij është i ftohtë e i zbrazët dhe trupi i tij dergjet në një dembelizëm dhe epsh “kafshëror”. Kësisoj, ai nuk mund të takojë së brendshmi askënd dhe askush nuk e takon atë përnjëmend. Meqenëse vetëm zemra krijon afrimet e afërsi të vërtetë mes dy qeniesh. Vetëm zemra di të ofrojë mikpritje. Intimiteti është akti, sfera e zemrës. Por Stavrogini i qëndron larg asaj. [...] Mbetet pafundësisht larg vetvetes, sepse njeriu mund të hyjë në vetvete vetëm me zemër, jo me mendje. Nuk është në fuqinë e një njeriu të hyjë në brendësinë e tij me anë të mendjes. Prandaj, nëse njeriu nuk e ka zemrën e gjallë, ai mbetet i huaj për veten e tij».⁹

⁸ *I demoni* (1873).

⁹ ROMANO GUARDINI, *Il mondo religioso di Dostoevskij*, Brescia 1980, 236.

13. Ne kemi nevojë që të gjitha veprimet të vihen nën “sundimin politik” të zemrës, që agresiviteti dhe dëshirat obsesive të gjejnë paqe në të mirën më të madhe që zemra u ofron atyre dhe në forcën që ka kundër të këqijave; që edhe inteligjenca dhe vullneti të vihen në shërbimin e saj, duke ndierë dhe duke shijuar të vërtetat në vend se të synojnë t’i sundojnë ato, siç bëjnë disa shkenca; që vullneti të dëshirojë të mirën më të madhe që zemra njih, e që edhe imagjinata dhe ndjenjat të lejojnë të drejtohen nga rrahjet e zemrës.

14. Mund të thuhet se, në fund të fundit, unë jam zemra ime, sepse është ajo që më dallon, më përtrajtëson në identitetin tim shpirtëror dhe më vendos në bashkim me njerëzit e tjerë. Algoritmi veprues në botën digjitale tregon se mendimet tona dhe vendimet e vullnetit tonë janë shumë më “standarde” sesa mund të mendojmë. Ato janë lehtësisht të parashikueshme dhe të manipulueshme. Me zemrën nuk ndodh kështu.

15. Kemi të bëjmë me një fjalë e rëndësishme për filozofinë dhe teologjinë, e cila aspiron të arrijë një përmbledhje të përgjithshme. Njëmend, fjala “zemër” nuk mund të shpjegohet në mënyrë shteruese nga biologjia, psikologjia, antropologjia ose nga çdo shkencë tjetër. Është një nga ato fjalët zanafillore «që tregojnë realitetin që i përket njeriut në tërësinë e tij, si

person me dimension trupor dhe shpirtëror».¹⁰ Kësisoj, biologu nuk është më realist kur flet për zemrën, sepse sheh vetëm një pjesë të saj, dhe e tëra nuk është më pak reale, por është akoma më shumë. As një gjuhë abstrakte nuk mund të ketë të njëjtën domethënie konkrete dhe njëkohësisht tërësore. Nëse “zemra” na çon te qendra intime e vetes sonë, na lejon gjithashtu ta njohim veten në tërësinë tonë dhe jo vetëm në ndonjë aspekt të izoluar.

16. Nga ana tjetër, kjo forcë unike e zemrës na ndihmon të kuptojmë pse thuhet se kur një realitet rroket me zemër ai mund të njihet më mirë dhe më plotësisht. Kjo gjë na çon në mënyrë të pashmangshme te dashuria për të cilën zemra është e aftë, sepse «dashuria është faktori më intim i realitetit».¹¹ Për Heidegger, sipas interpretimit që i jep një mendimtar bashkëkohor, filozofia nuk fillon me një koncept të kulluar ose me një premisë të sigurt, por me një shkundje ndjenjësore: «Të menduarit duhet të shkundet nga ana ndjenjësore para se të punohet me konceptet ose ndërsa punohet mbi to. Të menduarit nuk mund të nisë pa një emocion të thellë. Imazhi i parë mendor do të ishte mahnitja. Gjëja e parë që të bën të mendosh e të pyesësh është emocion i thellë. Filozofia përftohet

¹⁰ KARL RAHNER, *Alcune tesi per una teologia della devozione al cuore di Gesù*, në *Teologia del Cuore di Cristo*, Romë 1995, 60.

¹¹ Po aty, 61.

gjithmonë në një gjendje shpirtërore themelore (*Stimmung*)».¹² Dhe këtu shfaqet zemra, e cila «mirëpret gjendjet shpirtërore, punon si “rojtare e gjendjes shpirtërore”. “Zemra” e dëgjon në një mënyrë jo metaforike “zërin e heshtur” të qenies, duke lejuar që të kalitet e të përcaktohet prej saj».¹³

ZEMRA QË BASHKON COPËZAT

17. Në të njëjtën kohë, zemra mundëson lidhje autentike, sepse një marrëdhënie që nuk është ndërtuar me zemër, është e paaftë që të tejkalojë copëzimin e individualizmit: do të ngeleshin vetëm dy monada që i afrohen njëra-tjetrës, por nuk lidhen me të vërtetë. Anti-zemra përfton një shoqëri të sunduar gjithnjë e më shumë nga narcizmi dhe egocentrizmi. Kësisoj arrijmë te “humbja e dëshirës”, sepse tjetri zhduket nga horizonti dhe mbyllemi në unin tonë, në paaftësi për marrëdhënie të shëndetshme.¹⁴ Për rrjedhojë, bëhemi të paaftë për të mirëpritur Hyjin. Sikurse do të thoshte Heidegger, për të mirëpritur hyjnoren duhet të ndërtojmë një “shtëpi për miqtë”.¹⁵

¹² BYUNG-CHUL HAN, *Heideggers Herz. Zum Begriff der Stimmung bei Martin Heidegger*, München 1996, 39.

¹³ Po aty, 60; krh. 176.

¹⁴ Krh. ID., *Eros in agonia*, Milano 2019.

¹⁵ Krh. MARTIN HEIDEGGER, *La poesia di Hölderlin*, Milano 1988, 144.

18. Shohim kështu se si në zemrën e çdo personi përftohet kjo lidhje paradoksale midis vlerësimit të vetvetes dhe hapjes ndaj të tjerëve, mes takimit tepër personal me veten dhe dhurimit të vetes ndaj të tjerëve. Ne bëhemi vetvetja vetëm kur fitojmë zotësinë për ta njohur tjetrin dhe e takojmë tjetrin atëherë kur jemi në gjendje që ta njohim e ta pranojmë identitetin tonë.

19. Zemra është gjithashtu e aftë të unifikojë dhe harmonizojë historinë tonë personale, e cila duket se është e copëtuar në një mijë pjesë, por është aty që gjithçka mund të marrë një kuptim. Kjo është ajo që shprehet në Ungjill me vështrimin e Marisë, e cila shikonte me zemër. Ajo dinte të dialogonte me përvojat e ruajtura duke i medituuar ato në zemrën e vet, duke u dhënë kohë: duke i përfytyruar dhe duke i ruajtur brenda vetes për t'i kujtuar. Në Ungjill, shprehja më e mirë e asaj që mendon një zemër gjendet te dy pasazhet e Shën Lukës, të cilat na thonë se Maria «i ruante (*syneterei*) të gjitha këto ngjarje, duke i medituuar (*symballousa*) në zemrën e vet» (Lk 2,19; krh. 2,51). Folja *symballein* (nga ku kemi fjalën “simbol”) do të thotë të peshosh, të bashkosh dy gjëra në mendje dhe të shqyrtosh vetveten, të reflektosh, të dialogosh me vetveten. Te Luka 2,51 *dieterai* do të thotë “të ruash me kujdes” dhe ajo që Maria ruante nuk ishte vetëm “skena” e asaj që shihte, por edhe ajo që nuk e kuptonte ende e megjithatë ngelej e pranishme

dhe e gjallë në pritje për të “vënë së bashku” gjithçka në zemrën e saj.

20. Në epokën e inteligjencës artificiale, nuk mund të harrojmë se poezia dhe dashuria janë të nevojshme për të shpëtuar njerëzimin. Ajo që asnjë algoritëm nuk do të mund ta rrokë do të jetë, për shembull, ai moment i fëmijërisë që kujtohet me ëndje dhe që, pavarësisht kalimit të viteve, vazhdon të ndodhë në çdo cep të planetit. Më vjen në mendje përdorimi i pirunit për të vijëzuar pogaçet që nënat apo gjyshet tona bënin në shtëpi. Ishte një moment praktikimi në kuzhinë, disi mes lojës prej fëmijësh dhe përgjegjësisë së personit në moshë madhore, i cili dëshiron të ndihmojë të tjerët. Si kjo e pirunit, mund të përmend mijëra detaje të vogla që përbëjnë biografitë e të gjithëve: të shkaktosh të qeshura me një shaka, të bësh një vizatim në kundërdritë te dritarja, të luash ndeshjen e parë të futbollit me një top lecke, të mbash krimba të vegjël në një kuti këpucësh, të thash një lule midis faqeve të një libri, të kujdesesh për zogun që ka rënë nga foleja, të bësh një urim duke i fryrë lule margaritës. Të gjitha këto detaje të vogla, të zakonshme-të jashtëzakonshme, nuk mund të gjejnë vend tek algoritmet. Sepse piruni, shakatë, dritarja, topi, kutia e këpucëve, libri, zogu, lulja... prehen te butësia e kujtimeve të zemrës.

21. Thelbi i çdo qenieje njerëzore, qendra e tij më intime, nuk është thelbi i shpirtit, por i krejt personit në identitetin e tij unik, që është prej shpirti e trupi.

Gjithçka është e bashkuar te zemra, e cila mund të jetë selia e dashurisë me të gjithë përbërësit e saj shpirtërorë, psikikë, edhe fizikë. Me një fjalë, nëse në të mbretëron dashuria, personi e arrin identitetin e tij në mënyrë të plotë dhe plot dritë, sepse çdo qenie njerëzore është krijuar para së gjithash për dashurinë, ai është i bërë, deri në indet e tij më të thella, për të dashur e për të qenë i dashur.

22. Për këtë arsye, duke parë sesi luftërat e reja pasojnë njëra-tjetrën, me bashkëfajësinë, tolerancën apo indiferencën e vendeve të tjera, apo për arsye të luftërave mesquine për pushtet përreth interesave të palëve, të vjen të mendosh se shoqëria botërore po e humb zemrën. Mjafton të vëresh e të dëgjosh gratë e moshuara – nga palët e ndryshme në konflikt – të cilat janë të burgosura të këtyre përplasjeve shkatërruese. Të copëtohet zemra kur i sheh se si qajnë për nipërit e mesat e tyre të vrarë, ose kur i dëgjon duke uruar vdekjen për veten e tyre për shkak të humbjes së shtëpisë ku kanë jetuar gjithmonë. Ato, të cilat shpesh kanë qenë model force dhe qëndrese e sakrifice gjatë vështirësive të jetës, tani, që arrijnë në fazën e fundit të ekzistencës së tyre, nuk marrin paqen e merituar, por ankthin, frikën dhe indinjatën. Ta shkarkosh fajin te të tjerët nuk e zgjidh këtë dramë të turpshme. Të shohësh këto gjyshe duke qarë e të mos ndiesh se kjo është diçka e patolerueshme, është shenjë e një bote pa zemër.

23. Kur njeriu reflekton, kërkon, mediton mbi qenien dhe identitetin e vet, ose analizon çështjet më të larta; kur ai mendon për kuptimin e jetës së tij dhe përpiqet të kërkojë Hyjin, po edhe kur ndjen kënaqësinë se ka parë vagëllimthi diçka nga e vërteta, e gjithë kjo kërkon të gjejë kulmin e vet te dashuria. Duke dashur, njeriu ndien se e kupton pse dhe për çfarë qëllimi jeton. Kështu, gjithçka shkrihet në një gjendje koherence e harmonie. Prandaj, përballë misterit të vet personal, mbase pyetja më vendimtare që secili mund t'i bëjë vetes është kjo: a kam zemër?

ZJARRI

24. Ky sjellë rrjedhoja mbi përshpirtërinë. Për shembull, teologjia e *Ushtrimeve Shpirtërore* të Shën Injacit të Loyolës ka si parim *affectus*-in (afektin). Dimensioni bisedimor ndërtohet mbi një dashje themelore (me gjithë fuqinë e zemrës), që i jep energji dhe burime detyrës së riorganizimit të jetës. Rregullat dhe kompozimi i vendit¹⁶ që ofron Injaci janë në shërbim të diçkaje shumë më të rëndësishme, domethënë, të misterit të zemrës njerëzore. Michel de Certeau vë në dukje se si “lëvizjet e brendshme”

¹⁶ Me “kompozim të vendit”, në soditjen injaciane, nënkuptohet veprimi me të cilin rindërtohet, përmes imagjinatës, vendi fizik, material ku zhvillohet soditja e gjësë që dëshirohet, p.sh., një tempull, një mal ku mëson Jezusi etj. [Shënim i përkthyesit].

[*moción*] për të cilat flet Shën Injaci, janë vërshime të zjarrita të një vullneti të Hyjit dhe vullnetit të vetë zemrës, që është i ndryshëm nga rendi i qartë i gjërave. Diçka e papritur fillon të flasë në zemrën e personit, diçka që lind nga e panjohura, heq sipërfaqen e asaj që është e njohur dhe e vë atë në pikëpyetje. Është fillimi i një “rregullimi të ri të jetës” duke u nisur nga zemra. Nuk bëhet fjalë për arsyeime racionale që duhen vënë në praktikë duke i përkthyer në jetë, sikur ana afektive dhe praktika të ishin thjesht pasoja – vartëse – të një dijeje të siguruar.¹⁷

25. Aty ku filozofi ndalet me mendimin e tij, zemra besimtare dashuron, adhuron, kërkon falje dhe ofrohet të shërbejë në vendin që Zoti ia ofron që ta zgjedhë për ta ndjekur atë. Atëherë kupton se është “ti-ja” e Hyjit e që mund të jetë “vetja” sepse Hyji është një “ti” për të. Fakti është se vetëm Zoti ofrohet për të na trajtuar si një “ti” gjithnjë e përgjithmonë. Pranimi i miqësisë së tij është çështje zemre dhe na ngre si persona në kuptimin e plotë të fjalës.

¹⁷ Krh. MICHEL DE CERTEAU, *Lo spazio del desiderio. Gli «Esercizi spirituali» di Loyola, në Il parlare angelico: figure per una poetica della lingua. Secoli XVI e XVII*, Firencë 1989, 95-110.

26. Shën Bonaventura thoshte se, nëse vërejmë më me kujdes, duhet pyetur «jo drita, por zjarri».¹⁸ Ai mësonte se «feja është në intelekt, në mënyrë që të nxisë afektin. Për shembull: të dish se Krishti vdiq për ne nuk mbetet njohuri, por bëhet domosdoshmërisht afekt, dashuri».¹⁹ Në këtë perspektivë, Shën Gjon Henri Njuman zgjodhi si moto shprehjen “*Cor ad cor loquitur*” (zemra i flet zemrës), sepse, përtej çdo dialektike, Zoti na shpëton duke i folur zemrës sonë nga Zemra e tij e Shenjtë. Po kjo logjikë nënkuptonte se për të, mendimtar i madh, vendi i takimit më të thellë me vetveten e me Zotin nuk ishte leximi apo reflektimi, por dialogu lutës, zemër me zemër, me Krishtin e gjallë e të pranishëm. Prandaj, Njuman gjente tek Eukaristia Zemrën e Jezusit të gjallë, e aftë për të çliruar, për t’i dhënë kuptim çdo momenti dhe për të rrënjosur paqen e vërtetë te njeriu: «O Zemra tejet e shenjtë e tejet e dashur e Jezusit, ti je e fshehur në Eukaristinë e shenjtë dhe këtu rreh gjithmonë për ne. [...] Unë të adhuroj me krejt dashurinë time dhe me krejt nderimin tim, me afektin tim të zjarrtë dhe me vullnetin tim më të nënshtruar e më të vendosur. O Hyji im, kur ti të vish tek unë në kungimin e shenjtë e

¹⁸ *Itinerarium mentis in Deum*, VII, 6: SHËN BONAVENTURA, *Itinerario della mente in Dio. Riconduzione delle Arti alla Teologia*, Romë 1995, 93.

¹⁹ ID., *Proemium in I Sent.*, q. 3: *Opera Omnia*, Quaracchi 1882, vol. 1, 13.

të banosh në mua, bëj që zemra ime të rrahë njëzëri me tënden. Pastroje atë nga çdo gjë që është krenari dhe shqis, që është ashpërsi e mizori, nga çdo zvetënim, nga çdo çrregullim, nga çdo vaktësi. Mbushe aq shumë me ty, saqë as ngjarjet e përditshme dhe as rrethanat e jetës të mos e tronditin dhe në drojën e dashurinë tënde të mund ta gjejë paqen».²⁰

27. Para Zembrës së Jezusit të gjallë e të pranishëm, mendja jonë, e ndriçuar nga Shpirti, i kupton fjalët e Jezusit. Kështu vullneti ynë vihet në lëvizje për t'i praktikuar ato. Por kjo mund të mbetet një formë moralizmi i vetëmjaftueshëm. Ta ndjesh e ta shijosh Zotin dhe ta nderosh atë është diçka e zemrës. Vetëm zemra është e aftë që t'i vendosë fakultetet e pasionet e tjera dhe krejt personin tonë, në një qëndrim nderimi dhe bindjeje të dashur ndaj Zotit.

BOTA MUND TË NDRYSHOJË DUKE U NISUR NGA ZEMRA

28. Vetëm duke u nisur nga zemra bashkësitë tona do të jenë në gjendje të bashkojnë inteligjencat dhe vullnetet e ndryshme dhe t'i paqësojnë ato në mënyrë që Shpirti të na udhëheqë si një rrjet vëllezërisht, sepse edhe paqësimi është detyrë e zemrës. Zemra e Krishtit është ekstazë, është dalje, është dhuratë, është takim.

²⁰ SHËN JOHN HENRY NEWMAN, *Meditazioni e Preghiere*, Milano 2002, 106.

Në Të ne bëhemi të aftë për të pasur marrëdhënie në një mënyrë të shëndetshme e të hareshme e për të ndërtuar Mbretërinë e dashurisë e të drejtësisë në këtë botë. Zemra jonë e bashkuar me atë të Krishtit është e aftë për këtë mrekulli shoqërore.

29. Kur çështja e zemrës merret seriozisht ka pasoja sociale. Siç mëson Konkili II i Vatikanit, «secili prej nesh duhet të angazhohet për të ndryshuar zemrën e vet, duke hapur sytë ndaj botës mbarë dhe ndaj të gjitha atyre gjërave që njerëzit mund t'i bëjnë në bashku për ta udhëhequr njerëzimin drejt një fati më të mirë».²¹ Sepse «çekuilibrat nga të cilat vuan bota bashkëkohore janë të lidhura me atë çekuilibër më të thellë që është i rrënjosur në zemrën e njeriut».²² Përballë tragjediave të botës, Konkili na fton që t'i kthehemi zemrës, duke shpjeguar se qenia njerëzore «në brendësinë e vet, e tejkalon universin e gjërave: në ato thellësi ai kthehet kur hyn në vetvete, aty ku e pret ai Hyj që shqyrton zemrat (krh. 1 Sam 16,7; Jer 17,10) aty ku, nën shikimin e Hyjit, ai vendos për fatin e vet».²³

30. Kjo nuk do të thotë që t'i zëmë shumë besë vetes. Të bëjmë kujdes: duhet ta kuptojmë se zemra jonë nuk është e vetëmjaftueshme, është e brishtë dhe e

²¹ Kusht. bar. *Gaudium et spes*, 82.

²² Po aty, 10.

²³ Po aty, 14.

plagosur. Ka një dinjitet ontologjik, por në të njëjtën kohë duhet të kërkojë një jetë më dinjitoze.²⁴ Koncili II i Vatikanit thotë përsëri se «tharmi ungjillor ka ngjallur e ngjall në zemrën e njeriut këtë nevojë të pandalshme për dinjitet»,²⁵ megjithatë, për të jetuar sipas këtij dinjiteti, nuk mjafton të njohim Ungjillin apo të kryejmë mekanikisht atë që ai na urdhëron. Kemi nevojë për ndihmën e dashurisë hyjnore. Le të shkojmë te Zemra e Krishtit, qendra e qenies së tij, e cila është një furrë e ndezur dashurie hyjnore e njerëzore dhe është plotësia maksimale që mund të arrijë qenia njerëzore. Pikërisht aty, në atë Zemër, ne më në fund e njohim veten dhe mësojmë të duam.

31. Së fundi, kjo Zemër e Shenjtë është parimi njësuës i realitetit, sepse «Krishti është zemra e botës; Pashka e vdekjes dhe e ngjalljes së tij është qendra e historisë, e cila, falë Tij, është histori shpëtimi».²⁶ Të gjitha krijesat «përparojnë, së bashku me ne dhe nëpërmjet nesh, drejt cakut të përbashkët, që është Hyji, në një plotësi transhendente ku Krishti i ngjallur përqafton e ndriçon gjithçka».²⁷ Përpara Zemrës së Krishtit, i kërkoj Zotit që edhe një herë të ketë mëshirë për këtë

²⁴ Krh. DIKASTERI PËR DOKTRINËN E FESË, Dekl. *Dignitas infinita* (2 prill 2024), 8. Krh. *Osservatore Romano*, 8 prill 2024.

²⁵ Kusht. bar. *Gaudium et spes*, 26.

²⁶ SHËN GJON PALLI II, *Angelus*, 28 qershor 1998: *Osservatore Romano*, 30 qershor-korrik 1998, fq. 7.

²⁷ Let. enc. *Laudato si'* (24 maj 2015), 83: AAS (2015), 880.

tokë të plagosur, në të cilën Ai deshi të banojë si njëri prej nesh. I zbrastë thesaret e dritës e të dashurisë së tij, që bota jonë, e cila mbijeton mes luftërave, çekuilibreave socio-ekonomike, konsumizmit dhe përdorimit antinjerëzor të teknologjisë, të përqafojë sërish atë që është më e rëndësishme dhe e nevojshme: zemrën.

II

GJESTE DHE FJALË DASHURIE

32. Zemra e Krishtit, e cila simbolizon qendrën e tij personale nga e cila buron dashuria e tij për ne, është bërthama e gjallë e kumtimit të parë. Aty është origjina e fesë sonë, gurra që i mban gjallë bindjet e krishtera.

GJESTE QË PASQYROJNË ZEMRËN

33. Mënyra se si Krishti na do është diçka që Ai nuk deshi të na e shpjegonte shumë. Na e tregoi atë me gjestet e tij. Duke e parë si vepron, mund të zbulojmë se si e trajton secilin prej nesh, edhe pse heqim keq për ta perceptuar. Le të shohim atëherë aty ku feja jonë mund ta njohë atë: në Ungjill.

34. Ungjilli thotë se Jezusi «erdhi ndër të vetët» (*Gjn* 1,11). Ne jemi të tijtë, sepse Ai nuk na trajton si diçka të huaj. Ai na çmon si një gjë të veten, të cilën e ruan me kujdes, me dashamirësi. Na trajton si të tijtë. Jo në kuptimin që ne jemi skllëvër të tij; Ai vetë e mohon këtë gjë: «Nuk ju thërras më shërbëtorë» (*Gjn* 15,15). Ajo që ai propozon është përkatësia reciproke si miq. Ka ardhur, ka tejkaluar çdo distancë, u bë i afërmi ynë

ashtu si gjërat më të thjeshta e të përditshme të ekzistencës. Njëmend, Ai ka një emër tjetër, që është “Emanuel” dhe do të thotë “Hyji me ne”, Hyj afër jetës sonë, që jeton mes nesh. Biri i Hyjit u mishërua dhe e zbrazì vetveten duke marrë gjendjen e shërbëtorit (krh. *Fil 2,7*).

35. Kjo gjë bëhet e dukshme kur e shohim atë duke vepruar. Është gjithmonë në kërkim, afër, vazhdimisht i hapur për takim. E sodisim atë kur ndalon për të biseduar me Samaritanen te pusi ku ajo shkonte për të marrë ujë (krh. *Gjn 4,5-7*). E shohim atë, natën vonë, duke takuar Nikodemin, i cili kishte frikë se mos e shihte kush me Jezusin (krh. *Gjn 3,1-2*). E kundrojmë atë kur, pa u penguar nga turpi, lejon që një prostitutë t’ia lajë këmbët (krh. *Lk 7,36-50*); kur i thotë, sy me sy, gruas kurorëshkelëse: “Nuk të dënoj” (krh. *Gjn 8,11*); ose kur ai përballet me indiferencën e dishepujve të tij dhe, të verbrit në rrugë, i thotë me dashamirësi: «Çka dëshiron të bëj për ty?» (*Mk 10,51*). Krishti tregon se Hyji është afërsi, dhembshuri e butësi.

36. Nëse shëronte ndokënd, preferonte t’i afrohej: «shtriu dorën dhe e preku» (*Mt 8,3*); «ia preku dorën» (*Mt 8,15*); «ua preku sytë» (*Mt 9,29*). Madje ai ndalej të shëronte të sëmurët me pështymën e tij (krh. *Mk 7,33*), si një nënë, në mënyrë që ata të mos e ndjenin si të huaj për jetën e tyre. Sepse «Zoti e ka atë dije të bukur të përkëdheljeve. Butësia e Hyjit: nuk na do me

fjalë, ai afrohet dhe, duke na qëndruar pranë, na jep dashurinë e tij me gjithë butësinë e mundshme».²⁸

37. Meqenëse e kemi të vështirë t'i besohemi, sepse jemi plagosur nga shumë falsitete, agresione e zhgënjime, Ai na pëshpërit në vesh: «Guxim, biro» (Mt 9,2), «Ki besim, o bijë» (Mt 9,22). Bëhet fjalë për të kapërcyer frikën e për të kuptuar se me Të s'kemi asgjë për të humbur. Pjetrit, i cili nuk kishte besim, «Jezusi ia shtriu dorën, e kapi dhe i tha: "[...] Pse dyshove?"» (Mt 14,31). Mos ki frikë. Lëre të të afrohet, lëre të ulet pranë teje. Ne mund të dyshojmë për shumë njerëz, por jo për Të. E mos u ndal për shkak të mëkateve tuaja. Kujtoju se shumë mëkatarë «u ulën në tryezë bashkë me Jezusin» (Mt 9,10) e Ai nuk shkandullohej për asnjërin prej tyre. Elitarët e religjionit ankoheshin dhe e trajtonin si «grykësi e pijaneci! Miku i tagrambledhësve dhe i mëkatarëve!» (Mt 11,19). Kur farisenjtë e kritikonin këtë afërsi të tijën me njerëzit, të cilët çmoheshin shtresë e ulët ose mëkatarë, Jezusi u thoshte atyre: «Më pëlqen mëshira e jo flia» (Mt 9,13).

38. Po ai Jezus, sot, pret që ti t'ia japësh mundësinë për të ta ndriçuar ekzistencën tënde, për të të ngritur, për të të mbushur me forcën e tij. Njëmend, para se të vdiste

²⁸ *Homilia në Meshën e mëngjesit në Domus Sanctae Marthae*, 7 qershor 2013; *Osservatore Romano*, 8 qershor 2013, fq. 8.

u tha dishepujve të tij: «Nuk do t’ju lë jetimë; do të vij te ju. Edhe pak kohë e bota nuk do të më shohë më, ndërsa ju do të më shihni» (Gjn 14,18-19). Ai gjen gjithmonë një mënyrë për t’u dëftuar në jetën tënde, në mënyrë që ti të mund të takohesh me Të.

SHIKIMI

39. Ungjilli tregon se një njeri i pasur shkoi te Jezusi, plot ideale, por pa forcën për ta ndryshuar jetën e vet. Pastaj «Jezusi e shikoi ëmbël» (Mk 10,21). A mund ta imagjinoni atë moment, atë takim mes shikimit të këtij njeriu dhe shikimit të Jezusit? Nëse ai të thërret, nëse të fton për një mision, ai së pari të shikon, ta shqyrton thellësinë e qenies sate, percepton dhe njeh gjithçka që është në ty, hedh shikimin e vet mbi ty: «Ndërsa Jezusi po ecte afër Detit të Galilesë, pa dy vëllezër [...]. Duke vazhduar rrugën më tej, pa dy vëllezër të tjerë» (Mt 4,18.21).

40. Shumë tekste të Ungjillit na tregojnë sesi Jezusi u kushton gjithë vëmendjen personave, shqetësimeve dhe vuajtjeve të tyre. Për shembull: «Kur e pa turmën e popullit, ndjeu dhembshuri për të, sepse ishte e nëpërkëmbur dhe e lënë pas dore» (Mt 9,36). Kur na duket se të gjithë na shpërfillin, se askush nuk interesohet për çka na ndodh, se nuk jemi të rëndësishëm për askënd, Ai është i vëmendshëm ndaj nesh. Është ajo që ia tregoi Natanaelit, i cili qëndronte

i vetëm dhe i zhytur në mendime: «Para se të të thërriste Filipi, të pashë nën fik!» (*Gjn 1,48*).

41. Pikërisht për shkak se është i vëmendshëm ndaj nesh, Ai është në gjendje të njohë çdo qëllim të mirë që ke, çdo vepër të vogël të mirë që kryen. Ungjilli tregon se «pa edhe një grua të vejë, skamnore që hodhi [në arkën e tempullit] dy lepta» (*Lk 21,2*) dhe menjëherë ua tregoi këtë apostujve të tij. Jezusi tregon vëmendje në atë mënyrë sa që admiron gjërat e mira që njih tek ne. Kur centurioni iu lut me besim të plotë, «kur e dëgjo, Jezusi u mrekullua» (*Mt 8,10*). Sa bukur është kur shohim se nëse të tjerët i shpërfillin qëllimet tona të mira ose gjërat pozitive që mund të bëjmë, Jezusit nuk i shpëtojnë ato, përkundrazi i admiron.

42. Ai, si njeri, e kishte mësuar këtë nga Maria, nëna e tij. Ajo, e cila kundronte çdo gjë me kujdes dhe «i ruante [...] në zemër» (*Lk 2,19.51*), ia mësoi që në moshë të vogël, së bashku me Shën Jozefin, që të kushtonte vëmendje.

FJALËT

43. Edhe pse në Shkrimet e Shenjta kemi Fjalën e tij që është gjithmonë e gjallë dhe aktuale, ndonjëherë Jezusi na flet nga brenda dhe na thërret për të na çuar në vendin më të mirë. Dhe vendi më i mirë është Zemra e tij. Na thërret për të na futur aty ku mund të rigjejmë forcat dhe paqen: «Ejani tek unë të gjithë ju që jeni të lodhur prej barrës së rëndë e unë do t'ju çlodh» (Mt 11,28). Kjo është arsyeja pse ai u kërkoi dishepujve të tij: «Qëndroni në mua» (Gjn 15,4).

44. Fjalët që thoshte Jezusi tregonin se shenjtëria e tij nuk i hiqte ndjenjat. Në disa raste ato shfaqnin një dashuri me pasion, e cila vuan për ne, përmalloyet, ankohet dhe arrin deri në lot. Është e qartë se shqetësimet dhe ankthet e zakonshme të njerëzve, si lodhja apo uria, nuk e linin indiferent: «Po më dhimbsen këta njerëz se [...] nuk kanë çka të hanë. [...] Do të mbesin udhës. Disa prej tyre kanë ardhur prej së largu» (Mk 8,2-3).

45. Ungjilli nuk i fsheh ndjenjat e Jezusit ndaj Jerusalemit, qytetit të dashur: «Kur u afrua dhe e pa qytetin, qau mbi të» (Lk 19,41) dhe shprehu dëshirën e tij më të madhe: «O po ta kuptoje edhe ti në këtë ditë çka ta sjell ty paqen!» (19,42). Ungjilltarët, edhe pse ndonjëherë e paraqesin të fuqishëm apo të lavdishëm, nuk e lënë pa i treguar ndjenjat e tij përballë vdekjes dhe dhimbjes së miqve të tij. Ungjilli, para se të tregojë

se përpara varrit të Lazrit «Jezusit i ngufi vaji» (*Gjn* 11,35), thotë se «Jezusi e kishte fort për zemër Martën, motrën e saj dhe Lazrin» (*Gjn* 11,5) dhe se, duke parë Marinë dhe ata që ishin me të «u trand në shpirt, u turbullua» (*Gjn* 11,33). Tregimi nuk lë asnjë dyshim se ishte një vaj i singertë, që i vinte nga një turbullim i brendshëm. Së fundi, as nuk u fsheh ankthi i Jezusit para vdekjes së tij të dhunshme nga duart e atyre që i donte aq shumë: «Filloi ta kapë frika dhe ta ndiejë veten ngushtë» (*Mk* 14,33), deri në atë pikë sa thotë: «Shpirti im është i trishtuar për vdekje» (*Mk* 14,34). Ky turbullim i brendshëm shprehet me gjithë forcën e tij në klithjen e Kryqit: «Hyji im, Hyji im, përse hoqe dorë prej meje?» (*Mk* 15,34).

46. E gjithë kjo, në një vështrim sipërfaqësor, mund të duket thjesht si një romantizëm fetar. Mirëpo, është gjëja më serioze dhe më vendimtare. Gjen shprehjen e vet maksimale në Krishtin e gozhduar në kryq. Është fjala e dashurisë më elokuyente. Nuk është një guaskë e zbrazët, nuk është ndjenjë e asgjë më shumë, nuk është një përhumbe shpirtërore. Është dashuri. Ja përse Shën Pali, kur kërkonte fjalët e duhura për ta shpjeguar marrëdhënien e tij me Krishtin, tha: «më deshi dhe e flijoi vetveten për mua» (*Gal* 2,20). Kjo ishte bindja e tij më e madhe: vetëdija se ishte i dashur. Kushtimi i Krishtit në kryq e nënshtroi atë, por kishte kuptim vetëm sepse ishte diçka edhe më e madhe se ai kushtim: «Më deshi». Kur shumë njerëz kërkonin

shpëtimin, mirëqenien ose sigurinë në propozime të ndryshme fetare, Pali, i prekur nga Shpirti, diti të shikonte përtej dhe të mrekullohej për gjënë më të madhe dhe themelore: «Më deshi».

47. Pasi kemi soditur Krishtin, duke parë atë që gjestet dhe fjalët e tij na lejojnë të shohim nga Zemra e tij, të kujtojmë tani se si Kisha reflekton mbi misterin e shenjtë të Zemrës së Zotit.

III

KJO ËSHTË ZEMRA

QË KA DASHUR AQ SHUMË

48. Devocioni ndaj Zemrës së Krishtit nuk është kulti i një organi të ndarë nga Personi i Jezusit. Ajo që ne soditim dhe adhurojmë është i gjithë Jezu Krishti, Biri i Hyjit që u bë njeri, i paraqitur në një figurë ku nxirret në pah zemra e tij. Në këtë rast, zemra e mishit merret si një figurë ose shenjë e privilegjuar e qendrës më intime të Birit të mishëruar dhe e dashurisë së tij që është njëherazi hyjnore dhe njerëzore, sepse më shumë se çdo pjesë tjetër e trupit të tij është «treguesi natyror, ose simboli i dashurisë së tij të pamasë».²⁹

ADHURIMI I KRISHTIT

49. Është e domosdoshme të nënvizojmë se ne krijojmë marrëdhënie me Personin e Krishtit, në miqësi e adhurim, të tërhequr nga dashuria e

²⁹ Pío XII, Let. enc. *Haurietis Aquas* (15 maj 1956), I: AAS 48 (1956), 316.

përfaqësuar në figurën e Zemrës së tij. Ne e nderojmë këtë figurë që e përfaqëson atë, por adhurimi i drejtohet vetëm Krishtit të gjallë, në hyjninë e tij e në krejt njerëzishmërinë e tij, për të lejuar që të përqafohemi nga dashuria e tij njerëzore dhe hyjnore.

50. Pavarësisht figurës së përdorur, objekti i adhurimit është padyshim Zemra e gjallë e Krishtit – askurrë një figurë –, sepse ajo është pjesë e trupit të tij tejet të shenjtë e të ngjallur, të pandashëm nga Biri i Hyjit që e ka marrë përgjithmonë. Ajo adhurohet meqenëse është «Zemra e Personit të Fjalës, me të cilin është e bashkuar në mënyrë të pandashme».³⁰ Ne nuk e adhurojmë të veçuar, por për faktin se, me këtë Zemër, është vetë Biri i mishëruar që jeton, do dhe e pranon dashurinë tonë. Prandaj, çdo akt dashurie apo adhurimi ndaj Zemrës së tij, në të vërtetë, «i kushtohet përnjëmend e realisht vetë Krishtit»,³¹ pasi kjo figurë i referohet vetvetiu Atij dhe është «simbol dhe figurë shprehëse e dashurisë së pafundme të Jezu Krishtit».³²

51. Për këtë arsye, askush nuk duhet të mendojë se ky devocion mund të na ndajë ose të na largojë nga Jezu Krishti dhe dashuria e tij. Në mënyrë spontane e të

³⁰ PIO VI, Kusht. *Auctorem fidei* (28 gusht 1794), 63: *DH*, 2663.

³¹ LEONE XIII, Let. enc. *Annum Sacrum* (25 maj 1899): *ASS* 31 (1898-99), 649.

³² Po aty: «Inest in Sacro Corde symbolum atque expressa imago infinitae Iesu Christi caritatis».

drejtëpërdrejtë ai na drejton tek Ai dhe vetëm tek Ai, i cili na thërret në një miqësi të vyer që është e përbërë nga dialogu, afekti, mirëbesimi, adhurimi. Ky Krisht me zemër të shporuar e të zjarrtë është po ai që lindi në Betlehem i shtyrë nga dashuria; është ai që ecte nëpër Galile duke shëruar, duke përkëdhelur, duke zbrazur mëshirë; është ai që na deshi deri në fund, duke hapur krahët në kryq. Në fund, është po ai që u ngjall dhe jeton me lavdi mes nesh.

NDERIMI I FIGURËS SË TIJ

52. Duhet të theksohet se figura e Krishtit me zemrën e tij, ndonëse nuk është në asnjë mënyrë objekt adhurimi, nuk është një prej të shumtave që ne mund të zgjedhim. Nuk është diçka e sajuar në tavolinë apo e vizatuar nga një artist, «nuk është një simbol imagjinar, është një simbol real, që përfaqëson qendrën, gurrën nga ku ka rrjedhur shpëtimi për mbarë njerëzimin».³³

53. Kemi një përvojë njerëzore universale që e bën këtë figurë unike. Njëmend, nuk ka dyshim se gjatë historisë dhe në pjesë të ndryshme të botës, zemra është bërë simbol i intimitetit më personal dhe gjithashtu i afeksioneve, emocioneve dhe aftësisë për

³³ *Angelus*, 9 qershor 2013: *Osservatore Romano*, 10-11 qershor 2013, fq. 8.

të dashuruar. Përtej çdo shpjegimi shkencor, një dorë e vendosur në zemrën e një miku shpreh një afekt të veçantë; kur dikush bie në dashuri dhe qëndron afër personit që e dashuron, rrahjet e zemrës i shpejtohen; kur dikush pëson braktisje ose mashtrim nga një person i dashur, ai ndien një shtypje të fortë në zemrën e vet. Për më tepër, për të treguar se diçka është e sinqertë, se vjen vërtet nga qendra e personit, themi: “Po ta them me zemër”. Gjuha poetike s’e shmang dot forcën e këtyre përvojave. Kësisoj, në rrjedhën e historisë, zemra ka marrë një vlerë simbolike unike që është më shumë se diçka thjesht konvencionale.

54. Kuptohet atëherë se Kisha e ka zgjedhur figurën e zemrës për të paraqitur dashurinë njerëzore dhe hyjnore të Jezu Krishtit dhe bërthamën më intime të Personit të tij. Megjithatë, sado që paraqitja e një zemre me flakë zjarri mund të jetë një simbol elokuent që na kujton dashurinë e Jezusit, është e përshtatshme që kjo zemër të jetë pjesë e një figure të Jezu Krishtit. Në këtë mënyrë, thirrja e tij për një marrëdhënie personale, për takim e dialog bëhet edhe më domethënëse.³⁴ Ajo figurë

³⁴ Kështu e kuptojmë pse Kisha e ka ndaluar që të vendoset në altar paraqitja vetëm e zemrës së Jezusit ose Marisë (krh. Përgjigja e Kongregacionit të Riteve drejtuar të përnderuarit Charles Lecoq, P.S.S., 5 prill 1879: *Decreta authentica Congregationis Sacrorum Rituum ex actis ejusdem collecta*, vëll. III, 107-108, n. 3492). Jashtë liturgjisë, «për devocionin privat» (po aty), simbolika e zemrës mund të përdoret si shprehje didaktike, figurë estetike ose emblemë

e nderuar e Krishtit, ku del në pah zemra e tij e dashur, ka njëkohësisht një vështrim që thërret për takim, për dialog, për mirëbesim; ka duar të fuqishme të afta për të na mbështetur; ka një gojë që na flet në një mënyrë unike dhe shumë personale.

55. Zemra ka avantazhin që të perceptohet jo si një organ më vete, por si një qendër intime njësuese dhe, njëkohësisht, si shprehje e tërësisë së personit, diçka që nuk ndodh me organet e tjera të trupit të njeriut. Nëse është qendra intime e tërësisë së personit, pra, një pjesë që përfaqëson të tërën, mund ta çnatyrojmë lehtësisht nëse e sodisim veçmas nga figura e Zotit. Figura e zemrës duhet të na vërë në marrëdhënie me tërësinë e Jezu Krishtit në qendrën e tij njësuese dhe, njëkohësisht, nga ajo qendër njësuese, duhet të na orientojë të sodisim Krishtin në krejt bukurinë dhe pasurinë e njerëzshmërisë dhe hyjnisë së tij.

56. Kjo gjë shkon përtej tërheqjes që mund të kenë figurat e ndryshme të realizuara të Zemrës së Krishtit, sepse, përballë figurave të Krishtit, nuk «duhet t'u kërkojmë atyre diçka», as «nuk duhet ta vëmë besimin tonë te figurat, sikurse bënë paganët në kohët e

që na fton të mendojmë për dashurinë e Krishtit, por kjo gjë rrezikon që ta marrim zemrën si objekt adhurimi ose dialogu shpirtëror të veçuar nga personi i Krishtit. Më 31 mars 1887 Kongregacioni dha një tjetër përgjigje të ngjashme (po aty, 187, n. 3673).

lashta», por «nëpërmjet figurave që i puthim dhe para të cilave zbulojmë kokën dhe përulemi, ne adhurojmë Krishtin».³⁵

57. Për më tepër, disa nga këto figura mund të na duken pak tërheqëse e të mos na shtyjnë aq shumë ndaj dashurisë e lutjes. Kjo është dytësore, pasi figura është vetëm një paraqitje motivuese dhe, siç do të thoshin lindorët, nuk duhet të ngulim sytë në gishtin që tregon hënën. Ndërsa Eukaristia është një prani reale për t'u adhuruar, në këtë rast bëhet fjalë vetëm për një figurë e cila, pavarësisht se është e bekuar, na fton të shkojmë përtej, na orienton që ta lartësojmë zemrën tonë në atë të Krishtit të gjallë dhe ta bashkojmë atë me Të. Figura e nderuar fton, tregon, emocionon, në mënyrë që ne t'i kushtojmë kohë takimit me Krishtin dhe adhurimit të tij, ashtu siç mendojmë se është më mirë që ta përfytyrojmë. Në këtë mënyrë, duke shikuar figurën ne vihemi përpara Krishtit dhe, para Tij, «dashuria përqendrohet, sodit misterin dhe e shijon atë në heshtje».³⁶

58. Thënë e gjithë kjo, nuk duhet të harrojmë se figura e zemrës na flet për mishin njerëzor, prej toke, e për këtë arsye na flet edhe për Hyjin që deshi të hynte në

³⁵ KONC. EKUM. I TRENTOS, Sek. XXV, Dekr. *Mandat Sancta Synodus* (3 dhjetor 1563): *DH*, 1823.

³⁶ KONFERENCA E PËRGJITHSHME V E EPISKOPATIT LATINO-AMERIKAN TË KARAIBEVE, *Dokumenti i Aparecidës* (29 qershor 2007), n. 259.

gjendjen tonë historike, të bëhet histori dhe të bashkëndante udhëtimin tonë tokësor. Një mënyrë devocioni më abstrakte ose më e stilizuar, nuk është domosdoshmërisht më besnike ndaj Ungjillit, sepse në këtë shenjë të ndjeshme e të kapshme shfaqet mënyra me të cilën Hyji deshi të dëftohej e të bëhej i afërm.

DASHURI E NDJESHME

59. Dashuria dhe zemra nuk janë domosdoshmërisht të bashkuara, sepse në zemrën e njeriut mund të mbretërojë urrejtja, indiferenca, egoizmi. Por ne nuk realizohemi plotësisht si njerëz nëse nuk dalim jashtë vetes dhe nuk bëhemi plotësisht vetvetja nëse nuk tregojmë dashuri. Prandaj qendra intime e personit tonë, e krijuar për dashuri, e realizon planin e Hyjit vetëm nëse tregon dashuri. Kështu, simboli i zemrës simbolizon njëkohësisht dashurinë.

60. Biri i amshuar i Hyjit, i cili më tejkalon pamasë, deshi të më donte edhe me një zemër njerëzore. Ndjenjat e tij njerëzore bëhen sakrament i një dashurie të pafundme dhe vendimtare. Zemra e tij, pra, nuk është një simbol fizik që shpreh vetëm një realitet shpirtëror ose të ndarë nga materia. Shikimi i drejtuar kah Zemra e Zotit sodit një realitet fizik, mishin e tij njerëzor, dhe ky bën të mundur që Krishti të ketë emocione dhe ndjenja njerëzore, si ne, por të shndërruara plotësisht nga dashuria e tij hyjnore.

Devocioni duhet të arrijë dashurinë e pafundme të personit të Birit të Hyjit, por duhet të pohojmë se ajo është e pandashme nga dashuria e tij njerëzore dhe për këtë gjë na ndihmon figura e zemrës së tij prej mishi.

61. Nëse ende sot, në ndjeshmërinë popullore, zemra perceptohet si qendra afektive e çdo qenieje njerëzore, kjo është ajo që mund ta shprehë më së miri dashurinë hyjnore të Krishtit, të bashkuar përgjithmonë e në mënyrë të pandashme me dashurinë e tij katërçipërisht njerëzore. Piu XII kujtonte se Fjala e Hyjit, aty ku përshkruan «dashurinë e Zemrës së Jezu Krishtit, nuk përfshin vetëm dashurinë hyjnore, por shtrihet në ndjenjat e afektit njerëzor. [...] Prandaj, Zemra e Jezu Krishtit, e bashkuar në mënyrë hipostatike me Personin hyjnor të Fjalës, rrihte padyshim me dashuri e çdo afekt tjetër të ndjeshëm».³⁷

62. Tek Etërit e Kishës, përballë disave që mohonin ose relativizonin njerëzishmërinë e vërtetë të Krishtit, gjejmë një pohim të fortë të realitetit konkret e të prekshëm të afekteve njerëzore të Zotit. Kështu, Shën Bazili nënvizon se mishërimi i Zotit nuk është diçka imagjinare, përkundrazi, «Zoti ka pasur afektet natyrore».³⁸ Shën Gjon Gojarti ofron një shembull: «Po të mos e kishte pasur natyrën tonë, nuk do ta

³⁷ Let. enc. *Haurietis Aquas* (15 maj 1956), I: AAS 48 (1956), 323-324.

³⁸ *Ep.* 261, 3: PG 32, 972.

kishte përjetuar disa herë trishtimin».³⁹ Shën Ambrozi thotë: «Meqenëse mori shpirtin [njerëzor], mori pasionet e shpirtit».⁴⁰ Shën Augustini i paraqet afektet njerëzore si një realitet që, si të jetë marrë nga Krishti, nuk është më i shkëputur nga jeta e hirit: «Zoti Jezus i mori të gjitha këto pasoja tipike të dobësisë njerëzore (ashtu siç mori vdekjen trupore), jo për shkak të një domosdoshmërie të imponuar, por i shtyrë nga një vullnet mëshire. [...] Prandaj, nëse dikujt i ndodh që të trishtohet e të vuajë në mes të tundimeve njerëzore, ai nuk duhet ta çmojë veten të braktisur nga hiri i Krishtit».⁴¹ Në fund, Shën Gjon Damasku beson se kjo përvojë e vërtetë afektive e Krishtit në njerëzishmërinë e tij është prova se Ai e ka marrë natyrën tonë tërësisht e jo pjesërisht, për ta shëlbuar e shndërruar tërësisht. Prandaj Krishti ka marrë të gjitha elementet që përbëjnë natyrën njerëzore, në mënyrë që të gjitha të shenjtëroheshin.⁴²

63. Vlen të sillet këtu reflektimi i një teologu, i cili pranon se, «nën ndikimin e mendimit grek, teologjia e ka syrgjynosur për kohë të gjatë trupin dhe ndjenjat në botën e para-njerëzores, nën-njerëzores ose të tundimit të njeriut të mirëfilltë, porse atë që teologjia nuk e ka

³⁹ *In Io. homil.* 63, 2: *PG* 59, 350.

⁴⁰ *De fide ad Gratianum*, II, 7, 56: *PL* 16, 594 (bot. 1880).

⁴¹ *Enarr. in Ps.* 87, 3: *PL* 37, 1111.

⁴² *Krh. De fide orth.* 3, 6.20: *PG* 94, 1006.1081.

zgjdhur dot në teori, përshpirtëria e ka zgjidhur në praktikë. Ajo dhe fetaria popullore e kanë mbajtur të gjallë marrëdhënien me aspektet trupore, psikologjike dhe historike të Jezusit. *Via Crucis*, devocioni ndaj plagëve të tij, përshpirtëria e gjakut të çmuar, devocioni ndaj zemrës së Jezusit, praktikat eukaristike [...]. E gjithë kjo ka mbushur boshllëqet e teologjisë duke ushqyer parafytyrimin dhe zemrën, dashurinë dhe butësinë për Krishtin, shpresën dhe kujtesën, dëshirën dhe mallin. Arsyeja dhe logjika kanë marrë rrugë të tjera».⁴³

DASHURI E TREFISHTË

64. Ne nuk ndalemi vetëm në ndjenjat e tij njerëzore, sado të bukura dhe prekëse, sepse duke soditur Zemrën e Krishtit kuptojmë se si në ndjenjat e tij fisnike e të shëndetshme, në butësinë e tij, në fërgëllimën e afekteve të tij njerëzore, dëftohet e gjithë e vërteta e dashurisë së tij hyjnore dhe e pafundme. Kështu shprehej Benedikti XVI: «Nga horizonti i pakufi i dashurisë së tij, Hyji deshi të hynte në kufijtë e historisë dhe të gjendjes njerëzore, mori një trup dhe një zemër; në mënyrë që ne të mund të sodisim dhe të takojmë të pafundmen në të fundmen, Misterin e

⁴³ OLEGARIO GONZÁLEZ DE CARDEDAL, *La entraña del cristianismo*, Salamanca 2010, 70-71.

padukshëm e të patregueshëm në Zembrën njerëzore të Jezusit, Nazarenasit».⁴⁴

65. Në realitet, ekziston një dashuri e trefishtë mahnitëse që përmbahet në figurën e Zembrës së Zotit. Së pari, dashuria e pamasë hyjnore që gjejmë në Krishtin. Por le të mendojmë edhe për dimensionin shpirtëror të njerëzishmërisë së Zotit. Nga ky këndvështrim, zemra «është simboli i asaj dashurie të zjarrtë, e cila, e futur në shpirtin e tij, përbën dhuntinë e çmuar të vullnetit të tij njerëzor». Së fundi, «është simbol i dashurisë së tij të ndjeshme».⁴⁵

66. Këto tri dashuri nuk janë aftësi të ndara, të cilat funksionojnë paralelisht apo të çlidhura, por veprojnë dhe shprehen së bashku dhe në një rrjedhë të vazhdueshme të jetës: «Njëmend, në dritën e fesë, përmes së cilës ne besojmë se në Personin e Krishtit ekziston bashkimi midis natyrës njerëzore dhe hyjnore, mendja jonë bëhet e përshtatshme për të konceptuar lidhjet tejet të ngushta që ekzistojnë midis dashurisë së ndjeshme të zembrës fizike të Jezusit dhe dashurisë së tij të dyfishtë shpirtërore, njerëzore dhe hyjnore».⁴⁶

⁴⁴ *Angelus*, 1 qershor 2008: *Osservatore Romano*, 2-3 qershor 2008, fq. 1.

⁴⁵ Pio XII, Let. enc. *Haurietis Aquas* (15 maj 1956), II: AAS 48 (1956), 327-328.

⁴⁶ Po aty, 28: AAS 48 (1956), 343-344.

67. Prandaj, duke hyrë në Zemrën e Krishtit, ndihemi të dashur nga një zemër njerëzore, plot përzemërsi dhe ndjenja si tonat. Vullneti i tij njerëzor dëshiron lirisht të na dojë dhe ky vullnet shpirtëror ndriçohet plotësisht nga hiri dhe dashuria. Kur arrijmë thellësinë e asaj Zemre, mbulohemi tërësisht nga lavdia e pamatshme e dashurisë së pafundme të Birit të amshuar, të cilën nuk mund ta ndajmë më nga dashuria e tij njerëzore. Është pikërisht në dashurinë e tij njerëzore dhe jo duke u larguar prej saj, që ne gjejmë dashurinë e tij hyjnore: gjejmë «të pafundmen në të fundmen».⁴⁷

68. Është një mësim i vazhdueshëm dhe përfundimtar i Kishës që adhurimi ynë ndaj Personit të tij është unik dhe përqafon në mënyrë të pandashme si natyrën e tij hyjnore ashtu dhe natyrën e tij njerëzore. Që nga kohët e lashta, Kisha ka mësuar se duhet «të adhurojmë një të vetmin Krisht, Birin e Hyjit e të njeriut, në dy natyra të pandashme e të pandara»⁴⁸. Dhe këtë e bëjmë «me një adhurim të vetëm [...], sepse Fjala u mishërua».⁴⁹ Në asnjë mënyrë Krishti nuk «adhurohet në dy natyra, nga të cilat rrjedhin dy adhurime», por «Fjala Hyj e

⁴⁷ BENEDIKTI XVI, *Angelus*, 1 qershor 2008: *Osservatore Romano*, 2-3 qershor 2008, fq. 1.

⁴⁸ VIGILIO, Kusht. *Inter innumeras sollicitudines* (14 maj 553): *DH*, 420.

⁴⁹ KONC. EKUM. I EFESIT, *Anatemi di Cirillo di Alessandria*, 8: *DH*, 259.

mishëruar me mishin e vet adhurohet me një adhurim të vetëm».⁵⁰

69. Shën Gjoni i Kryqit është shprehur se, në përvojën mistike, dashuria e pamatshme e Krishtit të ngjallur nuk ndihet si e huaj për jetën tonë. E Pafundmja, në ndonjë mënyrë, zbret me qëllimin që ne, përmes Zemrës së hapur të Krishtit, të mund të jetojmë një takim vërtet të ndërsjellë dashurie: «Njëmend, është e mundur që një zog, i cili fluturon ulët, ta arrijë shqiponjën mbretërore të lartësive, nëse kjo, duke dashur të arrihet, zbret poshtë».⁵¹ Dhe shpjegon se «duke parë nusen të plagosur nga dashuria e Tij dhe duke ia dëgjuar rënkimin, plagoset nga dashuria e saj pasi mes të dashuruarve plaga e njërit është plaga e tjetrit dhe ndjenja që kanë është e njëjtë».⁵² Ky mistik e kupton figurën e anës së plagosur të Krishtit si një thirrje për bashkim të plotë me Zotin. Krishti është dreri i lënduar, i plagosur ngase ende nuk kemi lejuar që të prekemi nga dashuria e tij, që zbret në përrënjtë e ujit për të shuar etjen dhe gjen ngushëllim sa herë që i drejtohem i Atij:

⁵⁰ KONC. EKUM. II I KONSTANDINOPOJËS, Sek. VIII (2 qershor 553), Kan. 9: *DH*, 431.

⁵¹ SHËN GJONI I KRYQIT, *Cantico spirituale A*, Strofa 22, 4: *Opere*, Romë 1979, 919.

⁵² Po aty, Strofa 12, 8: *Opere*, cit., 881.

«Kthehu, o pëllumbeshë,
sepse dreri i plagosur
në kodrën e lartë ngrihet
e në flladin e fluturimit tënd freskim gjen».⁵³

PERSPEKTIVA TRINITARE

70. Devocioni ndaj Zembrës së Jezusit është dukshëm kristologjik; është një soditje e drejtpërdrejtë e Krishtit që fton për t'u bashkuar me Të. Kjo është legjitime nëse kemi parasysh atë që kërkon Letra drejtuar Hebrenjve: të vrapojmë në luftimin tonë «duke e mbajtur shikimin të ngulitur te Jezusi» (12,2). Megjithatë, nuk mund të mos e dimë se Jezusi paraqitet njëkohësisht si rruga për të shkuar tek Ati: «Unë jam Udhë [...]. Askush nuk shkon tek Ati pos nëpër mua» (*Gjn* 14,6). Ai dëshiron të na çojë tek Ati. Ja pse predikimi i Kishës, që në fillim, nuk na lë të ndalemi te Jezu Krishti, por na çon tek Ati. Është Ai që në fund, si plotësi zanafillore, duhet të lavdërohet.⁵⁴

71. Le të përqendrohemi, për shembull, te Letra drejtuar Efesianëve, ku mund të shohim me forcë e

⁵³ Po aty, *Strofa* 12,1: 878.

⁵⁴ «Për ne s'ka veç një Hyj, Atin, prej të cilit është krijuar gjithçka e të cilit ne i përkasim» (1 *Kor* 8,6). «Hyjit, Atit tonë, i qoftë çdo lavdi në shekuj të shekujve. Amen» (*Fil* 4,20). «Qoftë bekuar Hyji, Ati i Zotit tonë Jezu Krishtit, Ati i mëshirshëm dhe Hyji që jep çdo ngushëllim» (2 *Kor* 1,3).

qartësi sesi adhurimi ynë i drejtohet Atit: «I përkul gjunjët e mi para Atit» (*Ef* 3,14). «Nuk ka veçse një Hyj të vetëm, Atin e të gjithëve, i cili sundon mbi të gjithë, vepron nëpër të gjithë e banon në të gjithë» (*Ef* 4,6). «Gjithmonë dhe për çdo gjë falënderoni Hyjin Atë» (*Ef* 5,20). Ati është Ai për të cilin ne jemi të caktuar (krh. *1 Kor* 8,6). Për këtë arsye, Shën Gjon Pali II thoshte se «krejt jeta e krishterë është si një shtegtim i madh drejt shtëpisë së Atit».⁵⁵ Është ajo që ka përjetuar Shën Injaci i Antiokisë në rrugën e martirizimit: «Një ujë i gjallë pëshpërit brenda meje dhe më thotë: Eja tek Ati!».⁵⁶

72. Ai është para së gjithash Ati i Jezu Krishtit: «Qoftë bekuar Hyji. Ati i Zotit tonë Jezu Krishtit» (*Ef* 1,3). Ai është «Hyji i Zotit tonë Jezu Krishtit, Ati i Lavdisë» (*Ef* 1,17). Kur Biri u bë njeri, të gjitha dëshirat dhe aspiratat e zemrës së tij njerëzore ishte të drejtuar kah Ati. Nëse shohim se si Krishti i referohej Atit, mund ta kuptojmë këtë magjepsje të zemrës së tij njerëzore, këtë orientim të përsosur e të vazhdueshëm kah Ati.⁵⁷ Historia e tij në këtë tokë tonën ishte një ecje duke

⁵⁵ Let. ap. *Tertio millennio adveniente* (10 nëntor 1994), 49: AAS 87 (1995), 35.

⁵⁶ *Ad Rom.*, 7: PG 5, 694.

⁵⁷ «Që ta dijë bota se e dua Atin» (*Gjn* 14,31). «Unë dhe Ati jemi një» (*Gjn* 10,30). «Unë jam në Atin e Ati është në mua» (*Gjn* 14,10).

ndierë në zemrën e tij njerëzore një thirrje të pandërprerë për të shkuar tek Ati.⁵⁸

73. Ne e dimë se fjala aramaike me të cilën Ai iu drejtua Atit ishte “*Abbà*”, që do të thotë “babë, babush”. Në kohën e tij, disa trazoheshin nga ky familjaritet (krh. *Gjn* 5,18). Është shprehja që Jezusi ka përdorur për të komunikuar me Atin kur gjendej përball ankthit të vdekjes: «*Abba* (babë), ti mundesh gjithçka! Largoje prej meje këtë gotë, por jo çka dua unë, por çka do ti!» (*Mk* 14,36). Ai gjithmonë e njihte veten të dashur nga Ati: «Ti më ke dashur që para krijimit të botës» (*Gjn* 17,24). Dhe Jezusi, në zemrën e tij njerëzore, ishte i ngazëllyer duke dëgjuar Atin që i thoshte: «Ti je im Bir - Djali i dishirit! Ty të miratova!» (*Mk* 1,11).

74. Ungjilli i katërt thotë se Biri i amshuar i Atit ka qenë gjithmonë «në gjirin e Atit» (*Gjn* 1,18).⁵⁹ Shën Ireneu thotë se «Biri i Hyjit ka ekzistuar gjithmonë në praninë e Atit».⁶⁰ Dhe Origjeni pohon se Biri ngulmon «në soditjen e pandërprerë të thellësisë së pamatshme atërore».⁶¹ Për këtë arsye, kur Biri u bë njeri, kalonte net të tëra duke biseduar me Atin e dashur, në majë të

⁵⁸ «Po shkoj tek Ati» (*pros ton Patéra: Gjn* 16,28). «Unë po vij te ti» (*pros se: Gjn* 17,11).

⁵⁹ «*Eis ton kolpon tou Patrós*».

⁶⁰ *Adv. Haer.*, III, 18, 1: *PG* 7, 932.

⁶¹ *In Joh.*, II, 2: *PG* 14, 110.

malit (krh. Lk 6,12). Thoshte: «Më duhet të merrem me punët e Atit tim» (Lk 2,49). Le t'i kundrojmë shprehjet e tij përlëvduese: «Jezusi, nën ndikimin e Shpirtit Shenjt, klithi plot hare: “Të madhëroj, o Atë, Zotërues i qiellit e i tokës!”» (Lk 10,21). Dhe fjalët e tij të fundit plot besim ishin: «O Atë: në duart e tua po e dorëzoj shpirtin tim!» (Lk 23,46).

75. Le ta kthejmë tani shikimin tonë nga Shpirti Shenjt, i cili e mbush Zemrën e Krishtit dhe digjet në Të. Sepse, siç ka thënë Shën Gjon Pali II, Zemra e Krishtit është «kryevepra e Shpirtit Shenjt».⁶² Nuk është vetëm një gjë e së shkuarës, sepse «në Zemrën e Krishtit është i gjallë veprimi i Shpirtit Shenjt, të cilit Jezusi ia atribuoi frymëzimin e misionit të tij (krh Lk 4,18; Is 61.1) dhe për të cilin kishte premtuar, në Darkën e Fundit, se do ta dërgonte. Shpirti na ndihmon që ta rrokim pasurinë e shenjëse së krahavorit të shporuar të Krishtit, nga ku ngalliti Kisha (krh. Kusht. *Sacrosanctum Concilium*, 5)».⁶³ Si përfundim, «vetëm Shpirti Shenjt mund ta hapë përpara nesh plotësinë e “njeriut të brendshëm”, që gjendet në Zemrën e

⁶² *Angelus*, 23 qershor 2002: *Osservatore Romano*, 24-25 qershor 2002, fq. 1.

⁶³ SHËN GJON PALI II, *Mesazhi në 100-vjetorin e kushtimit të njerëzimit ndaj Zemrës hyjnore të Jezusit*, Varshavë, 11 qershor 1999, e Kremtja e Zemrës së Shenjtë të Jezusit: *Osservatore Romano*, 12 qershor 1999, fq. 5.

Krishtit. Vetëm Ai mund të bëjë që edhe zemrat tona njerëzore të marrin gradualisht forcë nga kjo plotësi».⁶⁴

76. Nëse kërkojmë të thellohemi në misterin e veprimit të Shpirtit, shohim se Ai gjëmon në ne e thotë “Abba”: «E, ngaqë vërtet jeni bij: Hyji e dërgoi në zemrat tona Shpirtin e Birit të vet, i cili gërthet: “Abba - o Atë!”»!⁶⁵ (Gal 4,6). Njëmend, «Vetë Shpirti Shenjt dëshmon bashkë me shpirtin tonë se jemi fëmijët e Hyjit» (Rom 8,16). Veprimi i Shpirtit Shenjt në zemrën njerëzore të Krishtit shkakton pandërprerë këtë tërheqje drejt Atit. Dhe kur, me anë të hirit, na bashkon me ndjenjat e Krishtit, na bën pjesëmarrës në marrëdhënien e Birit me Atin, është «Shpirti që na bën bij të adoptimit, në saje të të cilit thërrasim: Abba! O Atë» (Rom 8,15).

77. Marrëdhënia jonë me Zemrën e Krishtit shndërrohet pastaj nën impulsin e Shpirtit, i cili na orienton drejt Atit, burimit të jetës dhe origjinës fundore të hirit. Vetë Krishti nuk dëshiron që ne të ndalemi vetëm tek Ai. Dashuria e Krishtit është «zbulësia e mëshirës së Atit».⁶⁵ Dëshira e tij është që, të shtyrë nga Shpirti që rrjedh nga Zemra e tij, “me Të e në Të”, të shkojmë tek Ati. Lavdia i drejtohet Atit

⁶⁴ ID., *Angelus*, 8 qershor 1986, 4: *Osservatore Romano*, 9-10 qershor 1986, fq. 5.

⁶⁵ *Homilia*, Vizita në Poliklinikën *Gemelli* dhe në Fakultetin e Mjekësisë së Universitetit Katolik të Zemrës së Krishtit, 27 qershor 2014: *Osservatore Romano*, 29 qershor 2014, fq. 7.

“nëpër” Krishtin,⁶⁶ “me” Krishtin⁶⁷ dhe “në” Krishtin.⁶⁸ Shën Gjon Pali II mësonte se «Zemra e Shpëtimtarit na fton që të ngjitemi te dashuria e Atit, që është burimi i çdo dashurie autentike».⁶⁹ Është pikërisht ajo që Shpirti Shenjt, duke ardhur te ne nga Zemra e Krishtit, kërkon të ushqejë në zemrat tona. Për këtë arsye, Liturgjia, nën veprimin jetëdhënës të Shpirtit, i drejtohet kurdoherë Atit nga Zemra e ngjallur e Krishtit.

SHPREHJET MAGJISTERIALE MË TË VONA

78. Zemra e Krishtit, në mënyra të ndryshme, ka qenë e pranishme në historinë e përshpirtërisë së krishterë. Në Bibël dhe në shekujt e parë të Kishës, shfaqej me figurën e kraharorit të shporuar të Zotit, si gurrë e hirit ose si thirrje për një takim shumë të afërt dashurie. Kështu është paraqitur vazhdimisht në dëshminë e shumë shenjtërve deri në ditët e sotme. Në shekujt e fundit kjo përshpirtëri ka marrë formën e një kulti të mirëfilltë ndaj Zembrës së Zotit.

⁶⁶ Ef 1,5.7; 2,18; 3,12.

⁶⁷ Ef 2,5.6; 4,15.

⁶⁸ Ef 1,3.4.6.7.11.13.15; 2,10.13.21.22; 3,6.11.21.

⁶⁹ SHËN GJON PALI II, *Mesazhi në 100-vjetorin e kushtimit të njerëzimit ndaj Zembrës hyjnore të Jezusit*, Varshavë, 11 qershor 1999, e Kremtja e Zembrës së Shenjtë të Jezusit: *Osservatore Romano*, 12 qershor 1999, fq. 5.

79. Disa nga paraardhësit e mi i janë referuar Zemrës së Krishtit dhe, me shprehje shumë të ndryshme, na kanë ftuar që të bashkohemi me Të. Në fund të shekullit XIX, Leoni XIII na ftonte që t'i kushtohemi Atij dhe në propozimin e tij ai bashkonte njëkohësisht ftesën për t'u bashkuar me Krishtin dhe admirimin për shkëlqimin e dashurisë së tij të pafund.⁷⁰ Rreth tridhjetë vjet më vonë, Piu XI e paraqiti këtë devocion si një përmbledhje të përvojës së fesë së krishterë.⁷¹ Për më tepër, Piu XII ka pohuar se kulti ndaj Zemrës së Shenjtë shpreh në mënyrë të shkëlqyer, si një sintezë sublime, kultin tonë ndaj Jezu Krishtit.⁷²

⁷⁰ «Quoniamque inest in Sacro Corde symbolum atque expressa imago infinitae Iesu Christi caritatis, quae movet ipsa nos ad amandum mutuo, ideo consentaneum est dicare se Cordi eius augustissimo: quod tamen nihil est aliud quam dedere atque obligare se Iesu Christo [...]. En alterum hodie oblatum oculis auspicatissimum divinissimumque signum: videlicet Cor Iesu sacratissimum, superimposita cruce, splendidissimo candore inter flammam elucens. In eo omnes collocandae spes: ex eo hominum petenda atque expectanda salus» (Let. enc. *Annum Sacrum* [25 maj 1899]: ASS 31 [1898-99], 649; 651).

⁷¹ «A nuk përmbahen vallë në atë shenjë të lume dhe në formën që buron prej saj e gjithë esenca e fesë dhe veçanërisht norma e një jete më të përsosur, siç është ajo që i drejton mendjet në një rrugë më të lehtë për ta njohur nga afër Jezu Krishtin e që i nxit zemrat ta duan më me zjarr e ta imitojnë më bujarisht?» (Let. enc. *Miserentissimus Redemptor* [8 maj 1928]: AAS 20 (1928), 167.

⁷² «Është një akt tejet i shkëlqyer i virtytit të religjionit, domethënë një akt nënshtrimi dhe përkushtimi absolut dhe pa kushte, nga ana jonë, ndaj dashurisë së Shëlbuesit Hyjnor, për të cilën Zemra e tij e

80. Më vonë, Shën Gjon Pali II e ka paraqitur zhvillimin e këtij kulti gjatë shekujve të kaluar si përgjigje ndaj rritjes së formave të përshpirtërive rigoriste e të pamishëruara që e harronin mëshirën e Zotit, por njëkohësisht edhe si një apel aktual përballë një bote që përpiqet të ndërtohet pa Hyjin: «Devocioni ndaj Zemrës së Shenjtë, ashtu siç është zhvilluar në Evropë dy shekuj më parë, nën shtysën e përvojave mistike të Shën Margaritës Mari Alakok, ishte përgjigjja ndaj rigorizmit jansenist, i cili kishte arritur deri aty sa ta shpërnjihte mëshirën e pafund të Hyjit. [...] Njeriu i Dymijë vjeçarit të ri ka nevojë për Zemrën e Krishtit për të njohur Hyjin e për të njohur veten; ka nevojë për Të për të ndërtuar qytetërimin e dashurisë».⁷³

81. Benedikti XVI na ftonte që ta njohim Zemrën e Krishtit si një prani intime e të përditshme në jetën e secilit: «Çdo person ka nevojë që ta ketë një “qendër”

shporuar është treguesi dhe simboli më shprehës [...]; aty mund të admirojmë jo vetëm simbolin, por, si të thuash, edhe sintezën e krejt misterit të shëlbimit tonë. [...] Jezu Krishti e ka treguar Zemrën e tij, shprehimisht dhe në mënyrë të përsëritur, si simbolin më të përshtatshëm për t'i nxitur njerëzit që ta njohin e ta vlerësojnë dashurinë e tij; dhe njëkohësisht e ngriti atë pothuajse si shenjë dhe peng mëshirë e hiri për nevojat shpirtërore të Kishës në kohët moderne» (Let. env. *Haurietis Aquas* [15 maj 1956], *Proemio*; III; IV: AAS 48 (1956), 311; 336; 340).

⁷³ Katekeze, 8 qershor 1994, 2: *Osservatore Romano*, 9 qershor 1994, fq. 5.

të jetës së vet, një gurrë të së vërtetës e të mirësisë nga ku mund të marrë për të përballuar situatat e ndryshme dhe mundin e jetës së përditshme. Secili prej nesh, kur krijon heshtje, ka nevojë që të dëgjojë jo vetëm rrahjet e zemrës së vet, por edhe, e më thellë, rrahjet e një pranie të besueshme, të perceptueshme me ndijimet e fesë e megjithatë shumë më reale: praninë e Krishtit, zemër e botës».⁷⁴

THELLIM DHE AKTUALITET

82. Figura shprehëse dhe simbolike e Zemrës së Krishtit nuk është i vetmi burim që Shpirti Shenjt na jep për të takuar dashurinë e Krishtit dhe do të ketë gjithmonë nevojë për t'u pasuruar, për t'u ndriçuar e rinovuar nëpërmjet meditimit, leximit të Ungjillit dhe pjekurisë shpirtërore. Edhe Piu XII e thoshte se Kisha nuk pretendon «të shohë e të adhurojë në Zemrën e Jezusit të ashtuquajturën figurë formale, domethënë shenjën vetjake e të përkryer të dashurisë së tij hyjnore, pasi nuk është e mundur që thelbi intim i kësaj të përfaqësohet në mënyrë të përshtatshme nga çdo lloj figure të krijuar».⁷⁵

⁷⁴ *Angelus*, 1 qershor 2008: *Osservatore Romano*, 2-3 qershor 2008, fq. 1.

⁷⁵ Let. enc. *Haurietis Aquas* (15 maj 1956), IV: AAS 48 (1956), 344.

83. Devocioni ndaj Zemrës së Krishtit është thelbësor për jetën tonë të krishterë pasi do të thotë hapje plot besim e adhurim ndaj misterit të dashurisë hyjnore e njerëzore të Zotit, aq sa ne mund të pohojmë sërish se Zemra e Shenjtë është një përmbledhje e Ungjillit.⁷⁶ Duhet të kujtojmë se vegimet ose manifestimet mistike të rrëfyera nga disa shenjtër, të cilët e kanë propozuar me pasion devocionin ndaj Zemrës së Krishtit, nuk janë diçka që besimtarët janë të detyruar ta besojnë sikur të ishin Fjala e Hyjit.⁷⁷ Ato janë stimuj të bukur që mund të motivojnë e të bëjnë shumë mirë, ndonëse askush nuk duhet të ndihet i detyruar që t'i ndjekë nëse çmon se nuk e ndihmojnë në rrugën e tij shpirtërore. Megjithatë, duhet kujtuar gjithmonë, sikurse pohonte Piu XII, se nuk mund të thuhet që ky kult «e ka origjinën e tij në zbulesa private».⁷⁸

84. Për shembull, propozimi për të marrë Kungimin eukaristik të premten e parë të çdo muaji ishte një mesazh i fortë në një moment kur shumë njerëz nuk i afroreshin më Kungimit sepse nuk kishin besim në faljen hyjnore, në mëshirën e tij dhe e çmonin

⁷⁶ Krh. Po aty: AAS 48 (1956), 336.

⁷⁷ «Vlera e zbulesave private është thelbësisht e ndryshme nga zbulesa publike: kjo kërkon fenë tonë [...]. Një zbulesë private [...] është një ndihmë, që na ofrohet, por të cilën nuk jemi të detyruar ta përdorim» (BENEDIKTI XVI, Nxiti. ap. *Verbum Domini* [30 shtator 2010], 14: AAS 102 [2010], 696).

⁷⁸ Let. enc. *Haurietis Aquas* (15 maj 1956), IV: AAS 48 (1956), 340.

Kungimin si një lloj shpërblimi për të përsosurit. Në atë kontekst jansenist, promovimi i kësaj praktike bëri shumë mirë, duke u bërë ndihmë për të njohur tek Eukaristia dashurinë falas e të afërt të Zemrës së Krishtit, e cila na thërret në bashkim me Të. Mund të pohojmë se edhe sot do të bënte shumë mirë për një arsye tjetër: sepse në mes të vorbullës së botës aktuale dhe obsesionit tonë për kohën e lirë, konsumin dhe argëtimin, celularët dhe rrjetet sociale, ne harrojmë të ushqejmë jetën tonë me fuqinë e Eukaristisë.

85. Po kështu, askush nuk duhet të ndihet i detyruar që të bëjë një orë adhurimi të enjteve. Por si të mos e rekomandojmë atë? Kur dikush e jeton këtë praktikë me zell, së bashku me shumë vëllezër e motra dhe gjen në Eukaristi gjithë dashurinë e Zemrës së Krishtit, «adhuron së bashku me Kishën simbolin dhe pothuajse gjurmën e dashurisë hyjnore, e cila është shtyrë deri aty sa ta dojë brezin njerëzor edhe me Zemrën e Fjalës së Mishëruar».⁷⁹

86. Kjo ishte e vështirë për t'u kuptuar për shumë jansenistë, të cilët shikonin me përçmim gjithçka që ishte njerëzore, emotive, trupore dhe përfundimisht besonin se një devocion i tillë të largonte nga adhurimi më i kulluar i Hyjit të Tejetlartë. Piu XII e përcaktoi si

⁷⁹ Po aty: AAS 48 (1956), 344.

«mistikë të rreme»⁸⁰ qëndrimin elitar të disa grupeve që e shihnin Hyjin aq të lartë, aq të ndarë, aq të largët, saqë, shprehjet e ndjeshme të devotshmërisë popullore, i çmonin të rrezikshme e se kishin nevojë për kontroll kishtar.

87. Mund të themi se, sot, më shumë se me jansenizmin, po përballemi me një përparim të fortë të shekullarizimit, i cili aspiron për një botë pa Hyjin. Kësaj i shtohet fakti që në shoqëri po shumëfishohen forma të ndryshme fetarie pa një referim ndaj një marrëdhënieje personale me një Hyj dashurie, të cilat janë dukuri të reja të një “përshpirtërie pa mish”. Kjo është e vërtetë. Megjithatë, duhet të konstatoj se brenda vetë Kishës dualizmi i dëmshëm jansenist ka rilindur me fytyra të reja. Ai ka marrë fuqi të re në dekadat e fundit, por është një manifestim i atij gnosticizmi që e ka dëmtuar përshpirtërinë që në shekujt e parë të fesë së krishterë e që e shpërfillte të vërtetën e “shpëtimit të mishit”. Për këtë motiv e kthej shikimin tim kah Zemra e Krishtit dhe ju ftoj që ta ripërtërin devocionin ndaj saj. Shpresoj që të jetë tërheqës edhe për ndjeshmërinë e sotme dhe në këtë mënyrë të na ndihmojë që t’i përballojmë këto forma të vjetra e të reja dualizmi përkundrejt të cilave ofron një përgjigje të përshtatshme.

⁸⁰ Po aty.

88. Do të doja të shtoja se Zemra e Krishtit na liron njëkohësisht nga një dualizëm tjetër: ai i bashkësive dhe barinjve të përqendruar vetëm mbi aktivitetet e jashtme, reformat strukturore pa Ungjill, organizimet obsesive, projektet mondane, reflektimet e shekullarizuara, mbi propozime të ndryshme të paraqitura si rekuizita që nganjëherë pretendohet t'u imponohen të gjithëve. Rezultati është shpesh një krishterim që ka harruar ngrohtësinë e fesë, gëzimin e përkushtimit ndaj shërbimit, zellin e misionit nga personi në person, të qenit të fituar nga bukuria e Krishtit, mirënjohja përmalluese për miqësinë që Ai ofron dhe për kuptimin fundor që i jep jetës personale. Me pak fjalë, një formë tjetër e transhentalizmit mashtrues, po aq i çmishëruar.

89. Këto sëmundje tepër aktuale, nga të cilat, si të kemi lejuar të kapemi prej tyre, as që e ndiejmë dëshirën për t'u shëruar, më shtyjnë që t'i propozoj mbarë Kishës një thellim të ri mbi dashurinë e Krishtit të përfaqësuar në Zemrën e tij të shenjtë. Aty mund të gjejmë krejt Ungjillin, aty përmbledhet e vërteta që besojmë, aty gjendet ajo që adhurojmë dhe kërkojmë në fe, ajo që na nevojitet më shumë.

90. Para Zemrës së Krishtit është e mundur të kthehemi te sinteza e mishëruar e Ungjillit dhe të jetojmë atë që kam propozuar pak kohë më parë, duke kujtuar Shën Terezën e dashur të Jezusit Fëmijë: «Qëndrimi më i përshtatshëm është ta vësh besimin e

zembrës jashtë vetvetes: në mëshirën e pafund të një Hyji që do pa kufi e që ka dhënë gjithçka në Kryqin e Jezusit».⁸¹ Ajo e jetonte këtë fuqimisht sepse në Zemrën e Krishtit kishte zbuluar se Hyji është dashuri: «Ai ma ka dhënë mua Mëshirën e tij të pafundme dhe është përmes saj që unë sodis dhe adhuroj përsosmëritë e tjera Hyjnore!».⁸² Ja përse lutja më popullore, e drejtuar si shigjetë në Zemrën e Krishtit, thotë thjesht: “Besoj në ty”.⁸³ Nuk nevojiten fjalë të tjera.

91. Në kapitujt vijues do të vëmë në dukje dy aspekte themelore që devocioni ndaj Zembrës së Shenjtë, sot, duhet t’i mbajë të bashkuara për të vazhduar të na ushqejë e të na afrojë më pranë Ungjillit: përvoja shpirtërore personale dhe angazhimi bashkësior e misionar.

⁸¹ Nxit. ap. *C’est la confiance* (15 tetor 2023), 20: *Osservatore Romano*, 16 tetor 2023.

⁸² SHËN TEREZA E JEZUSIT FËMIJË, Ms A, 83v^o{1}: *Opere complete*, Romë 1997, 209.

⁸³ SHËN MARIA FAUSTINA KOWALSKA, *Diario. La Misericordia Divina nella mia anima* (Fletorja 1, 22 shkurt 1931), Qyteti i Vatikanit 2021, 74.

IV

DASHURIA QË TË JEP PËR TË PIRË

92. Le të kthehemi te Shkrimet e Shenjta, te tekstet e frymëzuara të cilat janë vendi kryesor ku gjejmë Zbulesën. Në to dhe në Traditën e gjallë të Kishës përmbahet ajo që vetë Zoti deshi të na e thotë për mbarë historinë. Duke u nisur nga leximi i teksteve të Besëlidhjes së Vjetër e të Re, do të mbledhim disa efekte të Fjalës në udhëtimin e gjatë shpirtëror të Popullit të Hyjit.

ETJE PËR DASHURINË E HYJIT

93. Në Bibël tregohet se popullit që kishte ecur nëpër shkretëtirë dhe priste çlirim, i ishte lajmëruar një bollëk uji të gjallë: «Me galdim do të merrni ujë nga burimet e shëlbimit» (Is 12,3). Lajmërimet mesianike erdhën duke marrë formën e një burimi uji pastrues: «Atëherë do të zbraz mbi ju një ujë të pastër dhe do të pastroheni. [...] Një shpirt të ri do të fus në ju» (Ez 36,25-26). Uji do t'ia kthejë popullit një ekzistencë të plotë, si një gurrë që buron nga tempulli dhe përhap jetë dhe shëndet ndërsa rrjedh: «Pashë që në brigjet e

përroit, në të dyja anët, kishte shumë lëndë. [...] Çdo gjë e gjallë, që lëviz, kudo të arrijë burimi, do të jetojë [...], sepse, kudo që arrin ky ujë, gjithçka përtërihet e shërohet» (Ez 47,7.9).

94. Festa hebraike e Tendave (*Sukkot*), e cila përkujtonte dyzet vitet në shkretëtirë, kishte marrë gradualisht simbolin e ujit si element qendror dhe parashikonte një rit që ofronte ujë çdo mëngjes, i cili bëhej shumë solemn në ditën e fundit të festës: bëhej një procesion i madh deri në tempull ku, më në fund, kryheshin shtatë rrotullime rreth altarit dhe, mes një rrapëllime të madhe, i ofrohej Hyjit ujë.⁸⁴

95. Lajmërimi i ardhjes së kohës mesianike paraqitej si një gurrë e hapur për popullin: «Mbi shtëpinë e Davidit e mbi banorët e Jerusalemit do ta ndikoj shpirtin e hirit e të lutjes, e ata do t'i drejtojnë sytë kah unë. Do ta vajtojnë atë që e shporuan. [...] Në atë ditë do të jetë kroi rrjedhës për shtëpinë e Davidit e për banorët e Jerusalemit për larje të mëkateve e të papastërtive» (*Zak* 12,10; 13,1).

96. Një njeri i shporuar, një gurrë e hapur, një shpirt hiri dhe lutjeje. Të krishterët e parë e shihnin qartësisht të përmbushur këtë premtim në kraharorin e hapur të Krishtit, gurrë nga ku buron jeta e re. Duke shfletosur

⁸⁴ Krh. *Mišna Sukkâ* IV, 5. 9.

Ungjillin e Gjonit, shohim sesi ajo profeci është realizuar në Krishtin. Ne sodisim kraharorin e tij të hapur, nga ku ka rrjedhë uji i Shpirtit: «Njëri prej ushtarëve me heshtë ia shporoi kraharorin dhe menjëherë rrodhi gjak e ujë» (*Gjn* 19,34). Pastaj ungjilltari shton: «Do ta shohim Atë që shporuan» (*Gjn* 19,37). Prandaj, ai rimerr lajmërimin e profetit që i premtonte popullit një burim të hapur në Jerusalem, kur ky do ta hidhte shikimin kah i shporuari (krh. *Zak* 12,10). Burimi i hapur është kraharori i shporuar i Jezusit.

97. Vëmë re se vetë Ungjilli e lajmëronte këtë moment të shenjtë, pikërisht «ditën e fundit, në ditën e madhe të festës» së Tendave (*Gjn* 7,37). Atëherë Jezusi i klithi popullit festues në procesionin e madh: «Kush ka etje le të vijë tek unë! Le të pijë. [...] Lumenj uji të gjallë do të rrjedhin prej barkut të tij!» (*Gjn* 7,37-38). Që kjo gjë të ndodhte, duhej të vinte “ora” e tij, sepse Jezusi «ende nuk kishte hyrë në lavdi» (*Gjn* 7,39). Gjithçka u përmbush në gurrën plot e përplot të Kryqit.

98. Në Librin e Zbulesës rishfaqet qoftë i shporuari: «çdo sy do ta shohë, edhe ata që e shporuan» (*Zb* 1,7) qoftë burimi i hapur: «Kush është etshëm, le të vijë; kush do, le ta marrë ujin e jetës falas!» (*Zb* 22,17).

99. Kraharori i shporuar është njëkohësisht selia e dashurisë, një dashuri që Hyji ia ka shpallur popullit të

tij me kaq shumë fjalë të ndryshme sa ia vlen të kujtohen:

«Sepse u bëre i çmueshëm në sytë e mi, dhe i lavdishëm; unë të dua» (Is 43,4).

«E harron - thua - gruaja foshnjën e vet, që të mos ketë dhimbje për bamin e barkut të vet? Po edhe nëse ndonjëra do të harronte, unë ty kurrë nuk të harroj! Shih, të kam shkruar në duart e mia» (Is 49,15-16).

«Malet mund të zhduken, kodrat mund të tranden, porse dashuria ime s'do të zhduket prej teje as besëlidhja e paqes sime nuk do të trandet» (Is 54,10).

«Të desha me dashuri të amshueshme, prandaj ruajta për ty mëshirën» (Jer 31,3).

«Në mesin tënd është Zoti Hyji yt, trim mbi trima Shpëtimtar! Do të galdojë për ty hareshëm, i përmalluar nga dashuria, do të kërcejë për ty me gëzim» (Sof 3,17).

100. Ozeja profet shkon deri aty sa flet për zemrën e Hyjit: «I tërhiqja me litarë mirësie, me zinxhirë të dashurisë» (Oz 11,4). Për shkak të po kësaj dashurie të përbuzur, ai mund të thoshte: «Zemra ime në mua përmallohet, në brendinë time flakë është ndezur dhimbja» (Oz 11,8). Por mëshira do të fitojë gjithmonë (krh. Oz 11,9), e do të arrijë shprehjen e saj maksimale në Krishtin, fjala përfundimtare e dashurisë.

101. Në Zemrën e shporuar të Krishtit përqendrohen, të shkruara në mish, të gjitha shprehjet e dashurisë së Shkrimeve. Nuk bëhet fjalë për një dashuri thjesht të deklaruar; kraharori i tij i hapur është burim jete për ata që i deshi, është ai burim që shuan etjen e popullit të tij. Sikurse mësonte Shën Gjon Pali II, «elementet thelbësore të këtij devocioni i përkasin në mënyrë të përhershme përshtypjes së Kishës gjatë rrjedhës së historisë së saj, pasi që në fillim Kisha e ka kthyer shikimin e vet nga zemra e Krishtit e shporuar në kryq».⁸⁵

JEHONAT E FJALËS NË HISTORI

102. Le të vërejmë disa nga efektet që ka prodhuar kjo Fjalë e Hyjit në historinë e fesë së krishterë. Etër të ndryshëm të Kishës, sidomos ata të Azisë së Vogël, e kanë përmendur plagën në kraharorin e Jezusit si origjinën e ujit të Shpirtit: të Fjalës, të hirit të tij e të sakramenteve që e përçojnë atë. Forca e martirëve merr jetë prej «burimit qiellor të ujit të gjallë që buron nga brendia e Krishtit»,⁸⁶ ose, siç e përkthen Rufinus, prej «burimeve qiellore e të amshueshme që rrjedhin nga

⁸⁵ *Letër drejtuar të nderuarit Atë Peter-Hans Kolvenbach, Epror i përgjithshëm i Shoqërisë së Jezusit, Paray-le-Monial (Francë), 5 tetor 1986; Osservatore Romano, 7 tetor 1986, fq. IX.*

⁸⁶ *Atti dei Martiri di Lione, në EUZEBIO I CESARESË, Hist Eccles., V, 1, 22: PG 20, 418.*

brendia e Krishtit».⁸⁷ Ne besimtarët, që jemi rilindur nga Shpirti, vijmë nga ajo shpellë e shkëmbit, «kemi dalë nga barku i Krishtit».⁸⁸ Kraharoni i tij i shporuar, që ne e interpretojmë si zemrën e tij, është plot me Shpirtin Shenjt dhe prej Tij mbërrin te ne si lumenj uji të gjallë: «Burimi i Shpirtit është tërësisht në Krishtin».⁸⁹ Por Shpirti që marrim nuk na largon nga Zoti i ngjallur, madje na mbush me Të, sepse duke pirë Shpirtin ne pimë vetë Krishtin: «Pije Krishtin, sepse Ai është shkëmbi që nxjerr ujë. Pije Krishtin sepse Ai është burimi i jetës. Pije Krishtin, sepse Ai është lumi, forca e të cilit e gëzon qytetin e Hyjit. Pije Krishtin sepse Ai është paqja. Pije Krishtin, sepse nga kraharoni i tij rrjedh ujë i gjallë».⁹⁰

103. Shën Augustini i hapi rrugën devocionit ndaj Zemrës së Shenjtë si një vend takimi personal me Zotin. Për të, domethënë, kraharoni i Krishtit nuk është vetëm burimi i hirit e i sakramenteve, por ai e personalizon atë, duke e paraqitur si simbol të bashkimit intim me Krishtin, si vend i një takimi dashurie. Aty gjendet origjina e urtisë më të vyer, që është ajo e njohjes së Tij. Njëmend, Augustini shkruan

⁸⁷ RUFINUS, V, 1, 22: GCS, *Eusebius* II, 1, p. 411, 13s.

⁸⁸ SHËN JUSTINI, *Dial.* 135: PG 6,787.

⁸⁹ NOVACIANI, *De Trinitate*, 29: PL 3, 944. Kth. SHËN GREGORI I ELVIRËS, *Tractatus Origenis de libris Sanctarum Scripturarum*, XX, 12: CCSL 69, 144.

⁹⁰ SHËN AMBROZI, *Expl. Ps.* I, 33: PL 14, 983-984.

se Gjoni, i dashuri, kur mbështeti kokën mbi gjoksin e Jezusit në Darkën e Fundit, iu afrua vendit të fshehtë të urtisë.⁹¹ Nuk jemi përballë një soditjeje të thjeshtë intelektuale të një të vërtete teologjike. Shën Jeronimi shpjegonte se një person i aftë për soditje «nuk shijon bukurinë e currilit të ujit, por pi ujin e gjallë të krahavorit të Zotit».⁹²

104. Shën Bernardi e ka marrë simbolikën e krahavorit të shporuar të Zotit, duke e kuptuar atë qartësisht si zbulesë e dhuratë të dashurisë së Zemrës së tij. Nëpërmjet plagës ajo bëhet e arritshme për ne dhe ne mund ta bëjmë tonin misterin e madh të dashurisë e të mëshirës: «Unë marr për vete nga brendia e Zotit atë që më mungon, sepse është plot e përplot me mëshirë, as nuk mungojnë të çarat të cilat mund të rrjedhin deri tek unë. Ia kanë shporuar duart dhe këmbët, i kanë çarë krahavorin me shtizë dhe përmes këtyre të çarave unë mund të thith mjaltin e gurit dhe vajin e shkëmbit më të fortë, domethënë të shijoj e të shoh sa i ëmbël është Zoti. [...] Heshta ia përshkoi shpirtin dhe iu afrua zemrës së tij, kështu që ai nuk mund të mos i bashkëvuajë dobësitë e mia. Është hapur hyrja në sekretin e zemrës përmes plagëve të trupit; shfaqet ai

⁹¹ Krh. *Tract. in Joann.* 61, 6: PL 35,1801.

⁹² *Epist. ad Rufinum* 3, 4.3: PL 22, 334.

sakrament i madh i dhembshurisë, shfaqet brendia e mëshirës së Hyjit tonë».⁹³

105. Kjo është veçanërisht e dukshme në Guglielmo di Saint-Thierry, i cili fton për të hyrë në Zemrën e Jezusit, që na ushqen me kraharonin e tij.⁹⁴ Kjo gjë nuk na habit nëse kujtojmë se, për këtë autor, «arti i arteve është arti i dashurisë. [...] Dashuria është e përftuar nga Krijuesi i natyrës [...]. Dashuria është një forcë e shpirtit, e cila e çon atë, si një peshë të natyrshme, te vendi dhe caku i vet».⁹⁵ Dhe vendi i vet, ku dashuria mbretëron në plotësi, është Zemra e Krishtit. «O Zot, ku i çon ata që i përqafon e i mban në krahë, nëse jo te zemra jote? Zemra jote, Jezus, është mana e ëmbël e hyjnisë sate (krh. Heb 9,4), të cilën ti e ruan brenda vetes në enën e artë të shpirtit tënd, që ia kalon çdo dijeje. Lum ata që çohen deri aty nga përqafimi yt. Lum ata që, të zhytur në këto thellësi, janë fshehur nga ti në sekretin e zemrës sate».⁹⁶

106. Shën Bonaventura i bashkon dy linjat shpirtërore rreth Zemrës së Krishtit: duke e paraqitur atë si burimin e sakramenteve dhe të hirit, propozon që kjo

⁹³ *Sermones in Cant.* 61, 4: PL 183, 1072.

⁹⁴ Krh. *Expositio altera super Cantica Canticorum*, c. 1: PL 180, 487.

⁹⁵ GUGLIELMO DI SAINT-THIERRY, *De natura et dignitate amoris*, 1: PL 184, 379.

⁹⁶ Id., *Meditativae Orationes* 8, 6: PL 180, 230.

soditje të bëhet një marrëdhënie miqësie, një takim personal dashurie.

107. Nga njëra anë, na ndihmon të njohim bukurinë e hirit e të sakramenteve që rrjedhin nga ai burim i jetës që është kraharoni i shporuar i Zotit: «Në mënyrë që nga kraharoni i Krishtit, i cili fle në kryq, të formohet Kisha dhe të përmbushej Shkrimi që thotë: “Do ta shohin atë që shporuan”, njëri nga ushtarët e goditi me heshtë dhe ia hapi kraharonin. Kjo gjë u lejua nga provania hyjnore, në mënyrë që, duke rrjedhë nga plaga gjaku dhe uji, të zbrazej mbi ne çmimi i shpëtimit tonë, i cili, duke dalë nga burimi i fshehtë i zemrës, t’u jepte sakramenteve të Kishës virtytin për të dhënë jetën e hirit dhe, për ata që jetojnë në Krishtin, të ishte si një kupë e mbushur nga burimi i gjallë, që buron deri në jetën e amshuar».⁹⁷

108. Ai na fton pastaj që të bëjmë një hap tjetër, në mënyrë që qasja te hiri të mos bëhet diçka magjike, ose një lloj përhapjeje e llojit neoplatonik, por një marrëdhënie e drejtpërdrejtë me Krishtin, duke banuar në Zemrën e tij, sepse kush pi është mik i Krishtit, është një zemër që do: «Çohu, pra, shpirt mik i Krishtit dhe ji një pëllumb që e ngeh follenë në murin e një shpelle; ji një harabel që e ka gjetur shtëpinë dhe nuk

⁹⁷ SHËN BONAVENTURA, *Lignum vitae. De mysterio passionis*, 30: *Opuscoli Spirituali*, 3, Romë 1992 (*Sancti Bonaventurae Opera*, XIII), 245.

resht së ruajturi; ji një turtull që i fsheh zogjtë e dashurisë së vet të dëlirë në atë hapje tejte të shenjtë».⁹⁸

PËRHAPJA E DEVOCIONIT NDAJ ZEMRËS SË KRISHTIT

109. Dalëngadalë kraharori i shporuar, ku banon dashuria e Krishtit e nga ku rrjedh jeta e hirit, erdhi duke marrë formën e zemrës, veçanërisht në jetën murgjërore. E dimë se gjatë historisë kulti i Zemrës së Krishtit nuk është shfaqur me të njëjtat mënyra dhe se aspektet e zhvilluara në epokën moderne, të lidhura me përvoja të ndryshme shpirtërore, nuk mund të nxirren nga konteksti e të vihen krahas formave mesjetare e aq më pak atyre biblike, ku mund të shohim farat e këtij kulti. Megjithatë, sot Kisha nuk përçmon asgjë nga të mirat që na ka dhuruar Shpirti Shenjt gjatë shekujve, duke e ditur se do të jetë gjithnjë e mundur të njihet një domethënie më e qartë dhe më e plotë e disa detajeve të devocionit, ose të kuptohen e të zbulohen aspekte të reja të saj.

110. Gra të ndryshme të shenjta kanë rrëfyer përvojat e takimit të tyre me Krishtin, që karakterizohen nga prehja në Zemrën e Zotit, burimi i jetës e i paqes së brendshme. Ndër të tjera, kemi rastin e Shën

⁹⁸ Po aty, 47.

Lutgardës, e Shën Matildës së Hakebornit, e Shën Angelës së Folinjos, e Julianës së Norwiçit. Shën Gertruda e Helftës, një murgeshë cistercense, ka rrëfyer një moment lutjeje në të cilën ajo e ka mbështetur kokën në Zemrën e Krishtit dhe ka dëgjuar rrahjet e saj. Në një dialog me Shën Gjon Ungjilltarin, ajo e pyeti përse në Ungjillin e tij nuk kishte folur për atë që kishte përjetuar kur kishte bërë të njëjtën përvojë. Gertruda përfundon se «ëmbëlsia e këtyre rrahjeve është rezervuar për kohët moderne, në mënyrë që, duke i dëgjuar ato, bota e plakur dhe e vakët të mund të përtërihej në dashurinë e Hyjit».⁹⁹ A thua mund të mendojmë se është një lajmërim për kohët tona, një thirrje për të njohur se sa kjo botë është “vjetruar” dhe se ka nevojë për ta perceptuar mesazhin gjithnjë të ri të dashurisë së Krishtit? Shën Gertruda dhe Shën Matilda janë çmuar ndër «të besuarat më të afërta të Zemrës së Shenjtë».¹⁰⁰

111. Kartuzianët, të inkurajuar mbi të gjitha nga Ludolfi i Saksonisë, gjetën në devocionin ndaj Zemrës së Shenjtë një rrugë për ta mbushur me afekt e afrimetet marrëdhënien e tyre me Jezun Krishtin. Kushdo që futet aty përmes plagës së Zemrës së tij

⁹⁹ SHËN GERTRUDE DI HELFTA, *Legatus divinae pietatis*, IV, 4, 4: SCH, 255, 66.

¹⁰⁰ LEONE DEHON, *Directoire spirituel des prêtres du Sacré Cœur de Jésus*, Turnhout 1936, II, kap. VII, n. 141.

ndizet nga afekti. Shën Katerina e Sienës ka shkruar se vuajtjet që hoqi Zoti janë diçka që s'mund të merren me mend prej anës sonë, por se Zemra e hapur e Krishtit është për ne mundësia e një takimi të gjallë e personal me dashurinë e tij të pakufishme: «Doja të ta zbuloja sekretin e zemrës sime, duke lejuar që ta shihni të hapur, në mënyrë që ta kuptoni se ju kam dashur shumë më tepër sesa mund t'jua provoja me vuajtjet që kam duruar dikur».¹⁰¹

112. Devocioni ndaj Zemrës së Krishtit e tejkaloi gradualisht jetën murgjërORE dhe e mbushi përshtpirtërinë me mësues të shenjtë, predikues dhe themelues të kongregacioneve rregulltare, të cilët e kanë përhapur atë në vendet më të largëta të tokës.

113. Me interes të veçantë ishte nisma e Shën Gjon Eudesit, i cili «pasi kreu një mision shumë të zellshëm në Renes me misionarët e tij, mori nga Ipeshkvi miratimin, për atë dioqezë, për të kremtuar festën e Zemrës së adhureshme të Zotit tonë Jezu Krishtit. Kjo ishte hera e parë që një festë e tillë autorizohej zyrtarisht në Kishë. Më pas, Ipeshkvijtë e Coutances, Evreux, Bayeux, Lisieux dhe Rouen autorizuan të

¹⁰¹ Shën Katerina nga Siena, *Dialogo della divina provvidenza* LXXV: FIORILLI M. – CAMELLA S. (bot.), Bari 1928, 144.

njëjtën festë për dioqezat e tyre përkatëse mes viteve 1670 dhe 1671».¹⁰²

SHËN FRANÇESKU I SALES

114. Në kohët moderne meriton vëmendje kontributi i Shën Françeskut të Sales. Ai e sodiste shpesh Zemrën e hapur të Krishtit, e cila fton për të banuar brenda Tij në një marrëdhënie personale dashurie, në të cilën ndriçohen misteret e jetës. Ne mund të shohim në mendimin e këtij mësuesi të shenjtë se si, përballë një morali rigorist ose një fetarie thjesht zbatuese të rregullave, Zemra e Krishtit ishte për të si një thirrje për një mirëbesim të plotë ndaj veprimit të mistershëm të hirit të tij. Kështu e shprehte ai në propozimin e tij për Baroneshën e Chantal: «E kam shumë të qartë se ne nuk do të mbetemi më në vetveten tonë [...] dhe se do të banojmë përgjithmonë në krahë të shporuar të Shpëtimtarit; njëmend, pa të, jo vetëm që nuk mundemi, por edhe sikur të mundeshim, nuk do të donim të bënim asgjë».¹⁰³

¹⁰² RAFAEL GARCÍA HERREROS, *Vida de San Juan Eudes*, Bogotá 1943, 42.

¹⁰³ *Lettera a S. Giovanna Francesca di Chantal*, 24 prill 1610: *Opere complete di Francesco di Sales*, v. 8/2: *Lettere 1605-1610*, Romë 2021, 686.

115. Për të, devocioni nuk ishte aspak një formë besëtytnie ose një objektivizim i pavend i hirit, sepse kishte kuptimin e ftesës për një marrëdhënie personale në të cilën çdo person ndihet unik përpara Krishtit, i njohur në realitetin e tij të papërsëritshëm, i menduar nga Krishti dhe i çmuar në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe ekskluzive: «Kjo zemër tejet e adhureshme e tejet e dashur e Mësuesit tonë, që digjet nga dashuria që dëshmon për ne, zemër në të cilën gjejmë të shkruar gjithë emrat tanë [...]. Fakti që jemi të dashur me shumë afekt nga Zoti ynë, i cili na mban gjithmonë në Zemrën e Tij, është padyshim argument që bart ngushëllim të madh».¹⁰⁴ Me imazhin e emrave tanë të shkruar në zemrën e Krishtit, Shën Françesku përpiquej të shprehte deri ku s'vete se dashuria e Krishtit për secilin prej nesh nuk është diçka abstrakte dhe e përgjithshme, por krejtësisht personale, duke ia mundësuar kështu çdo besimtari që të ndihet i vlerësuar e i njohur për atë që është në vetvete: «Sa i bukur është ky qiell tani që Shpëtimtari është bërë dielli i tij dhe krahavori i tij është burim dashurie tek i cili të lumët pinë sa të duan. Secili shkon për ta soditur dhe vëren të shkruar aty brenda dashurinë e tij me karaktere dashurie që vetëm dashuria di t'i lexojë e që vetëm dashuria i ka gdhendur. Ah, Bija ime, a thua emrat tanë nuk do të shfaqen aty? Po, padyshim do të

¹⁰⁴ *Sermone per la II Domenica di Quaresima*, 20 shkurt 1622.

jenë aty, sepse, megjithëse zemra jonë nuk ka dashuri, ajo ka dëshirën për dashuri dhe fillimin e dashurisë». ¹⁰⁵

116. Ai e çmonte këtë përvojë si diçka themelore për një jetë shpirtërore që e radhit një bindje të tillë ndër të vërtetat e mëdha të fesë: «Po, Bija ime tejet e dashur, Ai mendon për ty e jo vetëm për ty, por edhe për fijen më të vogël të flokëve të kokës sate: është një e vërtetë feje që nuk duhet vënë absolutisht në dyshim». ¹⁰⁶ Nga kjo rrjedh se besimtari bëhet i aftë ta braktisë veten plotësisht në Zemrën e Krishtit, ku gjen prehje, ngushëllim e forcë: «O Hyj, çfarë lumturie të jesh kështu ndër krahët e në krahërorin [e Shpëtimtarit]. [...] Qëndro kështu, Bijë e dashur, dhe si një tjetër Shën Gjon i vogël, ndërsa të tjerët hanë ushqime të ndryshme në tryezën e Shpëtimtarit, ti pusho dhe përkule, me mirëbesimin më të thjeshtë, kryet, shpirtin tënd mbi krahërorin e ngrohtë të Zotit të dashur». ¹⁰⁷ «Shpresoj që të jesh me shpirt në shpellën e turtullit dhe në krahërorin e shporuar të Shpëtimtarit tonë të shtrenjtë. [...] Sa i mirë është ky Zot, Bija ime e

¹⁰⁵ *Lettera a S. Giovanna Francesca di Chantal nella Solennità dell'Ascensione del 1612: SHËN FRANÇESKU I SALES, Tutte le lettere*, v. II (1611-1618). Romë 1967, 183, let. n. 781.

¹⁰⁶ *Lettera a Maria Amata di Blonay*, 18 shkurt 1618: po aty, 1056, let. n. 140.

¹⁰⁷ *Lettera a S. Giovanna Francesca di Chantal*, fundi i nëntorit 1609: po aty, 610, let. n. 552.

dashur! Sa e dashur është zemra e tij! Le të qëndrojmë aty, në atë banesë të shenjtë».¹⁰⁸

117. Megjithatë, besnik ndaj mësimi të tij mbi shenjtërimin në jetën e zakonshme, ai propozon që kjo gjë të jetohet në mes të veprimtarive, detyrave dhe përgjegjësi të jetës së përditshme: «Ju më pyesni se si duhet të sillen, në këtë thjeshtësi të shenjtë e në këtë braktisje të përkryer në Hyjin, shpirtrat që janë të tërhequr nga lutja, në të gjitha veprimet e tyre. Unë përgjigjem se, jo vetëm në lutje, por në sjelljen e krejt jetës së tyre, ata duhet të ecin, pa ndryshuar, me një frymë thjeshtësie, duke e braktisur dhe duke ia dorëzuar krejt shpirtin, veprimet dhe sukseset e tyre vullnetit të Hyjit, me një dashuri prej mirëbesimi të përsosur dhe absolut, duke iu braktisur hirit dhe kujdesit të dashurisë së amshuar që Provania Hyjnore ndjen për ta».¹⁰⁹

118. Për të gjitha këto arsye, kur u bë fjalë për të menduar për një simbol që mund ta përmbledhte propozimin e tij për jetën shpirtërore, ai arriti në këtë përfundim: «Kam menduar, Nëna ime e dashur, nëse jeni dakord, se duhet të marrim si stemën tonë një

¹⁰⁸ *Lettera a S. Giovanna Francesca di Chantal*, rreth 25 shkurtit 1610: po aty, 654, let. n. 573.

¹⁰⁹ *Entretien XIV, De la simplicité et prudence religieuse*.

zemër të vetme të shporuar nga dy shigjeta, të rrethuar me një kurorë ferrash».¹¹⁰

NJË DEKLARATË E RE DASHURIE

119. Në fund të shekullit të 17-të, nën ndikimin e shëndetshëm të kësaj përshtirërie të Shën Françeskut të Sales, u zhvilluan ngjarjet e Paray-le-Monial-it. Shën Margarita Mari Alakok ka rrëfyer shfaqje të rëndësishme që ndodhën midis fundit të dhjetorit 1673 dhe qershorit 1675. Deklarata e dashurisë, që bie në sy në shfaqjen e parë të madhe, ka një rëndësi themelore. Jezusi thotë: «Zemra ime hyjnore është aq e dhënë pas dashurisë për njerëzit dhe për ty në veçanti, saqë, duke mos qenë në gjendje t'i mbajë më brenda vetes flakët e Dashurisë së saj të zjarhtë, ndjen nevojën që t'i përhapë ato përmes teje dhe t'u zbulohet njerëzve për t'i pasuruar me thesaret e çmuara që do të t'i zbuloj».¹¹¹

120. Shën Margarita i përmbledh të gjitha në një mënyrë të fuqishme e të zjarhtë: «Ai m'i zbuloi mrekullitë e Dashurisë së Tij dhe sekretet e pashprehshme të Zemrës së Tij të Shenjtë, që m'i kishte mbajtur të fshehura deri

¹¹⁰ *Lettera a S. Giovanna Francesca di Chantal*, 10 qershor 1611: SHËN FRANÇESKU I SALES, *Tutte le lettere*, v. II (1618), Romë 1967, 56, let. n. 69.

¹¹¹ SHËN MARGHERITA MARIA ALACOQUE, *Autobiografia*, n. 53, Romë 1983, 131.

në atë moment, në të cilin ma hapi [Zemrën] për herë të parë. Dhe ai e bëri këtë gjë në një mënyrë aq reale e të ndjeshme saqë nuk më la hije dyshimi». ¹¹² Në shfaqjet e mëvonshme ripohohet bukuria e këtij mesazhi: «M'i zbuloi mrekullitë e pashprehshme të Dashurisë së tij të pastër dhe se deri në çfarë teprie kjo e kishte shtyrë t'i donte njerëzit». ¹¹³

121. Kjo njohje e thellë e dashurisë së Jezusit që na ka përçaruar Shën Margerita Maria, na ofron stimuj të çmuar për bashkimin tonë me Të. Kjo nuk do të thotë se ne duhet të ndihemi të detyruar për të pranuar ose për të përvetësuar të gjitha detajet e këtij propozimi shpirtëror, ku, siç ndodh shpesh, me veprimin hyjnor përzihen edhe elemente njerëzore që lidhen me dëshirat, shqetësimet dhe përfytyrimet e brendshme të subjektit. ¹¹⁴ Një propozim i tillë duhet të rilexohet gjithmonë në dritën e Ungjillit e të të gjithë traditës së pasur shpirtërore të Kishës, pasi ne e njohim se sa të mira ka bërë ajo në kaq shumë motra e vëllezër. Kjo na lejon të njohim dhuratat e Shpirtit Shenjt brenda kësaj përvoje të fesë e të dashurisë. Më e rëndësishme se detajet, është thelbi i mesazhit që na përçohet e që mund të përmbliidhet në ato fjalë që ka dëgjuar Shën

¹¹² Po aty.

¹¹³ Po aty, 134.

¹¹⁴ Krh. DIKASTERI PËR DOKTRINËN E FESË, *Norma për shoshitjen e fenomeneve të pandehura mbinatyrore*, 17 maj 2024, I, A, 12.

Margerita: «Ja ajo Zemër që i ka dashur aq shumë njerëzit e që nuk ka kursyer asgjë deri sa është shkrire për t'ua dëshmuar Dashurinë e saj».¹¹⁵

122. Ky dëftim është një ftesë për t'u rritur në takimin me Krishtin, falë një besimi pa rezervë, deri në arritjen e bashkimit të plotë e përfundimtar: «Zemra hyjnore e Jezusit e zëntë vendin tonë aq shumë sa të jetojë e të veprojë vetëm në ne e për ne. Vullneti i Tij [...] veproftë pa kurrfarë pengese nga ana jonë; si përfundim, afektet, dëshirat, mendimet e tij zënçin vendin e atyre tonave, por mbi të gjitha dashuria e tij, e cila do të duhet prej vetë asaj në ne e për ne. Kështu, duke qenë Zemra e dashur e Jezusit për ne gjithçka në çdo gjë, do të mund të themi me Shën Palin se nuk jetojmë më ne, por se është Ai që jeton në ne».¹¹⁶

123. Në fakt, në mesazhin e parë që kishte marrë, ajo e paraqet këtë përvojë në një mënyrë më personale, më konkrete, plot zjarr e butësi: «Ma kërkoi zemrën dhe iu përgjërova që ta merrte. E mori dhe e vendosi në Zemrën e Tij të adhurueshme, ku më bëri ta shihja si një atom të vogël, që po shkrihej në atë furrë të ndezur».¹¹⁷

¹¹⁵ SHËN MARGHERITA MARIA ALACOQUE, *Autobiografia*, n. 92, Romë 1983, 180.

¹¹⁶ EAD., *Lettera a Suor de la Barge*, 22 tetor 1689: *Vita e opere di Santa Margherita Maria Alacoque*, v. II, Romë 1985, 301.

¹¹⁷ EAD., *Autobiografia*, n. 53, *Vep. cit.*, 132.

124. Në një vend tjetër vërejmë se Ai që na dhurohet neve, është Krishti i ngjallur, plot lavdi, plot jetë e dritë. Edhe pse në momente të ndryshme flet për vuajtjet që ka duruar për ne dhe për mosmirënjohjen që merr, këtu nuk bie në sy gjaku dhe plagët e dhimbshme, por drita dhe zjarri i të Gjallit. Plagët e Mundimit, që nuk zhduken, shndërrohen. Kështu, Misteri i Pashkëve shfaqet këtu në tërësinë e vet: «Një herë, [...] ndërsa ishte i ekspozuar i Shenjtërueshmi Sakrament, [...] Jezu Krishti, Mësuesi im i ëmbël, m'u paraqit i gjithi vezullues në lavdi, me pesë plagët e tij që rrezatonin si pesë diej. Nga çdo anë e asaj Njerëzishmërie të shenjtë dilnin flakë, por veçanërisht nga krahbarori i tij i adhureshëm, që i ngjante një furre të ndezur. Pasi e zbuloi atë, ma tregoi Zemrën e Tij tejet të ëmbël e dashuruese, burimi i gjallë i atyre flakëve. Atëherë m'i zbuloi mrekullitë e pashprehshme të Dashurisë së tij të dëlirë dhe deri në çfarë teprie ajo e kishte shtyrë që t'i donte njerëzit, nga të cilët pastaj nuk merrte tjetër në shkëmbim përveçse mosmirënjohje dhe shpërfillje».¹¹⁸

SHËN KLAUDIO DE LA KOLOMBIÈRE

125. Kur Shën Klaudio de La Kolombière mori vesh për përvojat e Shën Margaritës, u bë menjëherë

¹¹⁸ Po aty, n. 55, *Vep. cit.*, 134.

mbrojtës dhe përhapës i tyre. Ai luajti një rol të veçantë në kuptimin dhe përhapjen e këtij devocioni ndaj Zemrës së Shenjtë, por edhe në interpretimin e tij në dritën e Ungjillit.

126. Ndërsa disa shprehje të Shën Margaritës, nëse keqkuptohen, mund të çonin në një besim të tepërt në sakrificat dhe ofertat vetjake, Shën Klaudio tregon se soditja e Zemrës së Krishtit, nëse është autentike, nuk shkakton vetëkënaqësi ose lavdi të kotë në përvojat apo përpjekjet njerëzore, por një braktisje të papërshtueshme në Krishtin që e mbush jetën me paqe, siguri dhe vendim. Ai e ka shprehur shumë mirë këtë besim absolut në një lutje të famshme:

«O Hyji im, jam shumë i bindur që ti i mban sytë e tu mbi ata që shpresojnë në ty dhe se nuk mund t'u mungojë asgjë kur gjithçka e presin prej teje. Prandaj, jam i vendosur që lidhur me të ardhmen të jetoj i lirë nga çdo brengosje dhe t'i vë para teje të gjitha shqetësimet e mia [...]. Nuk do ta humbas kurrë shpresën time, do ta ruaj atë deri në momentin e fundit të jetës sime; dhe në atë moment të gjithë demonët e ferrit do të përpiqen kot së koti që të ma marrin [...]. Të tjerët mund ta kërkojnë lumturinë te pasuria ose te talentet e tyre; të tjerët mund të mbështeten në pafajësinë e jetës së tyre, ose rreptësinë e pendesës së tyre, ose në sasinë e madhe të lëmoshës së tyre ose në zellin e lutjeve të tyre [...]. Sa për mua, o Zot, i gjithë besimi im është i mbështetur në ty. E ky besim nuk ka

zhgënjyer kurrë askënd [...]. Prandaj, jam i sigurt se do të jem përjetësisht i lumtur, pasi shpresoj fort të jem i tillë dhe sepse je ti, o Hyji im, ai nga i cili e pres». ¹¹⁹

127. Shën Klaudio, në janar të vitit 1677, shkroi një shënim, i cili paraprihej nga disa rreshta që i referohen sigurisë që ai ndiente rreth misionit të tij: «E di se Hyji ka dashur që unë t'i shërbeja duke u përpjekur të realizoja dëshirat e tij në lidhje me devocionin që Ai ia ka sugjeruar një personi të cilit i flet në mënyrë të afërt dhe në përkrahje të të cilit Ai ka dashur që të shërbehej me dobësinë time; tashmë ua kam propozuar disa njerëzve». ¹²⁰

128. Është e rëndësishme të vëmë re se si, në përshpirtërinë e La Kolombière, gjendet një sintezë e arrirë midis përvojës shpirtërore, të pasur e të bukur, të Shën Margaritës dhe soditjes shumë konkrete të Ushtrimeve [shpirtërore] injaciane. Në muajin e Ushtrimeve, në fillim të Javës së Tretë, ai shkruante: «Dy gjëra më kanë përmalluar jashtëzakonisht. E para është qëndrimi i Jezusit ndaj atyre që e kërkonin [për ta arrestuar]. Zemra e tij është e zhytur në një pikëllim të hidhur; të gjitha pasionet e dhunshme janë vërsulur

¹¹⁹ SHËN KLAUDIO DE LA KOLOMBIÈRE, *Discorso sulla confidenza in Dio: Discorsi sacri su N.S. Gesù Cristo, su Maria Vergine Santissima, sui Santi, sui Novissimi*, ecc., v. III, Torino 1913, 484-485.

¹²⁰ ID., *Ritiro a Londra*, 1-8 shkurt 1677.

kundër Tij, mbarë natyra është e trazuar, megjithatë përmes të gjitha këtyre çrregullimeve, të gjitha këtyre tundimeve, Zemra e tij i drejtohet drejtpërdrejt Hyjit; nuk ngurron të marrë pjesën që i sugjerohet nga virtyti, nga virtyti më i lartë. E dyta është sjellja e po kësaj Zemre kundrejt Judës që e tradhton, ndaj apostujve që e braktisin me burracakëri, ndaj priftërinjve dhe autorëve të tjerë të persekutimit të cilit i është nënshtruar; e gjithë kjo nuk arriti të ngjallte tek Ai as ndjenjën më të vogël të urrejtjes ose indinjatës. Prandaj, unë paraqitem përsëri para kësaj Zemre që s'ruan hidhërim, që s'mban vrer, por është plot dashamirësi të vërtetë ndaj armiqve të vet».¹²¹

SHËN CHARLES DE FOUCAULD DHE SHËN TEREZA E JEZUSIT FËMIJË

129. Shën Charles de Foucauld dhe Shën Tereza e Jezusit Fëmijë kanë rimodeluar disa elemente të devocionit ndaj Zembrës së Krishtit, pa e pretenduar një gjë të tillë, duke na ndihmuar që ta kuptojmë atë në një mënyrë që është edhe më besnike ndaj Ungjillit. Le të shohim tani se si u shpreh ky devocion në jetën e tyre. Në kapitullin që vijon do t'u kthehemi atyre për të treguar origjinalitetin e dimensionit misionar që të dy, në mënyra të ndryshme, kanë zhvilluar.

¹²¹ ID., *Esercizi spirituali a Lione*, tetor-nëntor 1674.

Iesus Caritas

130. Në Louye, Shën Charles de Foucauld shkonte para të Shenjtërueshmit Sakrament bashkë me kushërirën e tij, Madame de Bondy, dhe një ditë ajo i tregoi atij një figurë të Zemrës së Shenjtë.¹²² Kjo kushërirë pati një rol kyç në kthimin e Charles-it, siç e pranon edhe ai vetë: «Meqenëse Hyji i mirë të ka bërë si mjetin e parë të mëshirave të tij ndaj meje, të gjitha këto zbresin prej teje: po të mos më kishe kthyer, duke më çuar te Jezusi, po të mos më kishe mësuar pak nga pak, gati fjalë për fjalë, çfarë është e mirë dhe e devotshme, a thua do të isha në këtë pikë sot?». ¹²³ Por ajo çfarë kjo ka zgjuar tek ai ishte pikërisht vetëdija e zjarhtë e dashurisë së Jezusit. Kjo ishte e gjitha, kjo ishte gjëja më e rëndësishme. Dhe kjo përqendrohej veçanërisht në devocionin ndaj Zemrës së Krishtit, ku ai gjente mëshirën e pakufishme: «Të shpresojmë në

¹²² Krh. SHËN CHARLES DE FOUCAULD, *Lettre à Madame de Bondy*, 27 prill 1897: në *Fonds Charles de Foucauld – Archives Diocésaines Viviers*.

¹²³ ID., *Lettera a Madame de Bondy*, 28 prill 1901: C. DE FOUCAULD, *Lettere a M.me de Bondy. Dalla Trappa a Tamanrasset*, Romë 1968, 73. Krh. *Lettera a Madame de Bondy*, 5 prill 1909: «Përmes teje kam njohur ekspozimet e të Shenjtërueshmit Sakrament, bekimet dhe Zemrën e Shenjtë!»: po aty, 154.

mëshirën e pafund të Atij, Zemrën e Shenjtë të të cilit bëre që ta njoh». ¹²⁴

131. Më vonë drejtuesi i tij shpirtëror, Dom Henri Huvelin, do ta ndihmojë atë për ta thelluar këtë mister të vyer: «Këtë Zemër të bekuar për të cilën Ajo na fliste kaq shpesh». ¹²⁵ Më 6 qershor 1889, Charles bëri kushtimin ndaj Zemrës së Shenjtë, në të cilën ai gjente një dashuri tërësore. Ai i thotë Krishtit: «Ti më ke mbushur me aq shumë të mira sa që do të më dukej mosmirënjohje ndaj Zemrës sate po të mos besoja se Ajo është e gatshme të më mbushë me çdo të mirë, sado e madhe që të jetë, e se dashuria dhe bujaria e saj janë të pafundme». ¹²⁶ Ai do të jetë eremiti «nën emrin e Zemrës së Shenjtë». ¹²⁷

132. Më 17 maj 1906, dita në të cilën vëlla Charles-i nuk mund ta kremtojë më Meshën i vetëm, shkroi këtë premtim: «[Dua] që Zemra e Jezusit të jetojë në mua,

¹²⁴ *Lettera a Madame de Bondy*, 7 prill 1890: C. DE FOUCAULD, *Vep. cit.*, 29.

¹²⁵ *Lettera a Don Huvelin*, 27 qershor 1892: C. DE FOUCAULD – DON HUVELIN, *Corrispondenza inedita*, Torino-Leumann 1965, 30.

¹²⁶ SHËN CHARLES DE FOUCAULD, *Meditazioni sull'Antico Testamento* (1896-1897), XXX, 1-21: C. DE FOUCAULD, *Chi può resistere a Dio? Meditazioni sulla Sacra Scrittura* (1896-1898), Romë 1983, 77-78.

¹²⁷ ID., *Lettera a Don Huvelin*, 16 maj 1900: C. DE FOUCAULD – DON HUVELIN, *Corrispondenza inedita*, Torino-Leumann 1965, 132-133.

derisa të mos jem unë që jetoj, por Zemra e Jezusit në mua, ashtu siç jetonte në Nazaret».¹²⁸ Miqësia e tij me Jezusin, zemër në zemër, s'kishte të bënte fare me një devocionizëm intimist, por ishte frymëzim për jetën e ashpër që bëri në Nazaret, me të cilën Charles-i dëshironte ta imitonte Krishtin e të përtrajtësohej me Të. Ai devocion i përzemërt ndaj Zembrës së Krishtit pati pasoja shumë konkrete në stilin e jetës së tij dhe Nazareti i tij ushqehej nga kjo marrëdhënie shumë personale me Zembrën e Krishtit.

Shën Tereza e Jezusit Fëmijë

133. Ashtu si Shën Charles de Foucauld, Shën Tereza e Jezusit Fëmijë mori shumë frymëzim nga ripërtëritja e madhe e devocionit që përshkoi Francën në shekullin XIX. Prifti Almire Pichon ishte drejtuesi shpirtëror i familjes së tij dhe çmohej një apostull i madh i Zembrës së Shenjtë. Njëra nga motrat e saj mori emrin rregulltar “Maria e Zembrës së Shenjtë” dhe manastiri në të cilin hyri kjo shenjtëreshë ishte i kushtuar Zembrës së Shenjtë. Megjithatë, devocioni i saj mori disa karakteristika të vetat, përtej formave me të cilat shprehej në atë kohë.

¹²⁸ ID., *Diario*, 17 maj 1906: *Opere spirituali*, Romë 1983, 346.

134. Kur ishte pesëmbëdhjetë vjeç, ajo gjeti një mënyrë për ta përmbledhur marrëdhënien e saj me Jezusin: «Ai, zemra e të cilit rrihte në unison me timen».¹²⁹ Dy vjet më vonë, kur asaj i flisnin për Zemrën e kurorëzuar me ferra, ajo shtoi në një letër: «Ti e di: unë nuk e shikoj Zemrën e Shenjtë si gjithë të tjerët; mendoj se zemra e dhëndrit tim është vetëm e imja, ashtu sikurse e imja i përket vetëm atij, e atëherë, në vetmi, i flas për këtë “zemër në zemër” të këndshme, duke pritur që një ditë ta sodis faqe-faqas».¹³⁰

135. Në një poezi ajo ka shprehur vështrimin e devocionit të saj, i cili përbëhet më shumë nga miqësia dhe mirëbesimi sesa nga siguria në sakrificat e saj:

«Një zemër që digjet nga përzemërsia kërkoj,
që mbështetje e pakushtëzuar të më jetë,
që të dojë gjithçka jam, përfshirë dobësinë time,
e të mos më braktisë kurrë, ditë as natë [...].

Unë dua një Hyj që, me natyrën time,
vëlla të më jetë e të mund të vuajë [...].

Mirë e di se që të gjitha drejtësitë tona
farë vlere s’kanë në sytë e tij [...].

¹²⁹ SHËN TEREZA E JEZUSIT FËMIJË, *Lettera 67 a sua zia Madame Guérin*, 18 nëntor 1888: *Opere complete*, Qyteti i Vatikanit 1997, 354.

¹³⁰ EAD., *Lettera 122 a Celina*, 14 tetor 1890: *Vep. cit.*, 421.

Për purgatorin tim zgjedh me gëzim
Dashurinë tënde të zjarrtë, Zemër e Hyjit tim!». ¹³¹

136. Ndoshta teksti më i rëndësishëm për të kuptuar domethënien e devocionit të saj ndaj Zemrës së Krishtit është letra që ajo i shkroi, tre muaj para vdekjes, mikut të saj Maurice Bellière: «Kur shoh Magdalenën që ecën mes të ftuarve të shumtë, duke i lagur me lotët e saj këmbët e Mësuesit të vet të adhuruar, të cilin ajo e prek për herë të parë, ndiej se *zemra e saj* ka kuptuar humnerat e dashurisë dhe mëshirës së *Zemrës së Jezusit* dhe se, sado mëkatore të jetë ajo, kjo Zemër dashurie jo vetëm se është e gatshme për ta falur, por edhe për t'i dhënë dorëhapur të mirat e intimitetit të tij hyjnor, për ta ngritur në majat më të larta të soditjes. Ah, i dashuri Vëllai im i vogël, qëkur më është dhënë ta kuptoj dashurinë e Zemrës së Jezusit në këtë mënyrë, ju rrëfej se ajo ka dëbuar çdo frikë nga zemra. Kujtimi i mëkateve të mia më përvujtëron, më bën të mos mbështetem kurrë në forcën time, që s'është tjetër veçse dobësi; por edhe më shumë, ky kujtim, më flet për mëshirë dhe dashuri». ¹³²

137. Mendjet moralizuese, që duan ta mbajnë nën kontroll mëshirën dhe hirin, do të pohonin se ajo mund

¹³¹ EAD., *Poesie* 23, "Al Sacro Cuore di Gesù", qershor e tetor 1895: *Vep. cit.*, 667-668.

¹³² EAD., *Lettera* 247, *al Reverendo Maurice Bellière*, 21 qershor 1897: *Vep. cit.*, 587.

t'i thoshte këto gjëra ngaqë ishte e shenjtë, porse një məkatar nuk mund t'i thotë. Duke mbajtur këtë qëndrim, ata lënë pas dore risinë e bukur të përshpirtërisë së Terezës, e cila pasqyron zemrën e Ungjillit. Mjerisht, në mjedise të caktuara të krishtera, shpeshherë ndeshemi me përpjekjen për ta ndryrë Shpirtin Shenjt në një skemë që mban gjithçka nën mbikëqyrje. Megjithatë, kjo Mësuese e urtë e Kishës i përgënjeshtroi ato dhe e kundërshtoi drejtpërdrejt këtë interpretim reduktues me fjalët e mëposhtme, shumë të qarta: «Po të kisha kryer të gjitha krimet e mundshme, do të kisha gjithnjë të njëjtin besim; mendoj se gjithë kjo mori fyerjesh do të ishte si një pikë uji e hedhur në një mangall me zjarr».¹³³

138. Motrës Mari, të cilën e lavdëronte për dashurinë e saj bujare për Hyjin, e gatshme deri edhe për martirizim, iu përgjigj gjerësisht në një letër që sot është një nga gurët miliar të historisë së përshpirtërisë. Kjo faqe duhet lexuar një mijë herë për thellësinë, qartësinë dhe bukurinë e saj. Në të ajo ndihmon motrën “e Zemrës së Shenjtë” që të mos e përqendrojë këtë devocion te vuajtjet, meqenëse disa e kuptonin shlyerjen kryesisht si frytin e sakrificave ose veprave të mira. Ajo, nga ana tjetër, i përmbledh të gjitha te besimi si oferta më e mirë, e pëlqyeshme për Zemrën e

¹³³ EAD., *Ultimi colloqui*. Quaderno giallo, 11 korrik 1897: *Vep. cit.*, 1014-1015.

Krishtit: «Dëshirat e mia për martirizim nuk janë asgjë; nuk janë ato dëshira që ma japin besimin e pakufi që ndiej në zemrën time. Në të vërtetë, pasuritë shpirtërore na bëjnë të padrejtë kur mbështetemi në to me vetëkënaqësi dhe besojmë se ato janë diçka e madhe. [...] Ajo që i pëlqen [Jezusit] është të më shohë se e dua vogëlsinë time dhe varfërinë time, është shpresa e verbër që kam në mëshirën e Tij! Ja thesari im i vetëm. [...] Nëse dëshiron të ndiesh gëzim, të jesh e tërhequr nga vuajtja, ti po kërkon ngushëllimin tënd. [...] Kupto se, për të dashur Jezusin, për të qenë viktimë e tij e dashurisë, sa më të dobët të jemi, pa dëshira e virtyte, aq më shumë bëhemi të përshtatshëm për veprimet e kësaj Dashurie që djeg dhe shndërron! [...] Oh, sa do të doja të ta bëja të kuptueshme atë që ndiej! Është besimi dhe asgjë tjetër veç besimit që duhet të na çojë drejt Dashurisë!».¹³⁴

139. Në shumë tekste të saj vërehet lufta që bën kundër formave të përshtatshme që janë shumë të përqendruara në përpjekjet njerëzore, në meritat vetjake, në ofrimin e sakrificave, në përmbushjen e detyrave të caktuara për të “fituar parajsën”. Për të, «merita nuk qëndron në të bërit ose në të dhuruarit

¹³⁴ EAD., *Lettera 197, a Suor Maria del Sacro Cuore*, 17 shtator 1896: *Vep. cit.*, 537-538. Kjo nuk do të thotë se Tereza nuk i ofronte sakrificat, dhimbjet, ngushticat si një mënyrë për t’u bashkuar me vuajtjet e Krishtit, por, duke dashur t’u shkojë gjërave në themel, ajo nuk dëshironte që t’u jepte këtyre ofertave një rëndësi që nuk e kanë.

shumë, por më tepër në atë që marrim prej Tij». ¹³⁵ Le të lexojmë përsëri disa nga tekstet shumë domethënëse në të cilat ajo këmbëngul në këtë rrugë, e cila është një mënyrë e thjeshtë dhe e shpejtë për të fituar Zotin përmes zemrës.

140. Motrës së saj, Leonia, i shkruante kështu: «Të siguroj se Hyji i mirë është shumë më i mirë sesa mendon ti: Ai kënaqet me një shikim, me një psherëtimë dashurie. Sa për mua, e kam shumë të lehtë që ta praktikoj përsosmërinë, sepse e kam kuptuar se gjithçka që më duhet është ta kem Jezusin për zemër! Shikoje një fëmijë, i cili sapo i ka shkaktuar një pakënaqësi nënës së vet. [...] Nëse i shtrin krahët e vegjël drejt saj, duke buzëqeshur dhe duke thënë: “Më përqafo, nuk do ta bëj më”, a thua nëna e tij s’do ta rrokë pranë zemrës me butësi dhe s’do t’i harrojë mangësitë fëmijërore? Megjithatë, ajo e di mirë që vogëlushi i saj i dashur do ta përsërisë sapo t’i jepet rasti, por kjo nuk ka rëndësi: nëse ai ia fiton sërish zemrën, nuk do të ndëshkohet kurrë». ¹³⁶

141. Në një letër drejtuar Atë Adolphe Roulland ajo thotë: «Ruga ime është një rrugë tërësisht besimi dhe dashurie; unë nuk i kuptoj shpirtrat që kanë frikë nga një Mik kaq i përzemërt. Ndonjëherë, kur lexoj disa

¹³⁵ EAD., *Lettera 142 a Celina*, 6 korrik 1893: *Vep. cit.*, 451.

¹³⁶ EAD., *Lettera 191 a Leonia*, 12 korrik 1896: *Vep. cit.*, 528.

traktate shpirtërore, në të cilat përsosmëria paraqitet përmes njëmijë pengesash, e rrethuar nga një shumësi iluzionesh, shpirti im i gjorë lodhet shumë shpejt; e mbyll librin me dije, që ma lodh kryet e ma than zemrën dhe marr Shkrimin e Shenjtë. Atëherë gjithçka më duket e ndritshme: një fjalë e vetme zbulon horizonte të pafundme për shpirtin tim; përsosmëria më duket e lehtë; shoh se mjafton që të njoh asgjënë time dhe të braktisem si një fëmijë në krahët e Hyjit të mirë». ¹³⁷

142. Duke iu drejtuar të Nderuarit Maurice Bellière, lidhur me një prind, ajo shkruan: «Nuk besoj se zemra e atij babai fatlum mund t'i rezistojë besimit birnor të të birit, të cilit ia njeh sinqeritetin dhe dashurinë. Megjithatë, ai nuk është i pavetëdijshëm se djali i tij do të bjerë në të njëjtat gabime më shumë se një herë, por ai është gjithmonë i gatshëm që ta falë, nëse i biri prehet në zemrën e tij». ¹³⁸

JEHONA NË SHOQËRINË E JEZUSIT

143. Kemi parë se si Shën Claude de La Colombière e lidhte përvojën shpirtërore të Shën Margaritës me propozimin e Ushtrimeve Shpirtërore. Jam i mendimit

¹³⁷ EAD., *Lettera* 226, al P. Roulland, 9 maj 1897: *Vep. cit.*, 573.

¹³⁸ EAD., *Lettera* 258 al Reverendo Maurice Bellière, 18 korrik 1897: *Vep. cit.*, 598.

se vendi i Zemrës së Shenjtë në historinë e Shoqërisë së Jezusit meriton shkurtimisht të përmendet.

144. Përshtirëria e Shoqërisë së Jezusit ka propozuar gjithmonë një “njohje të brendshme të Zotit për ta dashur dhe ndjekur atë më mirë”.¹³⁹ Shën Injaci, tek Ushtrimet Shpirtërore, na fton që të vihemi përpara Ungjillit, i cili na thotë se «Kraharori [i Jezusit] qe shporuar me heshtë dhe prej aty doli ujë e gjak».¹⁴⁰ Kur praktikuesi [i Ushtrimeve] gjendet përpara kraharorit të shporuar të Krishtit, Injaci i propozon që të hyjë në Zemrën e Krishtit. Kjo është një mënyrë për ta edukuar zemrën përmes “mësuesit të afekteve”, sipas shprehjes së përdorur nga Shën Peter Faber në një nga letrat e tij drejtuar Shën Injacit.¹⁴¹ Për këtë gjë flet edhe Atë Juan Alfonso de Polanco në biografinë e tij mbi Shën Injacin: «[Kardinali Kontarini] e dinte se kishte gjetur tek Atë Injaci një mësues të afekteve».¹⁴² Bisedat që propozon Shën Injaci janë një pjesë thelbësore e këtij edukimi të zemrës, sepse ne ndiejmë dhe shijojmë me zemër një mesazh të Ungjillit dhe bisedojmë me Zotin lidhur me të. Shën Injaci thotë se ne mund t’ia themi gjërat tona Zotit dhe t’i kërkojmë

¹³⁹ Krh. SHËN INJACI I LOJOLËS, *Esercizi Spirituali*, n. 1 Romë 1984, 110.

¹⁴⁰ Po aty, n. 297, *cit.*, 211.

¹⁴¹ Krh. *Lettera a S. Ignazio*, 23 janar 1541.

¹⁴² *De Vita P. Ignatii et Societatis Iesu initiis*, k. 8, 96, Bilbao-Santander 2021, 147.

atij këshillë për to. Cilido praktikues mund ta vërejë se tek Ushtrimet ka një dialog zemër në zemër.

145. Shën Injaci i përmbyll soditjet te këmbët e Kryqit duke e ftuar praktikuesin që t'i drejtohet me dashuri të madhe Zotit të kryqëzuar dhe ta pyesë atë, «sikurse miku i flet mikut, ose shërbëtori zotërisë së tij», se çfarë ai duhet të bëjë për Të.¹⁴³ Itinerari i Ushtrimeve kulmon me “Soditjen për të mbërritur dashurinë”, nga ku buron falënderimi dhe ia ofrojmë “kujtesën, intelektin dhe vullnetin” Zemrës, e cila është burimi dhe zanafilla e çdo të mire.¹⁴⁴ Kjo njohje e brendshme e Zotit nuk ndërtohet me aftësitë dhe përpjekjet tona, ajo kërkohet si dhuratë.

146. Kjo përvojë është në themelin e një zinxhiri të gjatë meshtarësh jezuitë, të cilët i janë referuar në mënyrë të qartë Zemrës së Jezusit, si Shën Francesco Borxhia, Shën Pietro Favre, Shën Alonso Rodriguez, Atë Álvarez de Paz, Atë Vincenzo Carafa, Atë Kasper Druzbicki dhe shumë të tjerë. Në vitin 1883, jezuitët deklaruan se «Shoqëria e Jezusit pranon dhe merr me një shpirt plot gëzim e mirënjohje, barrën tejet të ëmbël që i është besuar nga Zoti ynë Jezu Krisht për të praktikuar, promovuar dhe përhapur, devocionin ndaj

¹⁴³ SHËN INJACI I LOJOLËS, *Esercizi Spirituali*, 54, Romë 1984, 80.

¹⁴⁴ Krh. Po aty, 230v.

Zemrës së tij hyjnore».¹⁴⁵ Në dhjetor të vitit 1871, Atë Pieter Jan Beckx ia kushtoi Shoqërinë Zemrës së Shenjtë të Jezusit dhe, si dëshmi e faktit që ajo vazhdon të jetë një element aktual në jetën e Shoqërisë, Atë Pedro Arrupe e bëri sërish në vitin 1972, me një bindje që shprehet me këto fjalë: «Dua t'i them Shoqërisë diçka për të cilën mendoj se nuk duhet të hesht. Që nga noviciati im, kam qenë gjithmonë i bindur se ajo që ne e quajmë “Devocioni ndaj Zemrës së Shenjtë” përmban një shprehje simbolike të thelbit më të thellë të shpirtit injacian dhe një efikasitet të jashtëzakonshëm – *ultra quam speraverint* – si për përsosmërinë vetjake ashtu edhe për frytshmërinë apostolike. Këtë bindje e ruaj edhe sot. [...] Në këtë devocion gjej një nga burimet më intime të jetës sime të brendshme».¹⁴⁶

147. Kur Shën Gjon Pali II i ftoi «të gjithë anëtarët e Shoqërisë që ta promovojnë me zell edhe më të madh këtë devocion që i përgjigjet më shumë se kurrë pritshmërive të kohëve tona» ai e bëri këtë gjë sepse i njihte lidhjet e ngushta mes devocionin ndaj Zemrës së Krishtit dhe përsheptërisë injaciane, meqenëse «dëshira për të “njohur nga afër Zotin” dhe për të “mbajtur një dialog” me Të, zemër në zemër, është

¹⁴⁵ XIII CONGREGAZIONE GENERALE DELLA COMPAGNIA DI GESÙ, Decreto 46, 1: *Institutum Societatis Iesu*, 2, Firencë 1893, 511.

¹⁴⁶ «*In Lui solo... la speranza*», Milano 1983, 180-181.

karakteristike, falë Ushtrimeve Shpirtërore, e dinamizmit shpirtëror e apostolik injacian, tërësisht në shërbim të dashurisë së Zemrës së Hyjit». ¹⁴⁷

NJË RRYMË E GJATË E JETËS SË BRENDSHME

148. Devocioni ndaj Zemrës së Krishtit rishfaqet në ecjen shpirtërore të shumë shenjtërve, që janë shumë të ndryshëm nga njëri-tjetri, dhe në secilin prej tyre, ky devocion, merr aspekte të reja. Shën Vincenzo de' Paoli, për shembull, thoshte se ajo që Hyji dëshiron është zemra: «Hyji kërkon para së gjithash zemrën, zemrën: kjo është gjëja kryesore. Pse dikush që nuk ka asgjë mund të ketë më shumë merita se dikush që ka pasuri të mëdha nga të cilat heq dorë? Sepse ai që nuk ka asgjë shkon tek Ai me më shumë afekt; dhe kjo është ajo që Hyji dëshiron në një mënyrë shumë të veçantë». ¹⁴⁸ Kjo kërkon që personi ta pranojë që zemra e tij të bashkohet me atë të Krishtit: «Një motër që bën gjithçka mundet për ta përgatitur zemrën e vet për ta

¹⁴⁷ *Lettera al Preposito Generale della Compagnia di Gesù*, Paray-le-Monial, 5 tetor 1986.

¹⁴⁸ *Conferenze ai Preti della Missione*, 132 (13 gusht 1655), “La povertà”: SHËN VINCENZO DE' PAOLI, *Opere*, v. 10, Romë 2008, 208.

bashkuar me atë të Zotit tonë [...] sa shumë bekime do të marrë prej Hyjit!». ¹⁴⁹

149. Nganjëherë jemi të tunduar që ta çmojmë këtë mister dashurie si një fakt të admirueshëm të së shkuarës, si një përshpirtëri të bukur të kohëve të tjera dhe duhet të kujtojmë gjithmonë, siç thoshte një misionar i shenjtë, se «kjo Zemër hyjnore që lejoi të shporohej nga heshta armiqësore, për të zbrazur nga ajo hapje e shenjtë Sakramentet, nga e cila u formua Kisha, nuk ka reshtur së dashuruari». ¹⁵⁰ Shenjtër të tjerë më të vonë, si Shën Pio nga Pietrelcina, Shën Tereza e Kalkutës dhe shumë të tjerë, flasin me devocion të përzemërt ndaj Zemrës së Krishtit. Por do të doja të kujtoja gjithashtu përvojat e Shën Faustina Kovalskës, të cilat e ripropozojnë devocionin ndaj Zemrës së Krishtit duke vënë një theks të fortë mbi jetën e lavdishme të të Ngjallurit dhe mbi mëshirën hyjnore. Njëmend, i motivuar nga këto përvoja të Shën Faustines dhe duke marrë nga trashëgimia shpirtërore e lënë nga ipeshkvi Shën Józef Sebastian Pelczar (1842-1924), ¹⁵¹ Shën Gjon Pali II e lidhi ngushtë reflektimin

¹⁴⁹ *Conferenze alle Figlie della Carità*, 89 (9 dhjetor 1657), “Mortificazione, corrispondenza, pasti, uscite” (*Regole comuni*, nen. 24-27): *Vep. cit.*, v. 9, 807.

¹⁵⁰ SHËN DANIEL KOMBONI, *Scritti*, 3324: DANIEL KOMBONI, *Gli scritti*, Bolonjë 1991, 998.

¹⁵¹ Krrh. *Omelia nella Messa per la canonizzazione*, 18 maj 2003: *Osservatore Romano*, 19-20 maj 2003, fq. 6.

e tij mbi mëshirën me devocionin ndaj Zemrës së Krishtit: «Kisha duket se dëshmon në një mënyrë të veçantë mëshirën e Hyjit dhe e nderon atë duke iu drejtuar Zemrës së Krishtit. Në të vërtetë, pikërisht duke iu afruar Krishtit në misterin e Zemrës së tij, ne jemi në gjendje të reflektojmë mbi këtë pikë [...] të zbulimit të dashurisë së mëshirshme të Atit, e cila përbënte përmbajtjen qendrore të misionit mesianik të Birit të Njeriut».¹⁵² Vetë Shën Gjon Pali II, duke iu referuar Zemrës së Shenjtë, e ka pranuar në mënyrë shumë personale: «Më ka folur që në moshë të re».¹⁵³

150. Aktualiteti i devocionit ndaj Zemrës së Krishtit është veçanërisht i dukshëm në veprën ungjillëzuese dhe edukuese të kongregacioneve të shumta rregulltare, femërore e mashkullore, të cilat janë shënuar që në zanafillën e tyre nga kjo përvojë shpirtërore kristologjike. Përmendja e të gjitha këtyre kongregacioneve do të ishte një ndërmarrje e pafund. Le të shohim vetëm dy shembuj mes të tjerëve: «Themeluesi [Shën Daniel Komboni] gjeti në misterin e Zemrës së Jezusit forcën për angazhimin e tij misionar».¹⁵⁴ «Të nxitura nga dashuria e Zemrës së

¹⁵² Let. enc. *Dives in misericordia* (30 nëntor 1980), 13: AAS 72 (1980), 1219.

¹⁵³ *Katekezë*, 20 qershor 1979: *Osservatore Romano*, 22 qershor 1979, fq. 1.

¹⁵⁴ MISIONARËT KOMBONIANË TË ZEMRËS SË JEZUSIT, *Regola di Vita, Costituzioni e Direttorio Generale*, Romë 1988, 3.

Jezusit, ne kërkojmë që t'i ndihmojmë njerëzit të rriten në dinjitetin e tyre njerëzor e si bij e bija të Hyjit, mbi bazën e Ungjillit e të kërkesave të tij për dashuri, falje, drejtësi dhe solidaritet me të varfrit e të mënjanuarit».¹⁵⁵ Po kështu, shenjtëroret e kushtuara Zemrës së Krishtit, të shpërndara në mbarë botën, janë një burim tërheqës i përshtirësish dhe lutjes. Të gjithë atyre që marrin pjesë në ndonjë mënyrë në këto vende të fesë e të bamirësisë, u jap bekimin tim atëror.

DEVOCIONI I NGUSHËLLIMIT

151. Plaga e krahavorit, prej ku rrjedh ujë i gjallë, mbetet e hapur tek i Ngjalluri. Kjo plagë e madhe e shkaktuar nga heshta dhe plagët e kurorës me ferra, të cilat shpesh shfaqen në paraqitjet e Zemrës së Shenjtë, janë të pandashme nga ky devocion. Njëmend, në të ne sodisim dashurinë e Jezusit, i cili qe i aftë të dhurohej deri në fund. Zemra e të Ngjallurit i ruan këto shenja të dhurimit tërësor të vetvetes, gjë që ka bashkëmbartur një vuajtje të madhe për ne. Prandaj është disi e pashmangshme që besimtari të dëshirojë t'i përgjigjet jo vetëm kësaj dashurie të madhe, por edhe dhimbjes që Krishti ka pranuar ta durojë për hir të një dashurie kaq të madhe.

¹⁵⁵ RREGULLTARET E ZEMRËS SË SHENJTË TË JEZUSIT (SHOQËRIA E ZEMRËS SË SHENJTË), *Costituzioni del 1982*, 7.

Me Të në Kryq

152. Ia vlen të rikuperohet kjo shprehje e përvojës shpirtërore të zhvilluar rreth Zemrës së Krishtit: dëshira e brendshme për t'i dhënë Atij ngushëllim. Nuk dua ta trajtoj tani praktikën e “shlyerjes”, të cilën e shoh më mirë të vendosur në kontekstin e dimensionit social të këtij devocioni e që do ta zhvilloj në kapitullin vijues. Tani do të doja të përqendrohesha vetëm në atë dëshirë që lulëzon shpesh në zemrën e besimtarit të dashuruar kur ai sodit misterin e Mundimit të Krishtit dhe e jeton atë si një mister që jo vetëm kujtohet, por që përmes hirit bëhet i pranishëm, ose më mirë, na bën të jemi të pranishëm, në mënyrë mistike, në atë moment shëlbues. Nëse i Dashuri është më i rëndësishmi, si mund të mos duam atëherë që ta ngushëllojmë Atë?

153. Papa Piu XI kërkoi që t'i jepte një themel kësaj përvoje duke na ftuar që ta njohim se misteri i Shëlbimit nëpërmjet Mundimeve të Krishtit, kapërcen, falë hirit të Hyjit, të gjitha distancat e kohës e të hapësirës, kështu që, nëse Ai është dhuruar në Kryq edhe për mëkatet e ardhshme, mëkatet tona, edhe veprat tona të ofruara sot për ngushëllimin e tij, duke i kapërcyer kohët, kanë arritur në Zemrën e tij të shporuar: «Nëse edhe për shkak të mëkateve tona ende të pakryera, por të parashikuara, shpirti i Jezusit është trishtuar deri në vdekje, nuk është për t'u dyshuar se ai, që atëherë, nuk ka përjetuar njëfarë ngushëllimi duke

paraparë shlyerjen tonë, kur atij “iu dëftua një engjëll nga qielli” (Lk 22,43) për ta ngushëlluar zemrën e tij të shtypur nga trishtimi dhe ankthi. Dhe kështu edhe tani, në një mënyrë të mrekullueshme, por të vërtetë, ne mund dhe duhet ta ngushëllojmë atë Zemër tejet të Shenjtë, që lëndohet vazhdimisht nga mëkatet e njerëzve mosmirënjohës». ¹⁵⁶

Arsyet e zemrës

154. Mund të duket se kjo shprehje e devocionit nuk ka mbështetje të mjaftueshme teologjike, por në të vërtetë zemra ka arsytet e saj. *Sensus fidelium* kap me intuitë se këtu ka diçka të mistershme që shkon përtej logjikës sonë njerëzore dhe se Mundimi i Krishtit nuk është thjesht një fakt i së shkuarës: ne mund të marrim pjesë në të nëpërmjet fesë. Të meditosh mbi Krishtin që dhuron vetveten në kryq, për devotshmërinë e besimtarëve është diçka më e madhe se një kujtim i thjeshtë. Kjo bindje ka themele të forta në teologji. ¹⁵⁷ Kësaj i shtohet vetëdija për mëkatin vetjak të vetë besimtarit, të cilin Ai e ka mbartur mbi shpatullat e tij të plagosura, dhe për papërshtatshmërinë e tij përballë

¹⁵⁶ Let. enc. *Miserentissimus Redemptor* (8 maj 1928): AAS 20 (1928), 174.

¹⁵⁷ Kur virtyti i fesë ushtrohet, shpirti, i drejtuar kah Krishti, hyn jo vetëm tek ato ide që kujtohen, por te realiteti i jetës së tij hyjnore (krh. Shën Toma i Akuinit, *Summa Theologia*, II-II, q. 1, a. 2, ad 2; q. 4, a.

një dashurie kaq të madhe, e cila na tejkalon gjithmonë pafundësisht.

155. Në çdo rast, ne shtrojmë pyetjen se si është e mundur të kemi një marrëdhënie me Krishtin e gjallë, të ngjallur, plotësisht i lumtur dhe, në të njëjtën kohë, ta ngushëllojmë atë në Mundim. Le të marrim parasysh faktin që Zemra e ngjallur e ruan plagën e saj si një kujtim të vazhdueshëm dhe se veprimi i hirit shkakton një përvojë që nuk përmbahet plotësisht në çastin kronologjik. Këto dy bindje na bëjnë të pranojmë se gjendemi përballë një rrugëtimi mistik që tejkalon përpjekjet e arsyes dhe shpreh atë që na sugjeron vetë Fjala e Hyjit. «Por – shkruan Papa Piu XI – si mund të thuhet se Krishti mbretëron i lum në Parajsë, nëse ai mund të ngushëllohet nga këto akte shpërblimi? Kësaj pyetjeje mund t'i përgjigjemi me fjalët e Shën Augustinit, që janë shumë të përshtatshme: “Ma jep një shpirt që e do, dhe ai do ta kuptojë çfarë them” (*In Ioannis evangelium*, XXVI, 4). Çdo shpirt që ka një dashuri të zjarrtë për Hyjin, nëse me nderim shikon në të shkuarën, duke medituuar sheh e sodit Jezusin që vuan për njeriun, i munduar, ndër dhimbjet më të mëdha, “për ne njerëzit dhe për shpëtimin tonë”, thuajse i shkatërruar nga trishtimi, nga ankthi e nga çnderimet, madje “i ndrydhur për shkak të fajeve tona” (*Is* 53,5), dhe duke na sjellë shërim pikërisht nga ato plagë. Sa me më shumë vërtetësi që shpirtrat e devotshëm i meditojnë këto gjëra, aq më qartë e shohin

se mëkatet e njerëzimit, pavarësisht nga koha kur janë kryer, qenë arsyeja pse Biri i Hyjit iu dorëzua vdekjes».¹⁵⁸

156. Ky mësim i Piut XI duhet të mbahet parasysh. Njëmend, kur Shkrimi thotë se besimtarët që nuk jetojnë sipas fesë së tyre «e kryqëzojnë përsëri Birin e Hyjit» (*Heb* 6,6), ose kur duroj vuajtje për të tjerët «plotësoj në trupin tim çka u mungon mundimeve të Krishtit» (*Kol* 1,24), ose që Krishti në Mundimin e tij është lutur jo vetëm për dishepujt e asaj kohe, por «edhe për të gjithë ata, që, për shkak të fjalës së tyre, do të besojnë në mua» (*Gjn* 17,20), është duke thënë diçka që i thyen skemat tona të kufizuara. Na tregon se nuk është e mundur të vendosim një “para” dhe “pas” pa asnjë lidhje mes tyre, edhe nëse mendja jonë nuk di ta shpjegojë atë. Ungjilli, në aspektet e tij të ndryshme, nuk duhet vetëm të reflektohet ose të mbahet mend, por edhe të jetohet, si në veprat e dashurisë ashtu edhe në përvojën e brendshme, dhe kjo vlen mbi të gjitha për misterin e vdekjes e të ngjalljes së Krishtit. Ndarjet e përkohshme që përdor mendja jonë duket se nuk e përmbajnë të vërtetën e kësaj përvoje fetare në të cilën shkrihen bashkimi me Krishtin e vuajtur dhe njëkohësisht forca, ngushëllimi dhe miqësia që gëzojmë me të Ngjallurin.

¹⁵⁸ PIO XI, *Let. enc. Misericordissimus Redemptor* (8 maj 1928): AAS 20 (1928), 174.

157. Ne shohim atëherë unitetin e Misterit të Pashkëve, në dy aspektet e tij të pandashme që ndriçohen në mënyrë reciproke. Ky Mister i vetëm, i cili bëhet i pranishëm përmes hirit në dy dimensionet e tij, bën që, ndërsa ne kërkojmë t'i ofrojmë diçka Krishtit për ngushëllimin e tij, vetë vuajtjet tona ndriçohen dhe shndërrohen nga drita pashkore e dashurisë. Ajo që ndodh është se ne marrim pjesë në këtë Mister në jetën tonë konkrete, sepse vetë Krishti më parë deshi të merrte pjesë në jetën tonë, deshi ta jetonte në mënyrë të hershuar si krye atë që do ta jetonte trupi i tij kishtar, si në plagët ashtu edhe në ngushëllimet. Kur jetojmë në hirin e Hyjit, kjo pjesëmarrje e ndërsjellët bëhet një përvojë shpirtërore. Me një fjalë, i Ngjalluri, nëpërmjet veprimit të hirit të tij, e bën të mundur që të bashkohemi në mënyrë të mistershme me Mundimin e tij. Këtë gjë e dinë zemrat e besimtarëve që e jetojnë gëzimin e ringjalljes, por në të njëjtën kohë dëshirojnë të marrin pjesë në fatin e Zotit të tyre. Janë të gatshëm për këtë pjesëmarrje me vuajtjet, lodhjet, zhgënjimet dhe frikën, që janë pjesë e jetës së tyre. Ata nuk e jetojnë këtë Mister në vetmi, sepse këto plagë janë njëlloj një pjesëmarrje në fatin e trupit mistik të Krishtit që ecën në popullin e shenjtë të Hyjit e që mbart në vetvete fatin e Krishtit në çdo kohë dhe vend të historisë. Devocioni i ngushëllimit nuk është a-historik apo abstrakt, ai bëhet mish e gjak në rrugëtimin e Kishës.

Pikëllimi

158. Dëshira e papërmbajtshme për të ngushëlluar Krishtin, e cila vjen nga dhimbja që bashkëmbart seditja e asaj që Ai vuajti për ne, ushqehet edhe nga njohja e sinqertë e skllavërisë sonë, e kapjeve, e mungesës së gëzimit në fe, e kërkimeve të kota dhe, përtej mëkateve konkrete, e mungesës së përkimit të zemrës me dashurinë dhe planin e tij. Është një përvojë që na pastron, sepse dashuria ka nevojë për pastrimin e lotëve që në fund na lënë më të etur për Hyjin dhe më pak të fiksuar pas vetes.

159. Ne vërejmë se sa më e thellë që bëhet dëshira për të ngushëlluar Zotin, aq më i thellë bëhet pikëllimi i zemrës fetare, i cili «nuk është një ndjenjë faji që na rrëzon, nuk është një skrupull që paralizon, por një shporim i dobishëm që djeg nga brenda dhe shëron, sepse zemra, kur e sheh të keqen e vet dhe e njeh veten mëkatore, hapet, mirëpret veprimin e Shpirtit Shenjt, uji i gjallë që të trondit dhe bën të rrjedhin lotët për faqe [...]. Nuk bëhet fjalë për të qarë mbi vetveten, siç tundohemi ta bëjmë shpeshherë. [...] Përkundrazi, të kesh lot pikëllimi do të thotë të pendohesh seriozisht se e ke trishtuar Hyjin me mëkat; do të thotë të pranojmë se jemi gjithmonë në borxh me Hyjin [...]. Ashtu si një pikë gërryen një gur, kështu lotët gërryejnë dalëngadalë zemrat e ngurtësuar. Në këtë mënyrë

vërejmë mrekullinë e trishtimit, të trishtimit të mirë që të çon tek ëmbëlsia [...]. Pikëllimi nuk është fryt i punës sonë, por është një hir dhe si i tillë duhet kërkuar në lutje».¹⁵⁹ Është të kërkoksh të ndiesh «dhimbje me Krishtin e braktisur, mundim me Krishtin e munduar, lot, pikëllim të thellë për pikëllimin e madh që Krishti ka vuajtur për mua».¹⁶⁰

160. Prandaj, kërkoj që askush të mos i vërë në lojë shprehjet e zellit fetar të popullit të shenjtë e besnik të Hyjit, i cili në devotshmërinë e vet popullore kërkon të ngushëllojë Krishtin. Dhe ftoj secilin që ta pyesë veten nëse nuk ka më shumë racionalitet, më shumë vërtetësi e më shumë urti në disa shpërfaqje të kësaj dashurie që kërkon të ngushëllojë Zotin sesa në aktet e ftohta, të largëta, të llogaritura dhe minimale të dashurisë, të cilat i bëjmë ne që pretendojnë se kemi një fe më të reflektuar, të kultivuar e të pjekur.

Të ngushëlluar për të ngushëlluar

161. Në këtë soditje të Zembrës së Krishtit që u dhurua deri në fund, ne ngushëllohem. Dhimbja që ndiejmë në zemrat tona ia lë vendin besimit tërësor dhe në fund ajo që mbetet është mirënjohja, përzemërsia, paqja; mbetet dashuria e tij që mbretëron në jetën tonë.

¹⁵⁹ *Homilia në Meshën Krizmale*, 28 mars 2024: *Osservatore Romano*, 28 mars 2024, fq. 2.

¹⁶⁰ SHËN INJACI I LOYOLËS, *Esercizi Spirituali*, 203, Romë 1984, 160.

Pikëllimi «nuk shkakton ankth, por e lehtëson shpirtin nga barrët, sepse vepron në plagën e mëkatit, duke na përgatitur që të marrim përkëdheljen e Zotit pikërisht aty».¹⁶¹ Dhe vuajtja jonë bashkohet me atë të Krishtit në kryq, sepse kur ne themi se hiri na mundëson që t'i tejkalojmë të gjitha distancat, kjo do të thotë gjithashtu se Krishti, kur vuan, bashkohen me të gjitha vuajtjet e dishepujve të tij gjatë historisë. Kështu, nëse vuajmë, mund të përjetojmë ngushëllimin e brendshëm të vetëdijes se vetë Krishti vuan me ne. Me dëshirën për ta ngushëlluar atë, ne dalim të ngushëlluar.

162. Por në një farë pike të kësaj soditjeje të zemrës fetare, duhet të jehojë thirrja dramatike e Zotit: «Ngushëllojeni, ngushëllojeni popullin tim» (Is 40,1). Dhe në mendje na vijnë fjalët e Shën Palit, i cili na kujton se Hyji na ngushëllon «në të gjitha vështirësitë tona, që edhe ne të mund t'i ngushëllojmë të gjithë ata që gjenden në vështirësi, me atë ngushëllim, me të cilin Hyji na ngushëllon ne» (2 Kor 1,4).

163. Kjo gjë tani na fton që të kërkojmë të thellojmë dimensionin bashkësior, social e misionar të çdo devocioni autentik ndaj Zemrës së Krishtit. Njëmend, në atë moment në të cilin Zemra e Krishtit na çon tek Ati, ajo na dërgon te vëllezërit tanë. Në frytet e

¹⁶¹ *Homilia në Meshën Krizmale*, 28 mars 2024: *Osservatore Romano*, 28 mars 2024, fq. 2.

shërbimit, vëllazërisë dhe misionit që prodhon Zemra e Krishtit nëpërmjet nesh, përmbushet vullneti i Atit. Kështu mbyllet rrethi: «Me këtë gjë lavdërohet im Atë: nëse jepni shumë fryt» (*Gjn* 15,8).

V DASHURI PËR DASHURI

164. Në përvojat shpirtërore të Shën Margaritës, së bashku me deklaratën e zjarrtë të dashurisë së Jezusit, gjejmë edhe një jehonë të brendshme që thërret për të dhënë jetën. Të dish se jemi të dashur dhe të vendosim gjithë besimin tonë në këtë dashuri nuk do të thotë të heqim të gjitha kapacitetet tona për të dhënë, nuk do të thotë të heqim dorë nga dëshira e papërmbajtshme për të dhënë një përgjigje me kapacitetet tona të vogla dhe të kufizuara.

NJË ANKIM DHE NJË KËRKESË

165. Duke u nisur nga shfaqja e dytë e madhe dhënë Shën Margaritës, Jezusi shpreh dhimbjen e tij sepse dashuria e tij e madhe për njerëzit «nuk merr tjetër si shkëmbim përveçse mosmirënjohje dhe shpërfillje», «ftohtësi e refuzime». «Kjo – thotë Zoti – më bën të vuaj më shumë se gjithçka që kam vuajtur në Mundimin tim».¹⁶²

¹⁶² SHËN MARGERITA MARIA ALACOQUE, *Autobiografia*, n. 55, Romë 1983, 134.

166. Jezusi flet për etjen e tij për të marrë dashuri, duke na treguar se Zemra e tij nuk është shpërfillëse ndaj reagimit tonë përballë dëshirës së tij: «Unë jam i etur, me një etje kaq të zjarrtë për të marrë dashuri nga njerëzit në Sakramentin tejet të Shenjtë, sa që digjem. Megjithatë nuk gjej askënd që, sipas dëshirës sime, përpiqet të ma shuajë etjen duke iu përgjigjur dashurisë sime».¹⁶³ Kërkesa e Jezusit është dashuria. Kur zemra fetare e zbulon këtë, përgjigja që lind spontanisht nuk është një kërkim i mundimshëm për sakrifica ose thjesht përmbushja e një detyre të rëndë, por është një çështje dashurie: «Mora prej Hyjit tim hire të jashtëzakonshme të Dashurisë së tij; u ndjeva e shtyrë nga dëshira për t'ia kthyer dashuri për dashuri».¹⁶⁴ Kështu mëson Leoni XIII, duke shkruar se, nëpërmjet figurës së Zemrës së Shenjtë, dashuria hyjnore e Krishtit «na nxit që t'ia kthejmë dashuri për dashuri».¹⁶⁵

TA PËRZGJASIM DASHURINË E TIJ TE VËLLEZËRIT

167. Ne duhet të kthehemi te Fjala e Hyjit për të kuptuar se përgjigja më e mirë ndaj dashurisë së Zemrës së tij është dashuria për vëllezërit; nuk ka gjest më të madh që mund t'i ofrojmë atij për t'ia kthyer

¹⁶³ EAD., *Lettera* 133, 10: *Scritti autobiografici*, Romë 1984, 182-183.

¹⁶⁴ EAD., *Autobiografia*, n. 92, *Vep. cit.*, 180.

¹⁶⁵ Let. enc. *Annum Sacrum* (25 maj 1899): ASS 31 (1898-99), 649.

dashuri për dashuri. Fjala e Hyjit e thotë me qartësinë më të plotë:

«Çkado bëtë për njërin ndër këta vëllezërit e mi më të vegjël, e bëtë për mua» (Mt 25,40).

«I tërë Ligji përmblihet në këtë urdhër: “Duaje të afërmin tënd porsì vetveten!”» (Gal 5,14).

«Ne e dimë se kemi kaluar prej vdekjes në jetë, për arsye se i duam vëllezërit. Kush nuk ka dashuri, mbetet në vdekje» (1 Gjn 3,14).

«Kush nuk e do vëllain e vet që e sheh, Hyjin që nuk e sheh, s’mund ta dojë» (1 Gjn 4,20).

168. Dashuria për vëllezërit nuk prodhohet, nuk është rezultat i përpjekjeve tona natyrore, por kërkon një shndërrim të zemrës sonë egoiste. Atëherë lind spontanisht lutja mjaft e njohur: “Jezus, bëj që zemra jonë t’i përngjajë zemrës sate”. Pikërisht për këtë arsye, ftesa e Shën Palit nuk ishte: “Sforcohuni që të bëni vepra të mira”. Ftesa e tij ishte pikërisht: «Kini në ju po ato ndjenja që ishin në Krishtin Jezus» (Fil 2,5).

169. Është mirë të kujtojmë se në Perandorinë Romake shumë të varfër, ardhacakë dhe shumë njerëz të tjerë të përjashtuar, gjenin te të krishterët respekt, dashuri dhe kujdes. Kjo shpjegon arsyetimin e perandorit apostat Julian, i cili pyeste se pse të krishterët janë kaq të respektuar e të ndjekur, dhe besonte se një nga arsyet

ishte angazhimi i tyre për të ndihmuar të varfrit dhe ardhacakët, duke qenë se Perandoria i shpërfillte dhe i përçmonte ata. Për këtë perandor ishte e papranueshme që të varfrit e tij të mos merrnin ndihmë prej tij, ndërsa të krishterët e urryer «ushqenin të varfrit e tyre, por edhe tonët».¹⁶⁶ Në një letër ai ndalet veçanërisht në urdhrin për të krijuar institucione bamirësie për të garuar me të krishterët e për të tërhequr respektin e shoqërisë: «Hap në të gjitha qytetet bujtina të shumta, që ardhacakët të gëzojnë nga humaniteti ynë. [...] Mësoji grekët me vepra bamirësie».¹⁶⁷ Por ai nuk ia arriti qëllimit, sigurisht, sepse pas veprave të tilla nuk qëndronte dashuria e krishterë, e cila i njihte çdo personi një dinjitet unik.

170. Duke e identifikuar veten me më të voglin e shoqërisë (krh. Mt 25,31-46), «Jezusi solli risinë e madhe të njohjes së dinjitetit të çdo personi, dhe veçanërisht të atyre njerëzve që cilësoheshin si “të padenjë”. Ky parim i ri në historinë njerëzore, sipas të cilit, qenia njerëzore, sa më e dobët, më e mjerë dhe më e vuajtur, deri në humbjen e “figurës” së vet njerëzore, aq më e “denjë” është për respekt dhe dashuri, ka ndryshuar fytyrën e botës, duke u dhënë jetë institucioneve që kujdesen për njerëzit në kushte të

¹⁶⁶ JULIANI, *Ep. XLIX ad Arsacium Pontificem Galatiae*, Mainz 1828, 90-91.

¹⁶⁷ Po aty.

vështira: të porsalindurit e braktisur, jetimët, të moshuarit e mbetur vetëm, të sëmurët mendorë, njerëzit që vuajnë nga sëmundje të pashërueshme apo keqformime të rënda, ata që jetojnë në rrugë».¹⁶⁸

171. Edhe nga pikëpamja e plagës së Zemrës së tij, të hedhësh shikimin te Zoti, i cili «i mori lëngatat tona e i mbarti sëmundjet tona» (Mt 8,17), na ndihmon që t'u kushtojmë më shumë vëmendje vuajtjeve dhe nevojave të të tjerëve, na bën të fortë për të marrë pjesë në veprën e tij të lirimit, si instrumente për përhapjen e dashurisë së tij.¹⁶⁹ Nëse e sodisim dhurimin e vetvetes që Krishti ka bërë për të gjithë, atëherë pyetja se pse nuk jemi në gjendje që ta japim jetën për të tjerët, bëhet e pashmangshme: «Me këtë gjë e njohëm dashurinë: Jezusi e dhuroi jetën e vet për ne. Edhe ne e kemi për detyrë ta japim jetën tonë për vëllezër» (1 Gjn 3,16).

DISA JEHONA NË HISTORINË E PËRSHPIRTËRISË

172. Ky bashkim mes devocionit ndaj Zemrës së Jezusit dhe angazhimit ndaj vëllezërve dhe motrave

¹⁶⁸ DIKASTERI PËR DOKTRINËN E FESË, Dek. *Dignitas infinita* (2 prill 2024), 19: *Osservatore Romano*, 8 prill 2024.

¹⁶⁹ Krh. BENEDETTO XVI, *Lettera al Preposito Generale della Compagnia di Gesù in occasione del 50° anniversario dell'Enciclica Haurietis Aquas* (15 maj 2006): AAS 98 (2006), 461.

përshton historinë e përshtypshme të krishterë. Le të shohim disa shembuj.

Të jemi një burim për të tjerët

173. Duke filluar nga Origjeni, disa Etër të Kishës e kanë interpretuar tekstin e Gjonit 7,38 – «lumenj uji të gjallë do të rrjedhin prej barkut të tij» – duke iu referuar vetë besimtarit, edhe pse është rrjedhojë e faktit që ai vetë ka pirë prej Krishtit. Kështu bashkimi me Krishtin synon jo vetëm të shuajë etjen vetjake, por edhe të na bëjë një burim uji të freskët për të tjerët. Origjeni thoshte se Krishti e realizon premtimin e tij duke bërë që nga ne të rrjedhin lumenj uji: «Shpirti i njeriut, i cili është sipas shëmbëllesës së Hyjit, mund të përmbajë në vetvete dhe të prodhojë nga vetja puse, burime e lumenj»¹⁷⁰

174. Shën Ambrozi porosiste besimtarin që të pinte nga Krishti «derisa të vërshonte në të gurra e ujit që buron për jetën e amshuar».¹⁷¹ Mario Vittorino pohonte se Shpirti Shenjt dhurohet me aq begati sa «kushdo që e pranon atë bëhet një bark nga ku rrjedhin lumenj uji të gjallë».¹⁷² Shën Augustini thoshte se ky lum që rrjedh nga besimtari është dashamirësia.¹⁷³

¹⁷⁰ *In Num. homil.* 12, 1: PG 12, 657.

¹⁷¹ *Epist.* 29, 24: PL 16, 1060.

¹⁷² *Adv. Arium* 1, 8: PL 8, 1044.

¹⁷³ *Tract. in Joannem* 32, 4: PL 35, 1643.

Shën Tomë Akuini e ka përsëritur këtë ide me bindjen se kur dikush «nxiton që t'ua kalojë të tjerëve dhuratat e ndryshme të hirit që ka marrë nga Hyji, nga kraharori i tij buron ujë i gjallë».¹⁷⁴

175. Njëmend, nëse «flija e Kryqit, e ofruar me një shpirt të dashur e të bindur, paraqet një shlyerje të bollshme e të pafundme për fajet e gjinisë njerëzore»,¹⁷⁵ Kisha, e cila lind nga Zemra e Krishtit, për zgjat dhe për çon në çdo kohë e vend efektet e të vetmit Mundim shëlbues, të cilat i orientojnë njerëzit te bashkimi i drejtpërdrejtë me Zotin.

176. Në gjirin e Kishës, ndërmjetësimi i Marisë, ndërmjetësuese dhe nënë, mund të kuptohet vetëm «si një pjesëmarrje në këtë burim të vetëm që është ndërmjetësimi i vetë Krishtit»,¹⁷⁶ Shëlbuesi i vetëm dhe «Kisha nuk ngurron ta njohë këtë funksion vartës të Marisë».¹⁷⁷ Njëmend, devocioni ndaj zemrës së Marisë nuk dëshiron t'i heqë asgjë të vetmit adhurim ndaj Zemrës së Krishtit, por ta nxisë atë: «Funksioni amnor i Marisë kundrejt njerëzve nuk e errëson apo pakëson në asnjë mënyrë këtë ndërmjetësim unik të

¹⁷⁴ In Ev. S. Joannis, kap. VII, lectio 5.

¹⁷⁵ PIO XII, Let. enc. *Haurietis Aquas* (15 maj 1956) II: AAS 48 (1956), 321.

¹⁷⁶ SHËN GJON PALI II, Let. enc. *Redemptoris Mater* (mars 1987), 38: AAS 79 (1987), 411.

¹⁷⁷ KONCILI III I VATIKANIT, Kusht. dogm. *Lumen gentium*, 62.

Krishtit, por ia shpërfaq efikasitetin». ¹⁷⁸ Falë burimit të pamasë që rrjedh nga kraharori i shporuar i Krishtit, Kisha, Maria dhe të gjithë besimtarët, në mënyra të ndryshme, bëhen kanale uji të gjallë. Në këtë mënyrë vetë Krishti e shpalos lavdinë e tij në vogëlsinë tonë.

Vëllazëria mistike

177. Shën Bernardi, ndërsa ftonte për bashkim me Zemrën e Krishtit, përdorte pasurinë e këtij devocioni për të propozuar një ndryshim jete të bazuar mbi dashurinë. Ai besonte se ishte i mundur një shndërrim i anës afektive, e skllavëruar kjo nga kënaqësitë, e që nuk lirohet përmes bindjes së verbër ndaj një urdhri, por përmes një përgjigjeje ndaj ëmbëlsisë së dashurisë së Krishtit. E keqja tejkalohet me të mirën, e keqja mposhtet me rritjen e dashurisë: «Duaje, pra, Zotin, Hyjin tënd, me gjithë afektin e zemrës, duaje atë me gjithë vëmendjen dhe kujdesin e arsyes, duaje atë pastaj me të gjitha fuqitë e tua; mos ki frikë të vdesësh për dashuri të tij [...]. Qoftë Zoti Jezus i ëmbël dhe i këndshëm për afektin tënd, kundër joshjeve të kënaqshme, por shkatërruese të jetës mishërore; ëmbëlsia fitoftë mbi ëmbëlsinë, ashtu si gozhda nxjerr gozhdën». ¹⁷⁹

¹⁷⁸ Po aty, 60.

¹⁷⁹ *Sermones super Cant.*, XX, 4: PL 183, 869.

178. Shën Françesku i Sales ndriçohej mbi të gjitha nga kërkesa e Jezusit: «pranoni t’ju mësoj unë që jam zemërbutë e i përvujtë» (Mt 11,29). Në këtë mënyrë, thoshte ai, ne grabisim zemrën e Zotit në gjërat më të thjeshta e më të zakonshme: «Ai do të jetë i kënaqur me ne vetëm nëse kujdesemi që ta shërbejmë mirë në gjëra të rëndësishme e të spikatshme, si dhe në ato të vogla e që s’bien në sy; me të dyja, ne mund t’ia grabisim zemrën [...]. Gjestet e vogla e të përditshme të dashurisë, një dhimbje koke, një dhimbje dhëmbi, një parehati, një çudi e burrit ose gruas, një vazo e thyer, një inat, një kërveshje, humbja e një doreze, e një unaze, e një shamie; ajo përpjekje e vogël për të shkuar në shtrat më herët në mbrëmje dhe për t’u ngritur herët në mëngjes për t’u lutur, për të marrë kungimin; ai pak turp që ndjen njeriu kur bën një vepër devocioni në publik; me pak fjalë, të gjitha pengesat e vogla të pranuar e të përqafluara me dashuri i japin kënaqësi të pafund Mirësisë hyjnore».¹⁸⁰ Por, në fund të fundit, çelësi i përgjigjes sonë ndaj dashurisë së Zemrës së Krishtit është dashuria për të afërmin: «Një dashuri e qëndrueshme, e vazhdueshme, e pandryshueshme, e cila, duke mos u ndalur në vogëlsira, as në cilësitë a kushtet e njerëzve, nuk i nënshtrohet ndryshimeve ose antipatisë. [...] Zoti ynë

¹⁸⁰ *Introduzione alla vita devota*, p. III, k. XXXV: *Opere complete di Francesco di Sales*, v. 3: Filotea. *Introduzione alla vita devota*, Romë 2009, 220-221.

na do pa ndërprerje, i duron të metat tona si dhe papërsosmëritë tona; prandaj duhet të bëjmë të njëjtën gjë ndaj vëllezërve tanë, duke mos u lodhur kurrë së duruari».¹⁸¹

179. Shën Charles de Foucauld dëshironte të imitonte Jezusin, të jetonte si Ai, të vepronte siç vepronte Ai, të bënte gjithmonë atë që do të kishte bërë Jezusi në vendin e tij. Për ta realizuar plotësisht këtë synim, atij i duhej të përngjashmohej me ndjenjat e Zemrës së Krishtit. Kështu shprehja “dashuri për dashuri” shfaqet edhe një herë, kur thotë: “Dëshirë për vuajtje për t’ia kthyer dashurinë me dashuri; [...] për të marrë pjesë në veprën e tij, të ofrimit të vetes sime me të, pavarësisht asgjësë që jam, si fli, si viktimë, për shenjtërimin e njerëzve».¹⁸² Dëshira për të çuar dashurinë e Jezusit, angazhimi i tij misionar ndër më të varfrit e më të harruarit e tokës, e shtyu që të merrte si moton të tij *Iesus Caritas*, me simbolin e Zemrës së Krishtit që sipër ka një kryq.¹⁸³ Nuk ishte një vendim sipërfaqësor: «Me gjithë forcën time përpiqem t’ua tregoj, t’ua vërtetoj këtyre vëllezërve të gjorë, që kanë humbur

¹⁸¹ *Predikim në të Dielën XVII, pas Rrëshajëve.*

¹⁸² *Gesù, la sua Passione, Ritiro fatto a Nazaret, 5-15 novembre 1987:* CHARLES DE FOUCAULD, *La vita nascosta. Ritiri in Terra Santa* (1897-1900), Romë 1974, 72.

¹⁸³ Nga 19 marsi i vitit 1902 të gjitha letrat e tij mbajnë shënimin me fjalët *Iesus Caritas* të veçuara nga një zemër që sipër mban një kryq.

rrugën, se feja jonë është e gjitha dashuri, e gjitha vëllazëri, se emblema e saj është një Zemër».¹⁸⁴ Dhe dëshira e tij ishte që të vendosej me vëllezër të tjerë «në Marok në emër të Zembrës së Jezusit».¹⁸⁵ Në këtë mënyrë, vepra e tyre ungjillëzuese do të kishte qenë një rrezatim: «Dashuria duhet të rrezatojë nga vëllazëritë, sikurse rrezaton nga zemra e Jezusit».¹⁸⁶ Kjo dëshirë e bëri atë gradualisht një vëlla universal, sepse, duke lejuar që të formësohej nga Zemra e Krishtit, dëshironte që të mirëpriste në zembrën e tij vëllazërore mbarë njerëzimin e vuajtur: «Zemra jonë, si ajo e Kishës, si ajo e Jezusit, duhet të përqafojë të gjithë njerëzit».¹⁸⁷ «Dashuria e Zembrës së Jezusit për njerëzit, ajo dashuri që Ai e dëfton në Mundimin e Tij, ja, ajo që duhet të kemi për të gjitha qeniet njerëzore».¹⁸⁸

¹⁸⁴ *Lettera a Don Huvelin*, 15 korrik 1904: *Opere spirituali*, Romë 1983, 633.

¹⁸⁵ *Lettera a Dom Martin*, 25 janar 1903: CHARLES DE FOUCAULD, «*Cette chère dernière place*». *Lettres à mes frères de la Trappe*, Paris 2012, 311.

¹⁸⁶ Cituar në RENÉ VOILLAUME, *Les fraternités du Père de Foucauld*, Paris, 1946, 173.

¹⁸⁷ *Meditazioni dei santi Vangeli sui passi relativi a quindici virtù*, Nazaret 1897-1898, *Carità* 77 (Mt 20,28): CHARLES DE FOUCAULD, *Meditazioni sui passi dei vangeli relativi a Dio solo, fede, speranza, carità* (1897-1898), Romë 1973, 325.

¹⁸⁸ Po aty, *Carità* 90 (Mt 27,30): *Vep. cit.*, 338.

180. Dom Huvelin, drejtues shpirtëror i Shën Charles de Foucauld-it, thoshte se «kur Zoti ynë jeton në një zemër, ai i jep asaj këto ndjenja dhe kjo zemër ulet te të vegjlit. E tillë ishte gatishmëria e zemrës së një Vinçens de Pauli. [...] Kur Zoti ynë jeton në shpirtin e një prifti, ai e përkul atë drejt të varfërve».¹⁸⁹ Është e rëndësishme të vërejmë se si ky përkushtim i Shën Vinçensit, të cilin e përshkruan Dom Huvelin, ushqehet nga devocioni ndaj Zemrës së Krishtit. Vinçensi nxiste që të nxirrnin «nga zemra e Zotit tonë ndonjë fjalë ngushëllimi për të sëmurin e varfër».¹⁹⁰ Që kjo gjë të realizohet, është e nevojshme që zemra të jetë shndërruar nga dashuria dhe butësia e Zemrës së Krishtit, dhe Shën Vinçensi e përsëriste shpeshherë këtë bindje në predikimet dhe këshillat e tij, aq sa u bë një element i spikatur i Kushtetutës së Kongregatës së tij: «Të gjithë do të bëjnë përpjekjet më të mëdha për ta përvetësuar këtë mësim të Jezusit: “pranoni t’ju mësoj unë që jam zemërbutë e i përvujtë”. duke pasur parasysh, sikurse thotë vetë Ai, se me butësi zotërohet toka, sepse me praktikën e këtij virtyti fitohen zemrat e njerëzve për t’i kthyer te Hyji, diçka që nuk e arrijnë

¹⁸⁹ H. HUVELIN, *Quelques directeurs d’âmes au XVII siècle*, Paris 1911, 97.

¹⁹⁰ Krh. *Conferenze alle Figlie della Carità*, 85 (11 nëntor 1657), “Servizio ai malati, cura della propria salute” (*Regole comuni*, nen. 12-16): SHËN VINCENZO DE’ PAOLI, *Opere*, v. 9, Romë 2008, 757.

ata që sillen ndaj të afërmit në mënyrë të fortë e të ashpër».¹⁹¹

SHLYERJA: TË NDËRTOJMË MBI RRËNOJA

181. E gjithë kjo na lejon të kuptojmë, në dritën e Fjalës së Hyjit, çfarë domethënieje duhet t'i japim “shlyerjes” që i ofrohet Zemrës së Krishtit, çfarë Zoti pret vërtet që ne të riparojmë me ndihmën e hirit të tij. Ka pasur shumë diskutime mbi këtë temë, por Shën Gjon Pali II ka ofruar një përgjigje të qartë për të na orientuar ne të krishterëve sot drejt një fryme shlyerjeje më në përkim me Ungjillin.

Domethënia shoqërore e shlyerjes ndaj Zemrës së Krishtit

182. Shën Gjon Pali II ka shpjeguar se duke u ofruar së bashku me Zemrën e Krishtit, «mbi rrënojat e grumbulluara nga urrejtja e dhuna, mund të ndërtohet qytetërimi i dashurisë, aq shumë i dëshiruar, mbretëria e zemrës së Krishtit»; kjo gjë kërkon patjetër që ne të jemi në gjendje të «bashkojmë dashurinë birnore ndaj Hyjit me dashurinë për të afërmin»; mirë atëherë, «kjo është shlyerja e vërtetë që kërkon Zemra e

¹⁹¹ *Costituzioni e Statuti della Congregazione della Missione*, Romë 1984, 110.

Shpëtimtarit». ¹⁹² Së bashku me Krishtin, jemi të thirrur të ndërtojmë, mbi rrënojat që lëmë në këtë botë me mëkatin tonë, një qytetërim të ri dashurie. Kjo do të thotë që të shlyejmë ashtu si Zemra e Krishtit pret prej nesh. Në mes të mjerimit që lë e keqja, Zemra e Krishtit deshi të kishte nevojë për bashkëpunimin tonë për të rindërtuar të mirën dhe bukurinë.

183. Është e sigurt se çdo mëkat dëmton Kishën dhe shoqërinë, kështu që «çdo mëkati mund t'i atribuohet [...] karakteri i një mëkati shoqëror», edhe pse kjo vlen mbi të gjitha për disa mëkate që «përbëjnë, për vetë objektin e tyre, një agresion të drejtpërdrejtë kundër të afërmit». ¹⁹³ Shën Gjon Pali II ka shpjeguar se përsëritja e këtyre mëkateve ndaj të tjerëve shpesh çon në konsolidimin e një “strukture mëkati” që ndikon në zhvillimin e popujve. ¹⁹⁴ Kjo është shpeshherë pjesë e një mendësie mbizotëruese që e çmon normale ose racionale atë që në realitet është vetëm egoizëm dhe indiferencë. Një fenomen i tillë mund të përkufizohet si tjetërsim shoqëror: «Një shoqëri tjetërsohet kur në format e saj të organizimit shoqëror, të prodhimit e të konsumit, e bën më të vështirë realizimin e këtij

¹⁹² *Lettera al Preposito Generale della Compagnia di Gesù* (Paray-le-Monial, 5 tetor 1986); *Osservatore Romano*, 6 tetor 1986, fq. 7.

¹⁹³ SHËN GJON PALI II, Nxiti. ap. pas sin. *Reconciliatio et Paenitentia* (2 dhjetor 1984), 16; AAS 77 (1985), 213. 217.

¹⁹⁴ Krh. ID., Let. enc. *Sollicitudo rei socialis* (30 dhjetor 1987), 36; AAS 80 (1988), 561-562.

dhurimi dhe vendosjen e këtij solidariteti ndërnjerëzor». ¹⁹⁵ Nuk është vetëm një normë morale ajo që na shtyn për t'u bërë ballë këtyre strukturave shoqërore të tjetërsuara, që na shtyn për t'i demaskuar ato e për të nxitur një dinamizëm shoqëror që rikthen dhe ndërton të mirën, por është vetë «kthimi i zemrës» që «dikton detyrimin» ¹⁹⁶ për t'i riparuar këto struktura. Është përgjigja jonë ndaj Zemrës së dashur të Jezu Krishtit që na mëson të duam.

184. Pikërisht për shkak se shlyerja ungjillore ka këtë domethënie të fortë shoqërore, veprat tona të dashurisë, të shërbimit e të pajtimit, për të qenë vërtet riparuese, kërkojnë që të jetë Krishti ai që i nxit, i motivon dhe i bën të mundshme. Thoshte gjithnjë Shën Gjon Pali II se për të ndërtuar qytetërimin e dashurisë, njerëzimi i sotëm ka nevojë për Zemrën e Krishtit. ¹⁹⁷ Shlyerja e krishterë nuk mund të kuptohet vetëm si një tërësi veprash të jashtme, të cilat janë gjithashtu të domosdoshme dhe ndonjëherë të admirueshme. Ajo kërkon një përshtirje, një shpirt, një kuptim që i jep forcë, shtysë dhe krijimtari të palodhur. Ka nevojë për jetën, zjarrin dhe dritën që vijnë nga Zemra e Krishtit.

¹⁹⁵ Id., Let. enc. *Centesimus annus* (1 maj 1991), 41: AAS 83 (1991), 844.

¹⁹⁶ *Katekizmi i Kishës Katolike*, n. 1888.

¹⁹⁷ Krrh. *Katekeze*, 8 qershor 1994, 2: *Osservatore Romano*, 9 qershor 1994, fq. 5.

Shlyerja e zemrave të plagosura

185. Për më tepër, një shlyerje thjesht e jashtme nuk mjafton as për botën, as për Zemrën e Krishtit. Nëse secili mendon për mëkatet e veta dhe pasojat e tyre të tjerët, do të zbulojë se riparimi i dëmit të bërë në këtë botë përfshin edhe dëshirën për të dëmshpërblyer zemrat e plagosura, ku është shkaktuar dëmi më i thellë, plaga më e dhimbshme.

186. Shpirti që kërkon të shlyejë «na fton të shpresojmë se çdo plagë mund të shërohet, edhe nëse është e thellë. Një riparim i plotë ndonjëherë duket i pamundur, kur i humbasim përgjithmonë të mirat apo njerëzit e dashur ose kur disa situata janë bërë të pakthyeshme. Por synimi për të riparuar dhe për ta bërë këtë gjë konkretisht është thelbësor për procesin e pajtimit dhe kthimin e paqes në zemër».¹⁹⁸

Bukuria e të kërkuarit falje

187. Nuk mjaftojnë qëllimet e mira; është i domosdoshëm një dinamizëm i brendshëm i dëshirës që shkakton pasoja të jashtme. Në thelb, «shlyerja, për të qenë e krishterë, për të prekur zemrën e personit të fyer dhe për të mos qenë thjesht një akt drejtësie

¹⁹⁸ *Discorso ai partecipanti al colloquio internazionale “Réparer l’irréparable”, nel 350° delle apparizioni di Gesù a Paray-le-Monial, 4 maj 2024: Osservatore Romano, 4 maj 2024, fq. 12.*

përkëmbyese, kërkon paraprakisht dy qëndrime angazhuese: ta pranojmë veten si fajtor dhe të kërkojmë falje. [...] Pikërisht nga kjo njohje e ndershme e dëmit të bërë ndaj vëllait dhe nga ndjenja e thellë dhe e singertë se dashuria është cenuar, lind dëshira për të shlyer». ¹⁹⁹

188. Nuk duhet menduar se njohja e mëkatit përkatës para të tjerëve është diçka poshtëruese ose e dëmshme për dinjitetin tonë njerëzor. Përkundrazi, do të thotë të ndalosh së gënjeri veten, do të thotë ta njohësh historinë tënde ashtu siç është, e shënuar nga mëkati, sidomos kur u kemi bërë keq vëllezërve tanë: «Të akuzosh veten është pjesë e urtisë së krishterë. [...] Kjo është e pëlqyeshme para Zotit, sepse Zoti e pranon zemrën e penduar». ²⁰⁰

189. Pjesë e këtij shpirti të shlyerjes është zakoni për t'u kërkuar falje vëllezërve, gjë që paraqet një fisnikëri të madhe në mes të brishtësisë sonë. Të kërkoresh falje është një mënyrë për të shëruar marrëdhëniet, sepse «rihap dialogun dhe tregon vullnetin për të rivendosur lidhjen në dashurinë vëllazërore. [...] Prek zemrën e vëllait, e ngushëllon dhe nxit tek ai vullnetin për të falur». Kështu, «nëse e pashlyeshmja nuk mund të

¹⁹⁹ Po aty.

²⁰⁰ *Homilia në Meshën e mëngjesit në Domus Sanctae Marthae*, 6 mars 2018: *Osservatore Romano*, 5-6 mars 2018, fq. 8.

shlyhet plotësisht, dashuria mund të rilindë gjithmonë, duke e bërë plagën të përballueshme».²⁰¹

190. Një zemër e aftë për t'u pikëlluar mund të rritet në vëllazëri dhe solidaritet, sepse «kush nuk qan pëson regres, plaket nga brenda, ndërsa kush arrin një lutje më të thjeshtë dhe më thellë, adhurimi e përmallimi para Hyjit, ai piqet. Lidhet gjithnjë e më pak me vetveten dhe gjithnjë e më shumë me Krishtin, e bëhet i varfër në shpirt. Në këtë mënyrë ai ndihet më i afërt me të varfrit, të preferuarit e Hyjit».²⁰² Për rrjedhojë, lind një frymë autentike shlyerjeje, sepse «ai që pendohet thellë në zemrën e vet ndihet më shumë si vëlla i të gjithë mëkatarëve të botës, ndihet më shumë si një vëlla, pa shfaqur epërsi apo ashpërsi në gjykim, por gjithmonë me dëshirën për të dashur e për të shlyer».²⁰³ Ky solidaritet i përfutur nga pikëllimi e bën të mundur njëkohësisht pajtimin. Personi i aftë për t'u pikëlluar, «pa u zemëruar e skandalizuar nga e keqja e kryer nga vëllezërit, qan për mëkatet e tyre. Nuk shkandullohet. Ndodh një lloj përmbysjeje, ku prirja e natyrshme për ta shfajësuar vetveten e për të qenë të

²⁰¹ *Discorso ai partecipanti al Colloquio internazionale "Réparer l'irréparable", nel 350° anniversario delle apparizioni di Gesù a Paray-le-Monial*, 4 maj 2024; *Osservatore Romano*, 4 maj 2024, fq. 12.

²⁰² *Homilia në Meshën Krizmale*, 28 mars 2024; *Osservatore Romano*, 28 mars 2024, fq. 2.

²⁰³ Po aty.

sertë me të tjerët kthehet mbrapsht dhe, me hirin e Hyjit, njeriu bëhet i vendosur me veten dhe i mëshirshëm me të tjerët».²⁰⁴

SHLYERJA: NJË PËRZGJATJE PËR ZEMRËN E KRISHTIT

191. Ekziston një mënyrë tjetër plotësuese lidhur me kuptimin e shlyerjes, e cila na lejon ta vendosim atë në një marrëdhënie edhe më të drejtpërdrejtë me Zemrën e Krishtit, pa përjashtuar nga kjo shlyerje angazhimin konkret ndaj vëllezërve dhe motrave tona për të cilët kemi folur.

192. Në një kontekst tjetër, kam pohuar se «në një farë mënyre, Ai [Hyji] ka dashur ta kufizojë vetveten» dhe «shumë gjëra që ne i çmojmë të këqija, rreziqe ose burime vuajtjesh, në të vërtetë janë pjesë e dhembjeve të lindjes, që na nxisin të bashkëpunojmë me Krijuesin».²⁰⁵ Bashkëpunimi ynë ia lejon fuqisë dhe dashurisë së Hyjit që të përhapet në jetën tonë dhe në botë, ndërsa refuzimi ose shpërfillja bëhen pengesë. Disa shprehje biblike e shprehin këtë gjë në mënyrë metaforike, si atëherë kur Zoti kërkon: «Nëse do të kthehesh, o Izrael, kthehu tek unë!» (*Jer* 4,1). Ose kur, përballë refuzimit të pullit të vet, thotë: «Zemra ime

²⁰⁴ Po aty.

²⁰⁵ Let. enc. *Laudato si'* (24 maj 2015), 80: AAS 107 (2015), 879.

në mua përmalohet, në brendinë time flakë është ndezur dhimbja» (Os 11,8).

193. Megjithëse nuk është e mundur të flitet për një vuajtje të re të Krishtit të lavdishëm, «Misteri pashkor i Krishtit [...] dhe gjithçka që Krishti është, gjithçka që ka bërë dhe ka vuajtur për të gjithë njerëzit, është pjesë e amshimit hyjnor dhe prandaj përqafon të gjitha kohërat dhe bëhet e pranishme në to».²⁰⁶ Porse mund të themi që Ai vetë ka pranuar që ta kufizonte lavdinë ekspansive të ngjalljes së tij, të përmbahej në përhapjen e dashurisë së tij të pamasë e të zjarhtë, për t'i lënë hapësirë bashkëpunimit tonë të lirë me Zemrën e tij. Kjo është aq e vërtetë sa refuzimi ynë e ndalon atë në këtë impuls dhurimi, ashtu si edhe besimi ynë dhe ofrimi i vetvetes krijon një hapësirë, ofron një kanal pa pengesa për zbrazjen e dashurisë së tij. Refuzimi ose shpërfillja jonë kufizojnë efektet e pushtetit të tij dhe frytshmërinë e dashurisë së tij në ne. Nëse Ai nuk gjen besim dhe hapje në mua, dashuria e Tij privohet – sepse Ai vetë deshi kështu – nga shtrirja e saj në jetën time, e cila është unike dhe e papërsëritshme, dhe në botën në të cilën Ai më thërret që ta bëj të pranishme. Kjo nuk vjen nga brishtësia e tij, por nga liria e tij e pafund, nga pushteti i tij paradoksal dhe nga përsosmëria e dashurisë së tij për secilin prej nesh. Kur gjithëpushtetësia e Hyjit shfaqet

²⁰⁶ *Katekizmi i Kishës Katolike*, n. 1085.

në dobësinë e lirisë sonë, «vetëm feja mund ta njohë atë».²⁰⁷

194. Njëmend, Shën Margarita tregon se, në një nga shfaqjet e Krishtit, Ai i foli asaj për Zemrën e Tij të ndezur nga dashuria për ne, që «duke mos i përmbajtur dot brenda vetes flakët e Dashurisë së tij të zjarrtë, ndjen nevojën për t'i përhapur ato».²⁰⁸ Prej momentit që Zoti, i cili mund të bëjë gjithçka, në lirinë e tij hyjnore deshi të kishte nevojë për ne, shlyerja kuptohet si heqje e pengesave që ia vëmë para zgjerimit të dashurisë së Krishtit në botë, me mungesën e besimit, të mirënjohjes e të përkushtimit tonë.

Oferta ndaj Dashurisë

195. Për të reflektuar më mirë mbi këtë mister, na vjen në ndihmë përsëri përshpirtëria ndriçuese e Shën Terezës së Jezusit Fëmijë. Ajo e dinte se disa njerëz kishin zhvilluar një formë ekstreme shlyerjeje, me vullnetin e mirë për t'u dhuruar për të tjerët, që qëndronte në ofrimin e vetvetes si një lloj “rrufepritësi” në mënyrë që të realizohej drejtësia hyjnore: «Mendoja për shpirtrat që ofrohen si viktima të drejtësisë së Hyjit me qëllimin që të devijojnë e të

²⁰⁷ Po aty, n. 268.

²⁰⁸ *Autobiografia*, n. 53, Romë 1983, 131.

tërheqin mbi vete dënimet e caktuara për fajtorët».²⁰⁹ Por, sado e admirueshme që mund të dukej kjo ofertë, ajo sidoqoftë nuk ishte shumë e bindur: «Unë nuk ndihesha fare e shtyrë për ta bërë këtë gjë».²¹⁰ Kjo këmbëngulje mbi drejtësinë, tek e fundit, krijonte bindjen se sakrifica e Krishtit ishte e paplotë ose pjesërisht e efektshme, apo se mëshira e tij nuk ishte mjaft e fortë.

196. Me intuitën e saj shpirtërore, Shën Tereza zbuloi se ekziston një mënyrë tjetër e ofrimit të vetvetes, pa u ndalur te nevoja për të kënaqur drejtësinë hyjnore, por që e lejon dashurinë e pafundme e Zotit të përhapet pa i vënë pengesa: «O Hyji im! A duhet të mbetet dashuria jote e përbuzur, e mbyllur në zemrën tënde? Jam e bindur se nëse do të gjeje shpirta që ofrohen si viktima holokausti ndaj Dashurisë sate, ti do t'i digjje në çast; më duket se do të ishe i lumtur të mos i frenoje fare përrenjtë e butësisë së pafundme që janë në ty».²¹¹

197. Nuk ka asgjë për t'iu shtuar sakrificës së vetme shëlbuese të Krishtit, por është e vërtetë se refuzimi i lirisë sonë nuk e lejon Zemrën e Krishtit që të përhapë në këtë botë “valët e pafundme të butësisë”. Dhe kjo ndodh sepse vetë Zoti deshi ta respektojë një mundësi

²⁰⁹ SHËN TEREZA E JEZUSIT FËMIJË, *Ms A*, 84r°: *Opere complete*, Romë 1997, 209-210.

²¹⁰ Po aty: *Vep. cit.*, 210.

²¹¹ Po aty.

të tillë. Kjo gjë e shqetëson zemrën e Shën Terezës së Jezusit Fëmijë më shumë sesa drejtësia hyjnore, duke qenë se, për të, drejtësia kuptohet vetëm në dritën e dashurisë. E kemi parë se ajo i adhuronte të gjitha përsosmëritë hyjnore nëpërmjet mëshirës dhe kështu ajo i shihte ato të shndërruara, rrezatuese të dashurisë. Ajo thoshte: «Madje edhe Drejtësia (dhe ndoshta edhe më shumë se çdo tjetër) më duket e veshur me dashuri».²¹²

198. Lind kështu akti i saj i ofrimit, jo ndaj drejtësisë hyjnore, por ndaj Dashurisë së mëshirshme: «Ofrohem si viktimë holokausti ndaj Dashurisë sate të mëshirshme, duke t'ju përgjëruar që të më përpish pa reshtur, duke i lënë valët e butësisë së pafund që ndryhen në ty të vërshojnë në shpirtin tim, kështu që unë të bëhem Martire e Dashurisë sate, o Hyji im!». ²¹³ Është e rëndësishme të vërejmë se nuk bëhet fjalë vetëm për të lejuar që Zemra e Krishtit të përhapë bukurinë e dashurisë së tij në zemrat tona, nëpërmjet besimit të plotë, por edhe që nëpërmjet jetës sonë ajo të arrijë të tjerët dhe e ta shndërrojë botën: «Në Zemrën e Kishës, Nëna ime, dua të jem Dashuri! [...]

²¹² EAD., Ms A, 83v^o: *Vep. cit.*, 209; krh. *Lettera 226 a padre Adolfo Roulland*, 9 maj 1897: *Vep. cit.*, 572.

²¹³ EAD., *Offerta di me stessa come Vittima d'Olocausto all'Amore Misericordioso del Buon Dio*, 2r^o-2v^o: *Vep. cit.*, 943.

Kështu ëndrra ime do të realizohet».²¹⁴ Dy aspektet janë të lidhura në mënyrë të pandashme.

199. Zoti e ka pranuar ofertën e saj. Njëmend, pak kohë më vonë ajo vetë tregoi një dashuri të madhe për të tjerët dhe pohoi se ajo vinte nga Zemra e Krishtit që shtrihej përmes saj. Kështu i thoshte motrës së saj Leonia: «Të dua përzemërsisht një mijë herë me më shumë sesa duhen motrat e zakonshme, sepse mund të të dua me Zemrën e Dhëndrit tim qiellor».²¹⁵ Dhe ca kohë më vonë ajo i tha Maurice Bellière: «Sa do të doja t'ju bëja ta kuptoni butësinë e zemrës së Jezusit, atë që ai pret nga ju!».²¹⁶

Integritet dhe harmoni

200. Motra e vëllezër, propozoj që ta zhvillojmë këtë formë shlyerjeje, thënë ndryshe, t'i ofrojmë Zemrës së Krishtit një mundësi të re për të përhapur në këtë botë flakët e dashurisë së tij të zjarrtë. Ndërsa mbetet e vërtetë që shlyerja përfshin dëshirën për të shpëguar dëmet e shkaktuara ndaj Dashurisë së Pakrijuar, qoftë nga neglizhenca apo fyerja,²¹⁷ mënyra më e përshtatshme për ta bërë këtë gjë është që dashuria

²¹⁴ EAD., *Ms B*, 3v^o: *Vep. cit.*, 223.

²¹⁵ EAD., *Lettera 186, a Leonia*, 11 prill 1896: *Vep. cit.*, 521.

²¹⁶ EAD. *Lettera 258, al Reverendo Maurice Bellière*, 18 korrik 1897, 2r^o: *Vep. cit.*, 598.

²¹⁷ Krh. PIU XI, *Let. enc. Miserentissimus Redemptor* (8 maj 1928): *AAS* 20 (1928), 172.

jonë t'i ofrojë Zotit një mundësi përhapjeje, në këmbim të të gjitha atyre rasteve ku dashuria e tij është refuzuar ose mohuar. Kjo ndodh nëse shkojmë përtej “ngushëllimit” të thjeshtë të Krishtit, për të cilin kemi folur në kapitullin e mëparshëm dhe përkthehet në aktet e dashurisë vëllazërore me të cilat shërojmë plagët e Kishës e të botës. Në këtë mënyrë, ne i ofrojmë fuqisë shëruese të zemrës së Krishtit mënyra të reja shprehjeje.

201. Sakrificat dhe vuajtjet e kërkuara nga këto akte dashurie për të afërmin na bashkojnë me Mundimin e Krishtit dhe duke vuajtur me Krishtin në «atë kryqëzim mistik për të cilin flet Apostulli, ne do të mbledhim frytet e bollshme të pajtimit dhe shlyerjes, për ne e për të tjerët».²¹⁸ Vetëm Krishti shpëton me flijimin e tij në kryq për ne, vetëm Ai shëlbën, sepse «Hyji është një i vetëm, një i vetëm është edhe Ndërmjetësi mes Hyjit e njerëzve: Njeriu - Jezu Krishti, i cili e flijoi vetveten si shpërblim për të gjithë njerëzit» (1 Tim 2,5-6). Shlyerja që ne ofrojmë është një pjesëmarrje e pranuar lirisht në dashurinë e tij shëlbuese dhe sakrificën unike. Kështu ne plotësojmë «në trupin [tonë] çka u mungon mundimeve të Krishtit për Trupin e tij - Kishën». (Kol 1,24), dhe është vetë Krishti që zgjat përmes nesh efektet e dhurimit tërësor të tij për dashuri.

²¹⁸ Po aty.

202. Vuajtjet shpeshherë kanë të bëjnë me egon tonë të plagosur, por është pikërisht përvujtëria e Zemrës së Krishtit ajo që na tregon rrugën e përluljes. Hyji deshi të vinte te ne duke e asgjësuar veten, duke u bërë i vogël. Edhe Besëlidhja e Vjetër e mëson këtë gjë nëpërmjet metaforave të ndryshme të cilat paraqesin një Hyj që hyn në gjërat e vogla të historisë dhe lejon të refuzohet nga populli i tij. Dashuria e tij ndërlidhet me jetën e përditshme të popullit të dashur dhe bëhet lypës për një përgjigje, sikur të kërkonte leje për ta treguar lavdinë e vet. Nga ana tjetër, «ndoshta vetëm një herë, me fjalët e tij, Zoti Jezus iu referua zemrës së tij. Dhe ka nxjerrë në pah këtë veçori të vetme: “zemërbutë e i përvujtë”. Sikur të donte të thoshte se vetëm në këtë mënyrë dëshiron ta fitojë njeriun».²¹⁹ Kur Krishti ka thënë: «Pranoni t’ju mësoj unë që jam zemërbutë e i përvujtë» (Mt 11,29) na ka treguar se «për t’u shprehur ai ka nevojë për vogëlsinë tonë, për përluljen tonë».²²⁰

203. Në këtë që thamë është e rëndësishme të vihen re disa aspekte të pandashme, sepse këto veprime dashurie ndaj të afërmit, me të gjitha sakrificat, vetëmohimet, vuajtjet dhe mundimet që ato kërkojnë, e

²¹⁹ SHËN GJON PALLI II, *Katekeze*, 20 qershor 1979: *Osservatore Romano*, 22 qershor 1979, fq. 1.

²²⁰ *Homilia në Meshën e mëngjesit në Domus Sanctae Marthae*, 27 qershor 2014: *Osservatore Romano*, 28 qershor 2014, fq. 8.

kryejnë këtë funksion kur ushqehen nga dashuria e vetë Krishtit. Ai na lejon të duam sikurse Ai ka dashur dhe kështu vetë Ai do dhe shërben nëpërmjet nesh. Nëse nga njëra anë duket se po e zvogëlon dhe asgjëson veten, meqenëse ka dashur ta tregojë dashurinë e tij përmes gjesteve tona, nga ana tjetër, në veprat më të thjeshta të mëshirës, Zemra e tij lavdërohet dhe shfaq tërë madhështinë e vet. Një zemër njerëzore që i bën vend dashurisë së Krishtit nëpërmjet besimit të plotë dhe ia lejon asaj të zgjerohet në jetën e vet me zjarrin e saj, bëhet e aftë që t'i dojë të tjerët si Krishti, duke u bërë e vogël dhe e afërt me të gjithë. Kështu Krishti shuan etjen e vet dhe përhap me lavdi në ne dhe nëpërmjet nesh flakët e dashamirësisë së tij të zjarrtë. Le ta vërejmë harmoninë e bukur që ekziston në gjithë këtë.

204. Së fundi, për ta kuptuar këtë devocion me gjithë pasurinë e tij, është e nevojshme të shtohet, duke marrë parasysh atë që është thënë për dimensionin e tij trinitar, se shlyerja e Krishtit si qenie njerëzore i ofrohet Atit nëpërmjet veprës së Shpirtit Shenjt në ne. Prandaj, shlyerja jonë ndaj Zemrës së Krishtit ka si qëllim fundor Atin, i cili kënaqet kur na sheh të bashkuar me Krishtin ndërsa ofrohemi nëpërmjet Tij, me Të dhe në Të.

205. Propozimi i krishterë është tërheqës kur mund të jetohet e të dëftohet në tërësinë e tij: jo si një strukje në ndjenja fetare ose në rite madhështore. Çfarë kulti do të ishte për Krishtin nëse do të kënaqeshim me një marrëdhënie individuale pa interesimin për të ndihmuar të tjerët që të vuajnë më pak e të jetojnë më mirë? A mund t'i pëlqejë vallë Zemrës që ka dashur aq shumë, nëse ndalemi në një përvojë fetare intime, por pa pasoja vëllazërore dhe shoqërore? Të jemi të sigurtë e ta lexojmë Fjalën e Hyjit në tërësinë e saj. Pikërisht për këtë arsye themi se nuk bëhet fjalë as për një promovim shoqëror pa domethënie fetare, sepse kjo gjë, tek e fundit, do të thotë të kërkojmë për njeriun më pak sesa Hyji dëshiron t'i japë atij. Ja përse na duhet ta mbyllim këtë kapitull duke kujtuar dimensionin misionar të dashurisë sonë për zemrën e Krishtit.

206. Shën Gjon Pali II, përveçse ka folur për dimensionin social të devocionit ndaj Zemrës së Krishtit, i është referuar «shlyerjes, që është bashkëpunim apostolik për shpëtimin e botës».²²¹ Po kështu, kushtimi ndaj Zemrës së Krishtit «i duhet

²²¹ *Mesazh me rastin e 100-vjetorit të kushtimit të njerëzimit ndaj Zemrës hyjnore të Jezusit*, Varshavë, 11 qershor 1999, Solemniteti i Zemrës së Shenjtë të Jezusit, 2: *Osservatore Romano*, 12 qershor 1999, fq. 5.

bashkangjitur veprimt misionar të vetë Kishës, sepse ai i përgjigjet dëshirës së Zemrës së Jezusit për të përhapur në botë, nëpërmjet gjymtyrëve të Trupit të tij, përkushtimin e tij të plotë ndaj Mbretërisë». ²²² Rrjedhimisht, nëpërmjet të krishterëve, «dashuria do të zbrazet në zemrat e njerëzve, në mënyrë që trupi i Krishtit, që është Kisha, të mund të ndërtohet e të ndërtohet gjithashtu një shoqëri drejtësie, paqeje dhe vëllazërie». ²²³

207. Shtrirja e flakëve të dashurisë së Zemrës së Krishtit ndodh edhe në veprën misionare të Kishës, e cila kumton dashurinë e Hyjit të dëftuar në Krishtin. Shën Vincens de Pauli e mësonte shumë mirë këtë gjë kur i ftonte dishepujt e tij që t'i kërkonin Zotit «këtë zemër, këtë zemër që na bën të shkojmë kudo, këtë zemër të Birit të Hyjit, zemrën e Zotit Tonë, [...] që të na përgatisë për të shkuar, sikurse ai do të shkonte [...] e të na dërgojë edhe ne si ata [apostujt] për ta ndezur kudo zjarrin». ²²⁴

²²² Po aty. 1.

²²³ *Letër drejtuar Arqipeshkvit të Lionit me rastin e shtegtimt në Paray-le-Monial, për 100-vjetorin e kushtimit të njerëzimit ndaj Zemrës hyjnore të Jezusit*, 4 qershor 1999: *Osservatore Romano*, 12 qershor 1999, fq. 4.

²²⁴ *Conferenze ai Preti della Missione*, 135 (22 gusht 1655), “Ripetizione dell’Orazione”: SHËN VINCENS DE PAULI, *Opere*, v. 10, Romë 2008, 237-238.

208. Shën Pali VI, duke iu drejtuar Kongregacioneve që përhapnin devocionin ndaj Zemrës së Shenjtë, kujtonte se «nuk ka dyshim që angazhimi baritor dhe zelli misionar do të digjen në mënyrë të gjallë nëse, meshtarët dhe besimtarët, duke pasur si qëllim përhapjen e lavdisë së Hyjit, do të sodisin shembullin e dashurisë së amshuar që Krishti na ka treguar dhe do t'i drejtojnë përpjekjet e tyre për t'i bërë të gjithë njerëzit pjesëmarrës në pasuritë e pashqyrtueshme të Krishtit».²²⁵ Në dritën e Zemrës së Shenjtë, misioni bëhet çështje dashurie dhe rreziku më i madh në këtë mision është që të bëhen e të thuhën shumë gjëra, por pa përfutur te të tjerët një takim fatlum me dashurinë e Krishtit që përqafton dhe shpëton.

209. Misioni, i kuptuar në perspektivën e rrezatimit të dashurisë së Zemrës së Krishtit, kërkon misionarë të dashuruar që lejojnë përsëri të fitohen nga Krishti e që nuk mund të mos e përçojnë këtë dashuri që ua ka ndryshuar jetën e tyre. Prandaj ndiejnë dhembje kur humbet kohë duke diskutuar çështje dytësore ose duke imponuar të vërteta dhe rregulla, sepse shqetësimi i tyre kryesor është të përçojnë atë që përjetojnë dhe, mbi të gjitha, që të tjerët të mund ta perceptojnë mirësinë dhe bukurinë e të Dashurit nëpërmjet përpjekjeve të tyre të varfra. A nuk ndodh kështu me çdo të dashuruar? Vlen të marrim si shembull fjalët me

²²⁵ Let. *Diserti interpretes* (25 maj 1965), 4.

të cilat Dante Aligieri, i dashuruar, u përpoq ta shprehte këtë logjikë:

«Unë them se, duke menduar për vlerën e saj,
Dashuria më vjen aq ëmbël,
saqë, po të mos e humbja guximin,
do të flisja e do të bëja që të gjithë njerëzit të
dashuroheshin». ²²⁶

210. Të flasësh për Krishtin, me dëshmi ose fjalë, në mënyrë të tillë që të tjerët të mos kenë nevojë të bëjnë përpjekje të mëdha për ta dashur atë, kjo është dëshira më e madhe e një misionari të shpirtit. Nuk ka prozelitizëm në këtë dinamikë dashurie: fjalët e atij që është i dashuruar nuk të shqetësojnë, nuk imponojnë, nuk detyrojnë, ato vetëm i shtyjnë të tjerët që të pyesin veten se si është e mundur një dashuri e tillë. Me respektin më të madh për lirinë dhe dinjitetin e tjetrit, i dashuruari thjesht shpreson që t'i jepet mundësia për të folur për këtë miqësi që ia mbush jetën.

211. Krishti të kërkon, duke ruajtur maturinë dhe respektin, që të mos kesh turp për ta pranuar miqësinë tënde me Të. Ai të kërkon që të kesh guximin për t'ua treguar të tjerëve se sa mirë është për ty që e ke takuar Atë: «Kushdo, pra, pranon para njerëzve se është imi,

²²⁶ Vita Nova, XIX, 5-6. «Io dico che pensando il suo valore Amor sì dolce mi si fa sentire, che s'io allora non perdessi ardire, farei parlando innamorar la gente».

edhe unë do të pranoj para Atit tim që është në qiell, se jam i tij» (Mt 10,32). Porse, për zemrën e dashuruar nuk është një detyrim, është një domosdoshmëri e vështirë për t'u përmbajtur: "I mjeri unë nëse nuk e predikoj Ungjillin!" (1 Kor 9,16). «Atëherë në zemrën time u ndez një zjarr i furishëm, u ndrye në eshtrat e mi: u mundova ta mposht, por s'munda!» (Jer 20,9).

Në bashkimin që shërben

212. Misioni për ta dëshmuar Krishtin nuk duhet menduar sikur të ishte diçka vetëm mes meje dhe Atij. Ai jetohet në bashkim me bashkësinë përkatëse e me Kishën. Nëse largohemi nga bashkësia, do të largohemi edhe nga Jezusi. Nëse e harrojmë dhe nuk merremi me të, miqësia jonë me Jezusin do të ftohet. Ky sekret nuk duhet harruar kurrë. Dashuria për vëllezërit e bashkësisë përkatëse – rregulltare, famullitare, dioqezane – është si një karburant që ushqen miqësinë tonë me Jezusin. Aktet e dashurisë ndaj vëllezërve të bashkësisë mund të jenë mënyra më e mirë, nganjëherë mundësia e vetme, për t'ua shprehur të tjerëve dashurinë e Jezu Krishtit. Këtë e ka thënë vetë Zotëria: «Nëse e doni njëri-tjetrin, të gjithë do t'ju njohin se jeni nxënësit e mi» (Gjn 13,35).

213. Është një dashuri që bëhet shërbim bashkësior. Nuk lodhem së kujtuari se Jezusi e ka thënë me qartësinë më të madhe: «Çkado bëtë për njërin ndër këta vëllezërit e mi më të vegjël, e bëtë për mua» (Mt

25,40). Ai ta propozon që ta gjesh atë edhe aty, te çdo vëlla e motër, veçanërisht në më të varfrit, më të përbuzurit e më të braktisurit e shoqërisë. Sa takim i bukur!

214. Prandaj, nëse përkushtohemi për të ndihmuar dikë, nuk do të thotë se e harrojmë Jezusin, përkundrazi, e gjejmë atë në një mënyrë tjetër. Dhe kur ne kërkojmë të ngremë e të shërojmë dikë, Jezusi është aty pranë nesh. Njëmend, është mirë të kujtojmë se kur ai i dërgoi dishepujt e tij në mision «Zoti bashkëpunonte me ta» (*Mk 16,20*). Ai është aty, punon, lufton dhe bën mirë bashkë me ne. Në një mënyrë të mistershme, është dashuria e tij që shfaqet përmes shërbimit tonë, është vetë Ai që i flet botës në atë gjuhë që ndonjëherë nuk gjen fjalë.

215. Ai të dërgon që ta përhapësh të mirën dhe të shtyn nga brenda. Për këtë arsye ai të thërret me një thirrje shërbimi: do të bësh mirë si mjek, si nënë, si mësuese, si meshtar. Kudo që të jesh, mund ta ndiesh se Ai po të thërret e po të dërgon që ta jetosh këtë mision në botë. Vetë Ai na thotë: «Po ju dërgoj» (*Lk 10,3*). Kjo është pjesë e miqësisë me Të. Prandaj, që kjo miqësi të piqet, duhet të lejosh që të dërgohesh prej Tij për të kryer një mision në këtë botë, me besim, me bujari, me liri, pa frikë. Nëse mbyllesh në rehatinë tënde, kjo nuk do të të japë siguri, gjithmonë do të të shfaqet frika, trishtimi, ankthi. Kush nuk e përmbush misionin e tij në këtë tokë, nuk mund të jetë i lumtur, ai është i

frustruar. Kësisoj, është më mirë që të lejosh të dërgohesh, që të lejosh të udhëhiqesh prej Tij ku Ai dëshiron. Mos harro se Ai të shoqëron. Nuk të hedh në humnerë dhe nuk të braktis në fuqitë e tua. Ai të shtyn e të shoqëron. E ka premtuar dhe e bën: Unë jam me ju gjithmonë» (Mt 28,20).

216. Në ndonjë mënyrë ti duhet të jesh misionar, misionare, sikurse ishin apostujt e Jezusit dhe dishepujt e parë, të cilët shkuan për ta kumtuar dashurinë e Hyjit, që shkuan për të treguar se Krishti është gjallë dhe ia vlen ta njohësh. Shën Tereza e Jezusit Fëmijë e jetonte këtë gjë si një element thelbësor të ofrimit të saj ndaj Dashurisë së mëshirshme: «Doja t'i jepja të Dashurit tim për të pirë dhe vetë unë u ndjeva e përpirë nga etja për shpirtra».²²⁷ Ky është edhe misioni yt. Secili e kryen atë në mënyrën e vet dhe ti do të shohësh se si mund të jesh misionar, misionare. Jezusi e meriton. Nëse ke guxim, Ai do të të ndriçojë. Do të të shoqërojë e do të ta japë forcën dhe do të jetosh një përvojë të çmuar që do të të bëjë shumë mirë. Nuk ka rëndësi nëse do të arrish t'i shohësh rezultatet, këtë gjë lërja Zotit që punon në fshehtësitë e zemrave, por ti mos ndalo së jetuari gëzimin që vjen nga përpjekja për t'ua treguar të tjerëve dashurinë e Krishtit.

²²⁷ Ms A, 45v^o: *Opere complete*, Romë 1997, 146.

PËRFUNDIMI

217. Ky dokument na lejon të zbulojmë se ajo që është shkruar në Enciklikat shoqërore *Laudato si'* (Ti qofsh lëvdur) dhe *Fratelli tutti* (Të gjithë vëllezër) nuk është e shkëputur nga takimi ynë me dashurinë e Jezu Krishtit, sepse, duke pirë nga kjo dashuri, ne bëhemi të aftë që të thurim lidhje vëllazërore, të njohim dinjitetin e çdo njeriu dhe të kujdesemi së bashku për shtëpinë tonë të përbashkët.

218. Sot gjithçka blihet e paguhet dhe duket se vetë kuptimi i dinjitetit varet nga gjërat që arrihen me fuqinë e parasë. Jemi të shtyrë vetëm për të grumbulluar, për të konsumuar e për ta tretur mendjen, të burgosur nga një sistem degradues që nuk na lejon të shohim përtej nevojave tona imediate dhe të vogla. Dashuria e Krishtit është jashtë këtij mekanizmi të zvetënuar dhe vetëm Ai mund të na çlirojë nga ethet e saj, ku nuk ka më vend për një dashuri që dhurohet. Ai është në gjendje t'i japë një zemër kësaj toke dhe ta përftojë sërish dashurinë aty ku ne mendojmë se aftësia për të dashur ka vdekur përgjithmonë.

219. Edhe Kisha ka nevojë për të, që të mos e zëvendësojë dashurinë e Krishtit me struktura

jetëshkurtra, fiksime të kohëve të tjera, adhurim të mentalitetit vetjak, imagjinata të çdo lloji që përfundojnë duke zënë vendin e dashurisë dhuruese të Hyjit që liron, gjallëron, gëzon zemrat dhe ushqen bashkësitë. Nga kraharori i shporuar i Krishtit, vazhdon të rrjedhë ai lumë që nuk shteret kurrë, që nuk kalon, që u ofrohet gjithmonë e sërish atyre që dëshirojnë të duan si Ai. Vetëm dashuria e tij do ta bëjë të mundur një njerëzim të ri.

220. I lutem Zotit Jezus që nga Zemra e tij e shenjtë të rrjedhin lumenj uji të gjallë për të gjithë ne, për të shëruar plagët që ia shkaktojmë vetes, për të përforcuar aftësinë tonë për të dashur e për të shërbyer, për të na inkurajuar që të mësojmë të ecim së bashku drejt një bote e drejtë, solidare dhe vëllazërore, deri atëherë kur do të kremtojmë me gëzim së bashku në banketin e Mbretërisë qiellore. Atje do të jetë Krishti i ngjallur, i cili do të vendosë harmoni mbi të gjitha dallimet tona me dritën që buron pandërprerë nga Zemra e tij e hapur. Qoftë e bekuar përgjithmonë!

Dhënë në Romë, pranë Shën Pjetrit, më 24 tetor të vitit 2024, i dymbëdhjeti i Pontifikatit.

FRANÇESKU

Franciscus

PËRMBAJTJA

I. RËNDËSIA E ZEMRËS

Çfarë kuptojmë kur themi “zemër”?.....	5
Të kthehemi te zemra	9
Zemra që bashkon copëzat	14
Zjarri.....	18
Bota mund të ndryshojë duke u nisur nga zemra.....	21

II. GJESTE DHE FJALË DASHURIE

Gjeste që pasqyrojnë zemrën.....	25
Shikimi	28
Fjalët.....	30

III. KJO ËSHTË ZEMRA QË KA DASHUR AQ SHUMË

Adhurimi i Krishtit	33
Nderimi i figurës së Tij	35
Dashuri e ndjeshme	39
Dashuri e trefishtë	42
Perspektiva trinitare.....	46
Shprehjet magjisteriale më të vona.....	51
Thellim dhe aktualitet.....	54

IV. DASHURIA QË TË JEP PËR TË PIRË

Etje për dashurinë e Hyjit.....	60
Jehonat e Fjalës në histori	64
Përhapja e devocionit ndaj Zemrës së Krishtit	69

Shën Françesku i Sales	72
Një deklaratë e re dashurie	76
Shën Klaudio de La Kolombière	79
Shën Charles de Foucauld dhe Shën Tereza e Jezusit Fëmijë	82
<i>Iesus Caritas</i>	83
<i>Shën Tereza e Jezusit Fëmijë</i>	85
Jehona në Shoqërinë e Jezusit	91
Një rrymë e gjatë e jetës së brendshme	95
Devocioni i ngushëllimit	98
<i>Me Të në Kryq</i>	99
<i>Arsyet e zemrës</i>	100
<i>Pikëllimi</i>	104
<i>Të ngushëlluar për të ngushëlluar</i>	105

V. DASHURI PËR DASHURI

Një ankim dhe një kërkesë	108
Ta përzgjasim dashurinë e tij te vëllezërit	109
Disa jehona në historinë e përsëritjes	112
<i>Të jemi një burim për të tjerët</i>	113
<i>Vëllazëria mistike</i>	115
Shlyerja: të ndërtojmë mbi rrënoja	120
<i>Domethënia shoqërore e shlyerjes ndaj Zemrës së Krishtit</i> ..	120
<i>Shlyerja e zemrave të plagosura</i>	123
<i>Bukuria e të kërkuarit falje</i>	123
Shlyerja: një përzgjatje për Zemrën e Krishtit.....	126
<i>Oferta ndaj Dashurisë</i>	128
<i>Integritet dhe harmoni</i>	131
Të bëjmë që bota të dashurohet me Krishtin	135
<i>Në bashkimin që shërben</i>	139

PËRFUNDIMI	142
-------------------------	-----

CIP Katalogimi në botim BK Tiranë

Letra enciklike **Dilexit Nos** e Atit të Shenjtë Françesku mbi dashurinë njerëzore e hyjnore të zemrës së Jezu Krishtit / Papa Françesku ; përkth. Mond Marku ; red. Dom Gjovalin Simoni. - Tiranë : Konferenca Ipeshkvnore e Shqipërisë, 2026. 148 f. ; 17 cm.

Tit. origj.: Dilexit nos. Lettera enciclica sull'amore umano e divino del cuore di Gesù Cristo. Papa Francesco (Jorge Mario Bergoglio)

ISBN 9789928476159

1.Kisha katolike 2.Teologjia 3.Jezu Krishti

27 -3